

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Mindaugo Dominyko Baniulio
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studento

Magistro darbas
VERSLO SPRENDIMO VERTINIMO TAISYKLĖ: LYGINAMIEJI ASPEKTAI
IR LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKA

Vadovas: Dr. Paulius Miliauskas
Recenzentas: Lekt. Gintautas Bartkus

Vilnius
2016

TURINYS

MAGISTRO DARBE NAUDOJAMŲ TERMINŲ ŽODYNĖLIS	2
IVADAS	3
1. TAISYKLĖS PRIGIMTIS, PAGRINDINĖ FUNKCIJA IR PAGRINDIMAS....	6
2. TAISYKLĖ JAV TEISINĖJE SISTEMOJE	9
2.1. Taisyklė Delavero valstijos teismų praktikoje	10
2.1.1. Direktorių gynyba paneigus prezumpciją	13
2.1.2. Fiduciarinės pareigos Taisyklės taikymo kontekste	14
2.1.2.1. Rūpestingumo pareiga	14
2.1.2.2. Lojalumo pareiga	15
2.1.3. <i>Unocal</i> ir <i>Revlon</i> peržiūros standartai	18
2.2. Taisyklė JAV modeliniame verslo korporacijų akte	20
2.2.1. Saugūs uostai	22
2.2.2. Taisyklė	23
2.3. Taisyklė Amerikos teisės instituto Bendrovių veiklos organizavimo principuose	26
2.3.1. Taisyklė	27
2.3.2. Saugūs uostai	29
2.3.3. Modifikuotas <i>Unocal</i> peržiūros standartas	29
2.4. Apibendrinimas	30
3. TAISYKLĖ VOKIETIJOS TEISINĖJE SISTEMOJE	31
3.1. Verslo sprendimas	33
3.2. Reikalavimas verslo sprendimui	34
3.3. Reikalavimas sprendimo priėmimo procesui	36
3.4. Apibendrinimas	37
4. TAISYKLĖ EUROPOS MODELINIAME BENDROVIŲ AKTE	38
5. TAISYKLĖ LIETUVOS TEISINĖJE SISTEMOJE	43
5.1. Taisyklės pagrindimas	45
5.2. Taisyklės formuluotė	47
5.3. Taisyklės subjektai	49
5.4. Verslo sprendimas	51
5.5. Taisyklės išimtis	54
5.6. Fiduciarinės pareigos Taisyklės taikymo kontekste	56
5.6.1. Reikalavimas priimti rūpestingus sprendimus	57
5.6.2. Sąžiningumo reikalavimas	61
5.6.3. Reikalavimas neturėti interesų konflikto	65
5.6.4. Reikalavimas neviršyti įgaliojimų	67
5.7. Kaltė	68
5.8. Apibendrinimas	69
IŠVADOS	70
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	72
SANTRAUKA	81
SUMMARY	82

MAGISTRO DARBE NAUDOJAMŲ TERMINŲ ŽODYNĖLIS

Bendrovė – ribotos civilinės atsakomybės atviro ar uždaro tipo bendrovė (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos akcinė bendrovė ir uždaroji akcinė bendrovė; Vokietijos Federacinėje Respublikoje – *Aktiengesellschaft* bei *Gesellschaft mit beschränkter Haftung*).

Direktorius – kolegialaus valdymo organo narys (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikoje tai būtų valdybos narys; Jungtinėse Amerikos Valstijose tai būtų *Board of Directors* narys).

Vadovas – vienasmenis valdymo organas, kuris atitinka Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 19 str. ir 37 str. nurodytą pareigybę.

Valdyba – bet koks kolegialus valdymo organas (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos – valdyba; Jungtinėse Amerikos Valstijose – *Board of Directors*).

Valdymo organo narys – direktorius arba vadovas.

Žemesnysis vadovas – (angl. *officer*) – Jungtinių Amerikos Valstijų teisinėje sistemoje įtvirtinta pareigybė, kurią turi asmenys, vykdantys jiems deleguotas juridinio asmens valdymo funkcijas ar jų dalį.

IVADAS

Temos aktualumą lemia keli aspektai. Pirma, nors Jungtinių Amerikos Valstijų teismų praktikoje verslo sprendimo vertinimo taisyklė (toliau – **Taisyklė**) egzistuoja jau virš šimtmečio, Lietuvos teismų praktikoje šis institutas pasirodė vos prieš kelerius metus¹. Taisyklei atsiradus Lietuvos teisinėje sistemoje, šis institutas tapo pagrindinė valdymo organo narių gynybos priemonė prieš civilinę atsakomybę už jų verslo sprendimų sukeltą žalą. Tačiau dėl šio instituto naujumo, kol kas visi Taisyklės elementai yra fragmentiški. Todėl egzistuoja didelis poreikis išanalizuoti Lietuvos teismų praktikoje egzistuojančius Taisyklės elementus bei juos susisteminti. Instituto naujumas lemia ir tai, jog šiuo metu teismų praktika taikant Taisyklę yra tik besiformuojanti, todėl būtent dabar ir yra optimaliausias metas surasti problemas vietas bei trūkumus ir pabandyti juos ištaisyti. Antra, šiuo metu yra atliekamas mokslinis tyrimas, pavadinimu *„Įmonių teisinių formų konvergencija ir divergencija: ar Lietuvos teisinis reglamentavimas yra patrauklus tarptautiniame kontekste?“*, kurio tikslas yra atskleisti kertinius nagrinėjamų Lietuvos įmonių teisinių formų trūkumus lyginamosios teisėtyros kontekste ir pateikti galimas reformavimo ir kodifikavimo gaires. Šis tyrimas yra puikus katalizatorius reformoms Lietuvos bendrovių teisėje. Todėl dabar yra puiki proga atlikti Taisyklės lyginamąją analizę bei pasiūlyti tam tikras šio instituto reformas.

Šio **darbo tikslas** – atlikti skirtingų Taisyklės versijų palyginimą ir atskleisti, kaip įvairiuose šio instituto modeliuose aiškinami Taisyklės elementai, nustatyti skirtingų Taisyklės versijų problemines vietas bei privalumus. Šiame kontekste pateikti Lietuvoje veikiančio Taisyklės modelio vertinimą.

Darbo tikslui pasiekti yra keliami keli **uždaviniai**:

- (i) išanalizavus teismų praktiką bei doktriną, atskleisti Taisyklės prigimtį, funkciją, pagrindimą bei Taisyklės taikymo reikalavimus;
- (ii) nustatyti, kokie standartai turėtų būti taikomi vertinant priimtą verslo sprendimą bei jo priėmimo procesą;
- (iii) išanalizavus įvairius Taisyklės taikymo modelius, atskleisti, kokios egzistuoja Taisyklės taikymo išimtys ir pateikti tų išimčių įvertinimą.

¹ Plačiau žr. šio darbo 5. dalį;

Darbo objektas yra Taisyklė, kaip peržiūros standartas, sprendžiant dėl bendrovės valdymo organo narių civilinės atsakomybės. Nors darbe bandoma kuo detaliau išanalizuoti skirtingas Taisyklės versijas, visgi didžiausias dėmesys yra skiriamas reikalavimams, kuriuos verslo sprendimas ir jo priėmimo procesas turi atitikti, jog būtų suteikta Taisyklės apsauga, bei atvejams, kada Taisyklė neturėtų būti taikoma. Tokį pasirinkimą lėmė dvi priežastis. Pirma, didžiausias skirtumas tarp Taisyklių versijų ir reikalavimai bei išimtys. Antra, daugiausia probleminių klausimų irgi yra būtent minėtose vietose.

Pagrindinis **tyrimo metodas** naudojamas darbe yra lyginamasis metodas, kuris ir lėmė paties darbo struktūrą. Lyginamasis metodas naudotas dviem aspektais. Pirmiausiai, naudojant šį metodą, yra lyginamos Jungtinių Amerikos Valstijų, Vokietijos ir Lietuvos teisinėse sistemose bei Europos modeliniame bendrovių akte egzistuojančios Taisyklės versijos, siekiant atskleisti šių Taisyklės versijų ypatumus. Pagrindinė priežastis, kodėl pasirinktos minėtos valstybės yra tai, jog jos priklauso teisės šeimoms, pasižyminčiomis skirtingomis teisės tradicijomis. Europos modelinis bendrovių aktas pasirinktas, kadangi jame yra kodifikuota geriausia Europos Sąjungos valstybių narių teisinė praktika. Antrasis lyginamojo metodo naudojimo būdas pasireiškia penktojoje darbo dalyje, kurioje lyginamos skirtingos Lietuvos Aukščiausioje Teismo pozicijos įvairias klausimais. Sisteminės analizės metodas bei teologinis metodas yra naudojami nuosekliai išanalizuoti atskirus Taisyklės elementus, t. y. subjektus, verslo sprendimą, reikalavimus verslo sprendimui, reikalavimus verslo sprendimo priėmimo procesui, bei Taisyklės taikymo išimtis. Istorinis metodas naudojamas nustatyti atskirų Taisyklės versijų kilmę. Sistemavimo ir loginiu metodais yra apjungiama, apibendrinama gauta informacija ir pateikiamos išvados.

Darbas originalus pasireiškia tuo, jog šiuo metu Lietuvoje neegzistuoja nei vienas mokslinis darbas, kuriame detaliai nagrinėjama ir lyginama Taisyklė. Nors trumpai apie Taisyklę yra užsiminama darbuose, kuriuose buvo nagrinėjama vadovo civilinė atsakomybė arba fiduciarinės pareigos², tačiau, pirma, šių darbų pagrindinis tikslas nėra išnagrinėti Taisyklę, todėl šiam institutui nėra skiriamas didžiausias dėmesys, antra, šie darbai buvo publikuoti prieš Lietuvos teismams pirmą kartą pritaikant Taisyklę, todėl juose visiškai nėra aptarta Lietuvos teismų praktika.

² Pavyzdžiui, JAKUNTAVIČIŪTĖ, G. *Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, arba GREIČIUS, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007;

Pagrindiniai šio darbo **šaltiniai** yra Lietuvos ir užsienio valstybių teismų praktika, *soft law* šaltiniais bei doktrina. Visgi, kadangi Lietuvoje literatūros, nagrinėjančios Taisyklę praktiškai nėra, pagrinde buvo remiamasi užsienio teisės autorių darbais. Išskirtini šie autoriai: *C. W. Furlow, M. Roth, F. A. Gevurtz*.

1. TAISYKLĖS PRIGIMTIS, PAGRINDINĖ FUNKCIJA IR PAGRINDIMAS

„Verslo sprendimo vertinimo taisyklė yra viena iš mažiausiai suprantamų sąvokų visoje bendrovių teisės srityje“³ – taip Taisyklę 1967 m. apibūdino garsus Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV) akademikas Henris G. Mainas. Deja, bet šis išsireiškimas vis dar aktualus ir 2016 metais. Taip yra dėl dviejų paprastų priežasčių: (i) Taisyklė turi daug skirtingų versijų; (ii) Taisyklėje yra labai daug vertinamųjų elementų, kuriuos galima interpretuoti skirtingai. Todėl nieko keisto, jog nėra vieningos Taisyklės sampratos. Tačiau yra tam tikri dalykai, kurie yra bendri visoms Taisyklės versijoms: (i) Taisyklės kilmė; (ii) Taisyklės prigimtis; ir (iii) Taisyklės esmė.

Taisyklės ištakas galima atsekti iki 1829 m. JAV Luizianos valstijos aukščiausiojo teismo sprendimo byloje *Percy v. Millaudon*⁴. Šioje byloje buvo bandoma prisiteisti iš banko direktorių nuostolius, atsiradusius dėl banko prezidento ir kasininkės neteisėtų lėšų pasisavinimo. Luizianos valstijos aukščiausiasis teismas savo precedentiniu sprendimu nurodė, jog „kai įgaliotinis turi atitinkamą kvalifikaciją, kuri yra reikalinga įprastoms įgaliotinio pareigoms vykdyti, mes esame nuomonės, jog atsiradus sunkumams, kurie tik leidžia pasirinkti keletą elgsenos būdų, ir pasirinkus kelią, kuris lėmė nuostolius, nedaro įgaliotinio atsakingo, jei įgaliotinis padarė klaidą, kurią galėjo padaryti apdairus asmuo. Priešinga doktrina reikalautų tobulos išminties iš būtybių, kurios yra linkusios klysti. Joks asmuo nesutiktų teikti paslaugas kitam asmeniui tokiomis griežtomis sąlygomis. <...> Atsakomybės testas todėl turėtų būti paremtas <...> paprastų žinių turėjimu ir įrodymu, jog įgaliotinio klaida yra tokia didelė, jog sveiko proto ir paprasto atidumo asmuo nebūtų jos padaręs.“

Panašią Taisyklės išraišką galime rasti ir 1847 m. JAV Alabamos valstijos aukščiausiojo teismo sprendime byloje *Godbold v. Branch Bank*. Šioje byloje ieškovas kreipėsi į teismą teigdamas, jog, pirma, bendrovės direktoriai neteisėtai paskyrė vieną iš direktorių bendrovės agentu ir, antra, direktoriai neturėjo teisės mokėti jam už tai papildomą atlyginimą. Aukščiausiasis teismas atsisakė priteisti žalos atlyginimą ir nurodė, jog „priimdamas savo pareigas direktorius leidžia suprasti, jog turi pakankamai žinių vykdyti šias pareigas; taip pat priimdamas pareigas direktorius įsipareigoja atidžiai

³ MANNE, H. G. Our Two Corporation Systems: Law and Economics. *Virginia Law Review*, 1967 m, Vol. 53(2), 259–284;

⁴ ARSHT, S. S. The Business Judgment Rule Revisited, *Hofstra Law Review*, 1979, p. 97-98;

prižiūrėti ir stebėti instituciją, kuri sutiko būti jo rūpinamasi, bei ginti jos interesus. Tačiau mūsų nuomone direktorius neteigia, jog turi tokias tobulas žinias visais klausimais, kurie ateityje gali iškilti, jog negali suklysti ar apsirikti dėl savo sprendimų išmintingumo ar teisėtumo.“

Šie sprendimai reikšmingi ne vien dėlto, kad parodo Taisyklės kilmę. Jie svarbūs taipogi todėl, jog juose labai elementariai ir aiškiai atskleista Taisyklė.

Pirma, šiuose sprendimuose matome išreikštą Taisyklės pagrindimą, t. y. žmonės yra linkę klysti ir negalima reikalauti iš jų tobulų sprendimų. Per šiuos 150 Taisyklės egzistavimo metų, akademikų darbuose galima rasti ir kitokių Taisyklės egzistavimo pagrindimų:

- (i) socialinė–ekonominė teorija^{5,6} teigia, jog Taisyklė skatina komercinę riziką ir jei Taisyklė neegzistuotų, direktoriai vengtų priimti rizikingus, tačiau galbūt naudingus sprendimus, kurie naudingi ne vien bendrovės akcininkams, tačiau ir visai visuomenei;
- (ii) verslo sprendimo specifikos teorija⁷ teigia, jog verslo sprendimams reikia specifinių žinių, kurių teisėjai neturi, todėl negali ir nagrinėti verslo sprendimo turinio;
- (iii) valdymo organų ir akcininkų kompetencijų atribojimo teorija⁸, kuri teigia, jog suteikus plačią teisę akcininkams ginčyti direktorių sprendimus, *de facto* direktoriais taptų akcininkai.

Nors visos šios teorijos autorių darbuose yra aprašytos ir pagrįstos, autoriaus nuomone, pagrindinis Taisyklės pagrindimas turėtų remtis daugiau nei prieš 150 metų teismų išsakytais argumentais, kadangi jie remiasi paprasta aksioma, kurios neįmanoma nuginčyti. Kitos teorijos turėtų būti tik kaip papildomi Taisyklės reikalingumo argumentai, kadangi visos kitos teorijos turi stiprius kontrargumentus. Pavyzdžiui, teorijos, kuri teigia, jog teisėjai neturi pakankamai verslo žinių, šalininkams būtų galima užduoti klausimą, kodėl būtent bylos susijusios su verslo sprendimais yra tokios ypatingos, jog reikia reikalauti iš teisėjo ypatingų žinių? Juk bylas susijusias su vaikų teisėmis gali spręsti

⁵ JOHNSON L. P. Q. Corporate Officers and the Business Judgment Rule. *The Business Lawyer*, 2005, Vol. 60, p. 456;

⁶ BERCEA, L. Business Judgment Rule And The Romanian Legal Culture. *Romanian Journal of Comparative Law*. 2011, Vol. 2 Issue 1, p. 85;

⁷ RIVERS, T. How to Be Good: The Emphasis on Corporate Directors' Good Faith in the Post-Enron Era, *Vanderbilt Law Review*, 2005, Vol. 58, p. 634;

⁸ JOHNSON L. P. Q. Corporate Officers and the Business Judgment Rule. *The Business Lawyer*, 2005, Vol. 60, p. 457;

neturintis vaikų teisėjas, taigi kodėl teisėjas, kuris nėra verslininkas, negali spręsti bylų susijusių su verslo sprendimais?

Antra, šios bylos leidžia suprasti pagrindinę Taisyklės funkciją: Taisyklė apsaugo tinkamai savo pareigas bendrovei atliekantį valdymo organo narį nuo civilinės atsakomybės už jo verslo sprendimo sukeltą žalą. Kitaip tariant, Taisyklė neleidžia teismams persvarstyti valdymo organo narių sprendimų ir leidžia valdymo organų nariams klysti.

Sunku pasakyti, kada Taisyklė buvo pirmą kartą kodifikuota. Kai kurie autoriai teigia⁹, jog pirmą kartą Taisyklė kodifikuota Amerikos advokatų asociacijos (angl. *American Bar Association*) išleistame modeliniame verslo korporacijų akte (angl. *Model Business Company Act*). Tačiau šio akto oficialiame komentare neigiama, jog buvo siekiama kodifikuoti Taisyklę ir teigiama, jog akte buvo įtvirtintas tik direktorių elgsenos standartas (ang. *Standards of Conduct*), o praktikoje teismai akte įtvirtintą elgsenos standartą klaidingai interpretavo kaip Taisyklę¹⁰. Kitas variantas, jog Taisyklė pirmą kartą buvo kodifikuota Amerikos teisės instituto (angl. *American Law Institute*) 1992 m. priimtuose Bendrovių veiklos organizavimo principuose. Šiuose principuose jau tiesiogiai nurodoma, jog siekiama kodifikuoti Taisyklę ir yra pateikiamas gan ilgas Taisyklės komentaras.

Apibendrinus tai, kas išdėstyta, galima teigti, jog nors šis institutas turi senas ištakas, vis dėlto nėra vieningos nuomonės dėl jo sampratos. Tai lėmė Taisyklės versijų įvairovė ir jos vertinamieji elementai. Tačiau visas versijas vienija Taisyklės funkcija ir prigimtis.

⁹ Plačiau BALOTTI, R. F.; ir HINSEY, J. Director Care, Conduct, and Liability: The Model Business Corporation Act Solution. *The Business Lawyer*, 2000, 56(1), 42;

¹⁰ Plačiau apie tai žiūrėti šio darbo 2.2. skyrių;

2. TAISYKLĖ JAV TEISINĖJE SISTEMOJE

JAV yra Taisyklės gimtinė ir šios valstybės teismai turi daugiausiai praktikos taikant Taisyklę. Tačiau, kadangi JAV bendrovių teisė nėra harmonizuota federaliniu lygiu, nėra ir vieningos Taisyklės. Dėl šios priežasties tolesniam darbui būtina atrinkti pagrindines Taisyklės versijas egzistuojančias JAV ir pateikti jų analizę. Taip pat reiktų pabrėžti, kad Taisyklė JAV teisinėje sistemoje taikoma bent trimis skirtingais būdais:

- (i) kaip peržiūros standartas sprendžiant dėl valdymo organo narių bei/ar žemesnių vadovų civilinės atsakomybės;
- (ii) kaip peržiūros standartas sprendžiant dėl valdymo organo narių bei/ar žemesnių vadovų priimto sprendimo galiojimo;
- (iii) pagal naujausią JAV teismų praktiką, kaip peržiūros standartas sandoriams tarp bendrovės ir bendrovės kontroliuojančių akcininkų, t. y. bylose dėl kontroliuojančio akcininko fiduciarinių pareigų pažeidimo¹¹.

Visgi šioje dalyje apsiribojama tik (i) Taisyklės taikymo būdo, t. y. kaip peržiūros standarto sprendžiant dėl valdymo organo narių bei žemesnių vadovų civilinės atsakomybės, analize. Pirma, todėl, kad (i) ir (ii) taikymo būdais pati Taisyklė ir jos elementai yra identiški, o skiriasi tik ieškovo tikslas bei ieškinio dalykas (pavyzdžiui, ieškovas gali nenorėti žalos atlyginimo, nes paprasčiausiai neatsirado žalos)¹². Antra, kadangi Lietuvoje nėra pripažįstama valdančiojo akcininko fiduciarinių pareigų doktrina¹³, o JAV teismų praktika susijusi su šia doktrina Lietuvoje negali būti pritaikoma, nėra tikslo nagrinėti ir (iii) Taisyklės taikymo būdą. Galiausiai todėl, jog (ii) ir (iii) taikymo būdai nepatenka į apibrėžtas darbo objekto ribas.

¹¹ Plačiau LYMAN P. Q. J. Unsettledness in Delaware Corporate Law: Business Judgment Rule, Corporate Purpose. *Delaware Journal of Corporate Law*, 2013, Vol. 38, No. 2, p. 415-419;

¹² Corporate Laws Committee of the ABA Business Law Section. *Model Business Corporation Act annotated*, 2008, p. 8-230;

¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegiją. 2015 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Creditum“ v. G. Z., Nr. 3K-3-665-969/2015;

2.1. Taisyklė Delavero valstijos teismų praktikoje

Daugiau nei 50 proc. visų JAV lizinguojamų bendrovių yra registruotos Delavero valstijoje¹⁴. Delavero valstijoje taip pat registruota 65 proc. *Fortune 500* bendrovių¹⁵, o 2014 metais beveik 90 proc. pirminį viešą siūlymą atliekančių JAV bendrovių pasirinko būtent Delavero valstiją kaip savo registravimo vietą¹⁶. Šie pasiekimai sietini su trimis Delavero savybėmis:

- (i) bendrovėms palanki valstijos politika;
- (ii) dispozityviomis normomis pagrįsti įstatymai;
- (iii) modernūs ir bendrovių teisėje besispecializuojantys teismai¹⁷.

Dauguma akademikų sutinka, jog Delavero valstijos teismai kuria, o kitų valstijų teismai seka¹⁸. Nieko keisto, jog Delavero valstijos teismų praktika susijusi su Taisyklės taikymu yra laikoma pati moderniausia ir yra etalonas kitoms JAV valstijoms. Dėl minėtų priežasčių logiškiausia daugiausia dėmesio skirti būtent šios valstijos Taisyklės versijai, kadangi netolimoje ateityje dauguma kitų JAV valstijų teismų remsis būtent ja.

Delavero įstatymuose Taisyklė nėra kodifikuota, o yra teismų kildinama iš Delavero bendrojo įmonių įstatymo (angl. *Delaware General Corporation Law*) 8 dalies 141 str.¹⁹ įtvirtino fundamentalaus principo, jog įmonę valdo direktoriai, kurie turi fiduciarines pareigas akcininkams ir pačiai bendrovei²⁰. Delavero Taisyklė veikia dvejuose lygmenyse:

- (i) procedūriniame;
- (ii) materialiniame.

Procedūriniame lygmenyje ji suprantama kaip prezumpcija. Labiausiai Delavero teismų praktikoje paplitusi Taisyklės formuluotė atsirado *Aronson v. Lewis* byloje: „verslo sprendimo vertinimo taisyklė yra prezumpcija, jog priimdami verslo sprendimus bendrovės

¹⁴ Delavero valstijos Korporacijų skyrius [interaktyvus] JAV, 2015 [žiūrėta 2016 sausio 3 d.]. <<http://www.corp.delaware.gov/aboutagency.shtml>>;

¹⁵ Delavero valstijos Korporacijų skyrius [interaktyvus] JAV, 2015 [žiūrėta 2016 sausio 3 d.]. <http://corp.delaware.gov/Corporations_2014%20Annual%20Report.pdf>;

¹⁶ Ten pat;

¹⁷ Delavero valstijos Korporacijų skyrius [interaktyvus] JAV, 2015 [žiūrėta 2016 sausio 3 d.]. <<http://www.corp.delaware.gov/aboutagency.shtml>>;

¹⁸ FISCH, J. E. The Peculiar Role of the Delaware Courts in the Competition for Corporate Charters. *Faculty Scholarship*, 2000, Vol. 68: p. 1076;

¹⁹ Delavero bendrojo įmonių įstatymas (angl. *Delaware General Corporation Law*);

²⁰ Delavero aukščiausiasis teismas byloje *Smith v. Van Gorkom*, 488 A.2d 858 (Del. 1985);

direktoriai veikė turint reikalingą informaciją, sąžiningai ir nuoširdžiai tikėdami, kad toks sprendimas yra priimamas geriausiais bendrovės interesais“²¹.

Nors Delavero teismų praktikoje galime rasti ir kitokių formuluočių, visų formuluočių esmė yra vienoda: preziumuojama, jog direktorius įvykdė visas savo fiduciarines pareigas. Tai reiškia, jog ieškovas norėdamas paneigti šią prezumpciją turi teismui pateikti faktus, kurių pakaktų, jog būtų galima abejoti, kad direktoriai laikėsi savo fiduciarinių pareigų²².

Materialiniame lygmenyje Taisyklė numato, jog direktoriai neturi atlyginti žalą bendrovei, jei jie veikė laikydamiesi fiduciarinių pareigų. Kitaip tariant, jei ieškovai nepaneigia Taisyklės prezumpcijos, Taisyklės materialioji dalis apsaugo atsakovus nuo nuostolių atlyginimo.

Tačiau tai nereiškia, jog ieškovams paneigus Taisyklės prezumpciją, yra užkertamas kelias bet kokiai atsakovų gynybai. Prezumpcijos paneigimas *per se* nereiškia direktorių atsakomybės. Paneigus prezumpciją direktoriams atsiranda pareiga įrodyti, jog jų sudarytas sandoris atitiko kitą peržiūros standartą – visiško sąžiningumo testą (angl. *entire fairness test*)²³. Paminėtina, jog paneigus Taisyklės prezumpciją, ieškovas neturi įrodyti žalos. Pareiga įrodyti, jog nebuvo padaryta žala, pagal visiško sąžiningumo testą tenka atsakovui.

Svarbu suvokti, jog pagal dabartinę Delavero Taisyklę nėra taip, jog teismai absoliučiai negali peržiūrėti verslo sprendimo turinio, jei nepaneigiama prezumpcija. Teismai ne tik gali, bet, jei to prašo ieškovas, privalo peržiūrėti direktorių sprendimą, jog nustatytų, ar tas sprendimas nebuvo neracionalus²⁴. Jei teismas nustato, jog sprendimas nėra racionalus, teismas tai vertina kaip sąžiningumo pareigos pažeidimą ir Taisyklė nebeginia bendrovės direktorių²⁵. Neracionalumas Delavero teismų praktikoje apibūdinamas įvairiai: „stulbinančiai blogas sprendimas“, „sprendimas už racionalumo ribų“; „didelis piktnaudžiavimas savo diskrecija“²⁶. Praktikoje dažniausiai neracionalumas siejamas su bendrovės turto išvaistymu (angl. *corporate waste*), t. y. sandoriu, kuris yra toks vienpusiškas, jog joks verslininkas turintis normalią ir sveiką nuovoką nepriimtų

²¹ Delavero aukščiausiasis teismas byloje *Aronson v. Lewis*, 473 A.2d 805 (Del 1984);

²² FURLOW, C. W. Good faith, fiduciary duties, and the business judgment rule in Delaware. *Utah Law Review*, 2009, No. 3, p. 1083;

²³ Plačiau apie visiško sąžiningumo testą žr. šio darbo 2.1.1. poskyrį;

²⁴ FURLOW, C. W. Good faith, fiduciary duties, and the business judgment rule in Delaware. *Utah Law Review*, 2009, No. 3, p. 1091;

²⁵ Delavero Lordo Kanclerio Teismas byloje *Encite LLC v. Soni*, 2476-VCG (Del. Ch. Nov 28, 2011);

²⁶ Ten pat;

išvados, jog sandoriu bendrovė gavo tinkamą atlygį²⁷. Paprasčiausias išvaistymo pavyzdys yra bendrovės turto dovanojimas trečiajam asmeniui. Kitais pagrindais įrodyti, jog direktorių sprendimas yra neracionalus yra gan sudėtinga, o kai kurie autoriai teigia, jog tai iš vis praktiškai neįmanoma²⁸. Puikus šį teiginį pagrindžiantis pavyzdys yra *Disney* byla.²⁹ Šios bylos trumpa fabula yra tokia: M. Ovitz pasirašė darbo sutartį su bendrove Disney. Pagal šią sutartį, jei Disney nutrauks darbo sutartį ne dėl M. Ovitz didelio neatsargumo ar tarnybinio nusižengimo, M. Ovitz priklausys apytiksliai 140 milijonų USD vertės išeitinė kompensacija. Po keturiolikos mėnesių minėta sutartis buvo nutraukta. Nutraukimo pagrinde nebuvo nurodyta, jog sutartis nutraukiama dėl didelio neatsargumo ar tarnybinio nusižengimo, taigi M. Ovitz priklausė 140 milijonų USD vertės kompensacija. Akcininkai teismui pateikė išvestinį ieškinį. Šiame ieškinyje buvo teigiama, jog direktorių sprendimai įtraukti tokias sąlygas į darbo sutartį bei nutraukti darbo sutartį ne nurodytų išlygų pagrindu turi būti vertinami kaip neracionalūs. Tačiau teismas šioje byloje nurodė, jog užtenka vien galimybės, jog sprendimas buvo priimtas turint racionalų pagrindimą, o direktoriai neturi įrodyti, jog egzistavo kažkoks konkretus pagrindimas³⁰. Teismui taikant tokius žemus reikalavimus, tikriausiai reiktų sutikti su autoriais, kurie teigia, jog neracionalumo testas praktikoje apsiriboja turto iššvaistymu.

Apibendrinus galima teigti, jog Delavero valstijos teismų praktikoje Taisyklė veikia procedūriniame bei materialiniame lygmenyse. Procedūriniame lygmenyje ji veikia kaip prezumpcija, pagal kurią preziumuojama, jog direktorius priimdamas verslo sprendimą nepažeidė savo fiduciarinių pareigų. Materialiame lygmenyje Taisyklė apsaugo direktorius, kurie įvykdė savo fiduciarines pareigas, nuo atsakomybės už verslo sprendimo sukeltą žalą. Kol Taisyklės prezumpcija nepaneigta, Delavero teismai neperžiūri verslo sprendimo turinio, tačiau šiai taisyklei yra tam tikros ribos – teismai patikrina, ar verslo sprendimas nebuvo neracionalus. Paneigus Taisyklės apsaugą, direktoriams atsiranda pareiga įrodyti, jog jų sudarytas sandoris atitiko visiško sąžiningumo testą.

²⁷ Delavero aukščiausiasis teismas byloje *Brehm v. Eisner*, 746 A.2d 244, 263 (Del. 2000);

²⁸ MILLER, R. T., Wrongful Omissions by Corporate Directors: Stone v. Ritter and Adapting the Process Model of the Delaware Business Judgment Rule. *University of PA Journal of Business and Employment Law*, 2008, Vol. 10, p. 923;

²⁹ Delavero Lordo Kanclerio Teismas byloje *Encite LLC v. Soni*, 2476-VCG (Del. Ch. Nov 28, 2011);

³⁰ BAINBRIDGE S. The Business Judgment Rule as Abstention Doctrine. *UCLA, School of Law, Law and Econ. Research Paper No. 03-18*, 2003, p. 19;

2.1.1.Direktorių gynyba paneigus prezumpciją

Kaip jau buvo minėta, ieškovams paneigus Taisyklės prezumpciją, direktoriai nėra atsakingi *per se*. Jie gali įrodyti, jog sandoris buvo visiškai sąžiningas. Visiško sąžiningumo testas yra griežčiausias peržiūros standartas JAV teismų praktikoje ³¹. Visiškas sąžiningumas turi du elementus: (a) sąžiningą elgesį (angl. *fair dealing*); ir (b) sąžiningą kainą (angl. *fair price*)³².

Sąžiningo elgesio elementas apima sandorio procedūrą ir teismas vertina, kaip sandoris buvo inicijuotas, kaip buvo numatytas sandorio vykdymo laikas, kaip jis buvo struktūrizuojamas, kaip buvo dėl jo deramasi, kaip apie jį buvo pranešta įmonės direktoriams ir kaip buvo gauti direktorių bei akcininkų sutikimai. Pavyzdžiui, per ilgai uždelstos derybos gali būti pripažintos kaip sąžiningo elgesio pažeidimas. Arba, pavyzdžiui, visuotinio akcininkų susirinkimo vietos perkėlimas į daugumai akcininkų nepalankią vietą irgi būtų šio standarto pažeidimas. Sąžiningos kainos elementas apima ekonominius ir finansinius sandorio aspektus: sandorio rinkos vertę, įmonės turtą, ateities perspektyvas ir pajamas, įmonės prisiimtus įsipareigojimus ir galimas alternatyvas. Paprasčiausias šio elemento pažeidimo pavyzdys būtų bendrovės turto pardavimas už mažesnę nei rinkos kainą. Abu šie elementai turi būti vertinami objektyviai. Nepaisant visiško sąžiningumo testo dvilypumo, kiekvienas konkretus sandoris turi būti vertinamas kaip vieninga visuma, t. y. sandoris yra arba visiškai sąžiningas, arba nėra visiškai sąžiningas. Kaip jau buvo minėta, atsakovai turi pareigą įrodyti, jog abu šie elementai buvo visiškai išpildyti sandorio sudarymo metu, jei nori, jog jų elgesys būtų pripažintas kaip teisėtas.

Apibendrinant, paneigus Taisyklės prezumpciją, direktoriams atsiranda pareiga įrodyti, jog tiek sandorio sudarymo procesas, tiek kaina buvo visiškai sąžiningi bendrovės atžvilgiu.

³¹ SIMPSON, S. V.; ir BRODY, K. The Evolving Role of Special Committees in M&A Transactions: Seeking Business Judgment Rule Protection in the Context of Controlling Shareholder Transactions and Other Corporate Transactions Involving Conflicts of Interest. *Business Lawyer*, 2014, Vol. 69.4., p. 1121;

³² Delavero Lordo Kanclerio Teismas byloje *Encite LLC v. Soni*, 2476-VCG (Del. Ch. Nov 28, 2011);

2.1.2. Fiduciarinės pareigos Taisyklės taikymo kontekste

Delavero valstijoje Taisyklės suteikiama gynyba siejama su direktorių fiduciarinėmis pareigomis. Ieškovui įrodžius, jog verslo sprendimo priėmimo momentu buvo pažeistos fiduciarinės pareigos, direktoriaus nebeginia Taisyklė. Todėl būtina išanalizuoti fiduciarines pareigas, kurios aktualios priimant verslo sprendimą. Pagal JAV teismų praktiką direktoriai turi dvi fiduciarines pareigas bendrovei:

- (a) rūpestingumo (angl. *duty of care*);
- (b) lojalumo (angl. *duty of loyalty*).

2.1.2.1. Rūpestingumo pareiga

Rūpestingumo pareiga reikalauja direktorių, prieš priimant verslo sprendimą, būti susipažinus su visa reikalinga ir jiems prieinama informacija³³. Teismai vertindami, ar buvo pažeista rūpestingumo pareiga, atsižvelgia: (i) kiek laiko turėjo direktoriai apsvarstyti sprendimą³⁴; (ii) kiek jie ruošėsi prieš posėdį³⁵; (iii) kiek laiko truko pats posėdis ir kas buvo jame diskutuojama³⁶; (iv) ar buvo diskutuojama su teisiniais ir finansiniais patarėjais bei kokie patarėjai jiems buvo prieinami³⁷; (v) kokie dokumentai buvo peržiūrėti³⁸. Kitaip tariant, sprendžiant, ar buvo pažeista rūpestingumo pareiga tikrinamas direktorių atliktas procesas priimant sprendimą, o ne pats sprendimas. Delavero teismai taiko didelio neatsargumo standartą nustatant, ar direktoriai pažeidė rūpestingumo pareigą. Taisyklės kontekste Delavero teismai didelį neatsargumą apibūdina kaip pavojingą abejingumą akcininkų interesams ar sąmoningą jų nepaisymą, arba kaip veiksmus už racionalumo ribų³⁹.

Toks Delavero teismų požiūris į rūpestingumo pareigą kai kurių autorių yra kritikuojamas. Pirmiausia kai kurie autoriai kritikuoja požiūrį į rūpestingumo pareigą kaip į „procesinę pareigą“. Viename straipsnyje ši pareiga buvo apibūdinta kaip ritualistinis

³³ Delavero aukščiausiasis teismas byloje *Smith v. Van Gorkom*, 488 A.2d 858, 872 (Del. 1985);

³⁴ Ten pat.;

³⁵ Delavero aukščiausiasis teismas byloje *Cede & Co. v. Technicolor, Inc.*, 634 A.2d 345 (Del. 1993);

³⁶ Delavero aukščiausiasis teismas byloje *Smith v. Van Gorkom*, 488 A.2d 858, 872 (Del. 1985);

³⁷ Delavero aukščiausiasis teismas byloje *Sealy Mattress Co. v. Sealy, Inc.*, 532 A.2d 1324, 1337 (Del. Ch. 1987);

³⁸ Delavero aukščiausiasis teismas byloje *Smith v. Van Gorkom*, 488 A.2d 858, 872 (Del. 1985);

³⁹ Delavero Lordo Kanclerio Teismas byloje *Benihana of Tokyo, Inc. v. Benihana, Inc.*, 891 A.2d 150, 192 (Del. Ch. 2005);

informacijos peržiūrėjimas⁴⁰, kuris yra lengvai įgyvendinamas direktorių. Kritikai teigia, jog sprendžiant, ar buvo pažeista rūpestingumo pareiga reikia žiūrėti ne vien į procesą, bet kartu spręsti, ar priimtas sprendimas yra toks, kurį galėtų priimti hipotetinis protingas asmuo⁴¹. Antra, kritikuojama tai, jog dabartinė Delavero teismų praktika bando mažinti rūpestingumo pareigos svarbą. Seniau rūpestingumo pareiga turėjo itin didelę svarbą įmonių susijungimo ir įsigijimo metu. Net jau minėti faktoriai, kuriuos būtina vertinti sprendžiant, ar buvo pažeista ši pareiga, buvo suformuluoti būtent byloje susijusioje su įmonės įsigijimu⁴². Tačiau vėlesnėje Delavero teismų praktikoje atsirado *Unocal* bei *Revlon* standartai⁴³ ir daugelyje atvejų, kuriuose seniau būtų būtent vertinama, ar nebuvo pažeista rūpestingumo pareiga, yra taikomi šie naujieji standartai, o ne nagrinėjama, ar direktoriai buvo pakankamai informuoti.

Taigi, rūpestingumo pareiga reikalauja direktorių priimti informuotus verslo sprendimus. Delavero teismai taiko didelio neatsargumo standartą nustatant, ar direktoriai pažeidė šią pareigą.

2.1.2.2. *Lojalumo pareiga*

Lojalumo pareiga bendriausia prasme reikalauja bedrovės interesams suteikti prioritetą prieš savo asmeninius interesus⁴⁴. Priimant verslo sprendimą lojalumo pareiga reikalauja direktorių: (i) nebūti suinteresuotam priimant sprendimą; (ii) sprendimą priimti sąžiningai tikint, jog toks sprendimas yra priimamas geriausiais bendrovės interesais⁴⁵. Priešingai nei rūpestingumo pareigoje, teismas sprenddamas, ar nebuvo pažeista lojalumo pareiga, sprendžia dėl direktorių subjektyvios motyvacijos. Kadangi sprendžiama dėl direktorių motyvacijos, lojalumo pareigos pažeidimas turi būti įrodomas ne tiesioginiai, o vertinant: (i) aplinkybes, kurios buvo priimant verslo sprendimą; ir (ii) paties verslo sprendimo kokybę⁴⁶.

⁴⁰ LUBBEN, S. J.; ir DARNELL, A. J., Delaware's Duty of Care. *Delaware Journal of Corporate Law*, 2006, Vol. 31, No. 2, p. 589;

⁴¹ Ten pat, p. 629;

⁴² Delavero aukščiausiasis teismas byloje *Smith v. Van Gorkom*, 488 A.2d 858, 872 (Del. 1985);

⁴³ Plačiau apie šiuos standartus žr. šio darbo 2.1.3. poskyrį;

⁴⁴ LAFFERTY W. M. et al. A Brief Introduction to the Fiduciary Duties of Directors Under Delaware Law. *Penn State Law Review*, 2012, Vol. 116 Issue 3, p. 845;

⁴⁵ Delavero Lordo Kanclerio Teismas byloje *Guttman v. Huang*, 823 A.2d 492, 506 n.34 (Del. Ch. 2003);

⁴⁶ Delavero Lordo Kanclerio Teismas byloje *Citron v. Fairchild Camera & Instrument Corp.*, 6085, 1988 WL 53322 (Del. Ch. May 19, 1988);

Siekiant įgyvendinti lojalumo pareigą, direktoriai turi pirmiausiai vengti interesų konflikto. Jei toks konfliktas egzistuoja, direktoriai turi veikti aktyviai, jog sprendimo priėmimo procesas būtų izoliuotas nuo konflikto. Direktorius laikomas suinteresuotu, jei (a) direktorius yra pavaldus (angl. *beholden*) kitai sandorio šaliai arba jo lojalumas yra padalintas; (b) direktorius gaus tam tikrą naudą iš sandorio, kuri nėra dalijamasi su visais bendrovės akcininkais⁴⁷. Tačiau reiktų atskirti vieno direktoriaus suinteresuotumą nuo visos valdybos suinteresuotumo. Vieno direktoriaus suinteresuotumas nereiškia visos valdybos lojalumo pareigos pažeidimo. Reikia bent vienos iš šių sąlygų, jog visos valdybos sprendimas būtų pažeidžiantis lojalumo pareigą: (a) suinteresuoti direktoriai sudarė valdybos daugumą; (b) suinteresuoti direktoriai turėjo faktinę valdybos kontrolę; (c) direktorius (-iai) neatskleidė savo suinteresuotumo ir ši informacija protingo valdybos nario būtų laikoma kaip turinti esminę reikšmę valdybos sprendimui⁴⁸.

Per pastaruosius metus Delavero teismai pradėjo liberaliau vertinti sprendimus, kuriems pritarė nešališki direktoriai ir/ar nešališki akcininkai. Jau buvo aptarta, jog kai direktoriai yra suinteresuoti, Taisyklės materialioji dalis negina direktorių ir yra taikomas visiško sąžiningumo testas. Tačiau Delavero teismų praktika pateikia du būdus, kuriais suinteresuoti direktoriai gali atgauti Taisyklės apsaugą.

Pirmasis būdas, kai suinteresuoto direktoriaus sprendimą sudaryti sandorį patvirtina deramai veikiantis specialusis komitetas⁴⁹. Reikalaujama, jog (i) specialusis komitetas būtų nešališkas; (ii) specialusis komitetas turėtų galimybę pasirinkti savo patarėjus ir turėtų teisę pasakyti „ne“; (iii) specialusis komitetas vykdytų savo rūpestingumo pareigą⁵⁰. Antrasis būdas, kai suinteresuoto direktoriaus sprendimą sudaryti sandorį patvirtinta akcininkų susirinkimas⁵¹. Akcininkai prieš priimant sprendimą privalo būtų išsamiai informuoti⁵².

Tačiau vien tai, jog direktoriai nėra asmeniškai suinteresuoti sprendimu nereiškia, jog lojalumo pareiga nėra pažeista. Nesuinteresuotų direktorių sprendimas vis tiek gali pažeisti sąžiningumo pareigą (angl. *duty of good faith*), kuri kartais dar vadinama *bone fides*. Sąžiningumo pareiga yra ypatinga tuo, jog nenustato direktoriams jokių tikslų ar

⁴⁷ LAFFERTY W. M. *et al.* A Brief Introduction to the Fiduciary Duties of Directors Under Delaware Law. *Penn State Law Review*, 2012, Vol. 116 Issue 3, p. 845;

⁴⁸ *Ten pat.* 846;

⁴⁹ Delavero Lordo Kanclerio Teismas byloje *In re PNB Holding Co. S'holders Litig.*, No. 28-N (DEL.CH. 2006);

⁵⁰ Delavero aukščiausiasis teismas byloje *Kahn v. M&F Worldwide Corp.*, 88 A.3d 635 (Del. 2014);

⁵¹ Delavero Lordo Kanclerio Teismas byloje *In re KKR Financial Holdings LLC Shareholder Litigation* 101 A.3d 980 (Del. Ch. 2014);

⁵² *Ten pat.*;

reikalavimų kaip tuos tikslus pasiekti. Ši pareiga apibrėžia direktorių psichologinę būseną vykdant lojalumo bei rūpestingumo pareigas. Sąžiningumo pareiga yra nuoširdus, tikras bei protingas tikėjimas, jog atliekami veiksmai yra teisingi⁵³.

Sąžiningumo pareiga yra viena iš kebliausių Taisyklės vietų dėl kelių priežasčių. Pirmiausiai problemų kelia šios pareigos santykis su kitomis pareigomis. 1993 m. *Cede & Co* byloje Delavero aukščiausiasis teismas nurodė⁵⁴, jog ši pareiga yra atskira ir savarankiška direktorių fiduciarinė pareiga bendrovei. Taip Delavero teismų praktikoje atsirado fiduciarinių pareigų triada, kurią sudarė rūpestingumo, lojalumo ir sąžiningumo pareigos. Tačiau 2006 m. Delavero teismas byloje *Stone v. Ritter*⁵⁵ pakeitė savo poziciją ir kvalifikavo ją kaip lojalumo pareigos dalį. Antra, sąžiningumo pareiga teismų praktikoje turi labai neaiškias ribas⁵⁶. Tikslaus apibrėžimo kokie veiksmai yra „sąžiningi“ nėra iki šiol. Praktikoje ši problema sprendžiama apibrėžiant ne sąžiningus veiksmus, o nurodant, kokie veiksmai yra nesąžiningi⁵⁷. Tačiau negalima teigti, jog tokia praktika suteikia teisinį tikrumą.

Delavero teismų praktikoje nesąžiningumas apibrėžiamas kaip tyčinis savo pareigų nevykdymas ar sąmoningas savo pareigų ignoravimas. Nesąžiningumas gali pasireikšti įvairiai, pavyzdžiui, tyčia pažeidžiant įstatymus, tyčia kenkiant bendrovei ar tyčia elgiantis ne geriausiaisiais bendrovės interesais⁵⁸. Nors teoriškai galima įrodyti, jog bet kuris sprendimas priimtas ne geriausiaisiais bendrovės interesais pažeidžia sąžiningumo pareigą, tačiau praktikoje tai padaryti sunku, kadangi reiktų įrodyti, jog direktoriai tai darė sąmoningai. Praktikoje taikant Taisyklę sąžiningumo pareigos pažeidimas dažniausiai nustatomas tik esant neracionaliems sprendimams, apie kuriuos jau buvo rašyta.

Taigi, lojalumo pareiga direktorių reikalauja vengti interesų konflikto priimant verslo sprendimus bei būti sąžiningiems. Sąžiningumas apibrėžia direktorių psichologinę būseną vykdant lojalumo bei rūpestingumo pareigas. Sąžiningumas yra nuoširdus, tikras bei protingas tikėjimas, jog atliekami veiksmai yra teisingi. Laikoma, jog direktoriaus priimti neracionalūs sprendimai pažeidžia sąžiningumo pareigą.

⁵³ FURLOW, C. W. Good faith, fiduciary duties, and the business judgment rule in Delaware. *Utah Law Review*, 2009, No. 3, p. 1069;

⁵⁴ Delavero aukščiausiasis teismas byloje *Cede & Co. v. Technicolor, Inc*, 634 A.2d 345 (Del. 1993);

⁵⁵ Delavero aukščiausiasis teismas byloje *Stone v. Ritter*, 911 A.2d 362 (Del. 2006);

⁵⁶ GOLD, A. S., A Decision Theory Approach to the Business Judgment Rule: Reflections on Disney, Good Faith, and Judicial Uncertainty. *Maryland Law Review*, 2007, Vol. 66, p. 407;

⁵⁷ FURLOW, C. W. Good faith, fiduciary duties, and the business judgment rule in Delaware. *Utah Law Review*, 2009, No. 3, p. 1071;

⁵⁸ Ten pat;

2.1.3. *Unocal* ir *Revlon* peržiūros standartai

Delavero teismų praktikoje egzistuoja kelios išimtys iš jau nurodyto „standartinio“ Taisyklės taikymo modelio. Tam tikrų faktų egzistavimas lemia, jog turi būti taikoma ne Taisyklė, o kiti peržiūros standartai: (i) *Unocal* standartas; bei (ii) *Revlon* standartas.

Unocal standartas, kuris kartais dar yra vadinamas „sustiprinta verslo sprendimo vertinimo taisyklė“⁵⁹ buvo pirmą kartą suformuluotas *Unocal Corp. v. Mesa Petroleum Co.* byloje⁶⁰. Lengviausia suprasti, kodėl Taisyklė nebuvo tinkamas standartas šioje byloje, yra išnagrinėjus bylos fabulą. *Unocal* buvo energetikos bendrovė. *Mesa* buvo *Unocal* akcininkas, kuriam priklausė apie 13 proc. akcijų. *Mesa* nusprendė įvykdyti priešišką *Unocal* perėmimą naudojant vadinamąją „dviejų pakopų ofertą“ (angl. *two-tier tender offer*)⁶¹. *Unocal* direktoriai manė, jog šis perėmimas nebus naudingas *Unocal* akcininkams, todėl direktoriai priėmė sprendimą, jog pati *Unocal* supirks savo akcijas ir pasiūlė akcininkams geresnę kainą nei *Mesa*. Ši oferta buvo suteikta visiems akcininkams, išskyrus *Mesa*. *Mesa* išvestiniu ieškiniu padavė *Unocal* direktorius į teismą ir teigė, jog priimdami tokį sprendimą, direktoriai veikė ne geriausiais bendrovės interesais, o tik savo asmeniniais interesais, kadangi įgijusi kontrolę, *Mesa* būtų atleidusi esamus direktorius. *Unocal* direktoriai teigė, jog interesų konflikto nebuvo, o sprendimas buvo priimtas nuoširdžiai tikint, kad toks sprendimas yra geriausiais bendrovės interesams. Taigi, teismas turėjo atsakyti į klausimą, ar buvo pažeista lojalumo pareiga priimant sprendimą? Atrodė, jog į šį klausimą galimi tik du atsakymai: taip arba ne. Tačiau teismas pasirinko "tarpinį atsakymą. Teismas nurodė, jog priešiško įmonės perėmimo metu egzistuoja „neatsiejamas interesų konfliktas“ tarp valdymo organų ir akcininkų norinčių parduoti savo akcijas, kadangi valdymo organai gali bijoti, jog jie ar jų kolegos praras savo darbo vietas ir pajamų šaltinį ir jų interesas gali būti sustabdyti įmonės perėmimą. Tačiau toks konfliktas nereiškia

⁵⁹ SIEGEL M. The Illusion of Enhanced Review of Board Actions, *University of Pennsylvania Journal of Business Law*, 2014, Vol 15, p. 608;

⁶⁰ Delavero aukščiausiasis teismas byloje *Unocal Corp. v. Mesa Petroleum Co.*, 493 A.2d 946, 954–55 (Del. 1985);

⁶¹ Pirmosios pakopos metu *Mesa* siūlė 54 USD už vieną *Unocal* akciją. Šios pakopos metu *Mesa* siūlė supirkti tiek akcijų, jog įgytų *Unocal* kontrolę. Įgijus kontrolę, prasidėtų antroji pakopa, kurios metu *Mesa* išrinktų naujus *Unocal* direktorius ir įvykdytų *Unocal* prijungimą, kurio metu esantiems akcininkams būtų pasiūlytos ne tokios palankios sąlygos, kaip pirmosios pakopos metu. Šis perėmimo būdas vertinamas kaip itin agresyvus, kadangi juo siekiama, jog visi akcininkai, nenorėdami pakliūti į antrąją pakopą, parduotų savo akcijas pirmosios pakopos metu;

suinteresuotumo, kaip lojalumo pareigos pažeidimo, bet jis yra pakankamas, jog Taisyklė nebebūtų tinkamas standartas peržiūrėti direktorių verslo sprendimą. Šioje byloje teismas įtvirtino naują peržiūros standartą, kuris turi būti taikomas vertinant valdymo organų priimtas gynybos priemones, nukreiptas prieš priešišką įmonės perėmimą. Pagal šį peržiūros standartą, direktoriai turi pareigą įrodyti, jog:

- (i) jie turėjo pakankamai protingų (ang. *reasonable*) priežasčių manyti, jog egzistuoja pavojus bendrovės politikai ir jos efektyvumui;
- (ii) direktorių atsakas buvo proporcingas atsiradusiam pavojui.

Neįrodžius šių sąlygų, laikoma, jog direktoriai pažeidė fiduciarines pareigas. Šioje byloje teismas nurodė, jog direktorių atsakas buvo proporcingas agresyviai priešiškam perėmimui.

Revlon standartas buvo suformuluotas byloje *Revlon, Inc. v. MacAndrews & Forbes Holdings, Inc.*⁶². Norint suprasti šį standartą vėlgi reikia išnagrinėti bylos fabulą. *Revlon* yra kosmetikos bendrovė. Tuometiniai bendrovės akcininkai nusprendė parduoti savo akcijas. Egzistavo du galimi pirkėjai: (i) mažmenine prekyba užsiimanti bendrovė *Pantry Pride*; (ii) investicinė bendrovė *Forstmann Little & Company*. *Revlon* direktorių akivaizdus favoritas buvo *Forstmann Little & Company*, tačiau *Pantry Pride* siūlė geresnę kainą už *Revlon* akcijas. *Revlon* direktoriai, norėdami, jog akcijas įsigytų *Forstmann Little & Company*, suteikė šiai bendrovei gan daug privilegijų: su šia bendrove buvo pasidalinta neišviešinta finansinė informacija, buvo pasirašyta sutartis, pagal kurią, jei *Forstmann Little & Company* neįgis *Revlon* kontrolės, *Revlon* turės sumokėti baudą *Forstmann Little & Company*, *Revlon* taip pat įsipareigojo neieškoti kitų potencialių pirkėjų. *Pantry Pride* (kurie tuo metu jau turėjo kažkiek *Revlon* akcijų) teismui pateikė išvestinį ieškinį, kuriame buvo teigiama, jog *Revlon* direktoriai pažeidė savo fiduciarines pareigas, kadangi veikė išimtinai savo asmeniniais interesais, nes įgijusi kontrolę, *Pantry Pride* būtų juos atleidusi⁶³. Šioje situacijoje vėlgi egzistuoja „neatsiejamas interesų konfliktas“. Tačiau šioje situacijoje *Unocal* standartas netinkamas, kadangi direktoriai ne bandė sustabdyti perėmimą, o tiesiog išsirinko favoritą. Delavero aukščiausiasis teismas nurodė kelis svarbius teiginius:

- (i) vykstant verslo (ar jo dalies) pardavimui, direktorių pagrindinė pareiga yra ne užtikrinti sėkmingą bendrovės gyvavimą ilguoju laikotarpiu, o maksimizuoti

⁶² Delavero aukščiausiasis teismas byloje *Revlon, Inc. v. MacAndrews & Forbes Holdings, Inc.*, 506 A.2d 173 (Del. 1986);

⁶³ Kadangi *Forstmann Little & Company* buvo pasyvus investuotojas, tikėtina, jog jis būtų palikęs esamus direktorius;

akcininkų pelną gautą iš sandorio. Kitaip tariant, teismas nurodė, jog bendrovės interesas tampa maksimalios naudos iš sandorio gavimas;

- (ii) dėl egzistuojančio „neatsiejamų interesų konflikto“ direktorių sprendimus reikia vertinti griežtesniu standartu nei Taisyklė. Teismo teigimu, vykstant verslo (ar jo dalies) pardavimui, direktoriai turi pareigą įrodyti, jog protingai siekė gauti maksimalios naudos iš sandorio. Šis protingumo reikalavimas daug griežtesnis nei racionalumo. Pagal šį *Revlon* standartą, direktoriai turi įrodyti, jog buvo atliekami aktyvūs veiksmai siekiant gauti maksimalų pelną. Pavyzdžiui, derybos tik su vienu potencialių pirkėjų neatitinka šio protingumo standarto⁶⁴.

Šioje byloje teismas konstatavo, jog ypatingų sąlygų pirkėjui, kuris siūlo žemesnę kainą, suteikimas neatitinka protingumo reikalavimo.

Sunku nesutikti su Delavero teismų nuomone, jog priešiško perėmimo metu bei kontrolės perėmimo metu, egzistuoja tam tikras interesų konfliktas. Šiais atvejais Taisyklė tikrai nėra tinkamas peržiūros standartas, kadangi ji pakankamai neužtikrina akcininkų interesų apsaugos, o yra reikalingi griežtesni peržiūros standartai.

Apibendrinus šį poskyrį, galima teigti, jog žmogaus prigimtis lemia, jog tam tikrose situacijose direktoriai *per se* negali būti visiškai ištikimi bendrovei ir jos interesams, kadangi egzistuoja „neatsiejamų interesų konfliktas“. Tokiose situacijose turi būti taikomi *Revlon* bei *Unocal* standartai, kadangi Taisyklė negali užtikrinti akcininkų interesų apsaugos.

2.2. Taisyklė JAV modeliniame verslo korporacijų akte

Po Antrojo pasaulinio karo Amerikos advokatų asociacija išleido modelinį verslo korporacijų aktą (toliau – **MVKA**). Šio akto pagrindinis tikslas buvo gan akivaizdus: pateikti veikiančio bendrovių įstatymo modelį, kuriame kodifikuota geriausią JAV valstijų praktika ir kuriuo JAV valstijos galėtų remtis atnaujinant ir modernizuojant savo įstatymus⁶⁵. Šį projektą galima vadinti itin sėkmingu, nes nors dalį šio akto įtvirtino

⁶⁴ Plačiau žr. LAFFERTY W. M. et al. A Brief Introduction to the Fiduciary Duties of Directors Under Delaware Law. Penn State Law Review, 2012, Vol. 116 Issue 3, p. 852-854;

⁶⁵ GARRETT, R. History, Purpose And Summary of The Model Business Corporation Act, *The Business Lawyer*, 1950, vol. 6(1), p. 2;

dauguma JAV valstijų⁶⁶. 1969 m. MVKA atsirado 8.30 straipsnis, kuriame buvo kodifikuoti direktorių veiklos standartai. Tačiau daugelis skirtingų JAV valstijų teismų interpretavo šį straipsnį kaip Taisyklės kodifikaciją⁶⁷. Tokią teismų poziciją daugelis mokslininkų vertino neigiamai, teigdami, jog veiklos ir peržiūros standartai Bendrovių teisėje nėra tapatūs. Veiklos standartai nurodo ne vien kas reikalaujama iš valdymo organų, tačiau ir tam tikrą idealą, t. y. tam tikrą siekiamybę⁶⁸. Kad visi valdymo organai visą laiką atitiktų idealą nėra įmanoma, todėl peržiūros standartai reikalauja iš valdymo organų mažiau, nei veiklos standartai. Su tuo sutiko ir MVKA autoriai, kadangi vėlesniuose šio akto oficialiuose komentaruose tiesiogiai neigiama, jog šiame straipsnyje buvo bandoma kodifikuoti Taisyklę, o 1998 m. MVKA buvo modifikuotas 8.30 straipsnis ir buvo įtvirtintas visiškai naujas 8.31 straipsnis, kuriame jau aiškiai buvo nurodytos direktorių atsakomybės sąlygos. Kadangi dauguma JAV valstijų nors dalinai yra kodifikavusios MVKA senąjį 8.30 str.⁶⁹, o JAV valstijų, kurios naująjį MVKA 8.31 straipsnį yra perkėlusios į savo įstatymus, skaičius vis didėja⁷⁰, yra naudinga išnagrinėti ir MVKA Taisyklės formuluotę.

MVKA įtvirtina tris skirtingus institutus, kurie gina direktorius nuo asmeninės civilinės atsakomybės:

- (i) 2.02(b)(4) straipsnyje įtvirtinta atsakomybės apribojimo teisė. Šis institutas leidžia, su tam tikromis išimtimis, įstatuose apriboti direktorių civilinę atsakomybę akcininkams ir bendrovei;
- (ii) 8.62, 8.63 ir 8.70 straipsniuose įtvirtinti saugūs uostai (ang. *safe harbors*);
- (iii) 8.31(a)(2) straipsnyje įtvirtinta Taisyklė.

Autoriaus nuomone, norint suprasti kaip funkcionuoja Taisyklė, reikia trumpai apžvelgti MVKA įtvirtintus saugius uostus ir tik tada nagrinėti pačią Taisyklę.

⁶⁶ Corporate Laws Committee of the ABA Business Law Section. *Model Business Corporation Act annotated*, 2008, p. 1-3;

⁶⁷ Pavyzdžiui, Kalifornijos valstijos apeliacinis teismas byloje *Gaillard v. Natomas Co.*, 208 Cal. App. 3d 1250, 1264 (1989) arba Niujorko valstijos apeliacinis teismas byloje *Lindner Fund, Inc. v. Waldbaum, Inc.*, 624 N.E.2d 160, 161 (1993);

⁶⁸ VEASEY, E. N. On Corporate Codification: A Historical Peek At The Model Business Corporation Act And The American Law Institute Principles Through The Delaware Lens, *Law And Contemporary Problems*, 2011, Vol. 74:95, p. 98;

⁶⁹ MATHIAS, J. H.; NEUMEIER, M. M.; ir BURGDOERFER, J. J. *Directors and officers liability: Prevention, insurance, and indemnification*, New York, 2000, p. 1-16;

⁷⁰ Corporate Laws Committee of the ABA Business Law Section. *Model Business Corporation Act annotated*, 2008, p. 8-244;

2.2.1.Saugūs uostai

Taikant MVKA Taisyklę ir saugius uostus, labai svarbu nustatyti, koks reikalavimas buvo pažeistas priimant verslo sprendimą, ar rūpestingumo pareiga, ar pareiga būti nesuinteresuotam. Taisyklė aktuali tik pirmajai grupei pažeidimų ir nėra taikoma antrajai. Antrajai grupei pažeidimų yra aktualūs tik MVKA įtvirtinti saugūs uostai bei visiško sąžiningumo testas. MVKA egzistuoja trys saugūs uostai:

- (a) MVKA 8.62 straipsnis nurodo, jog suinteresuotas direktorius išvengti atsakomybės, jei tinkamai informavo kitus nešališkus direktorius (ar specialų komitetą) apie savo suinteresuotumą ir jie savo sprendimu (ar specialaus komiteto sprendimu) pritarė sandoriui;
- (b) MVKA 8.63 straipsnyje įtvirtinta MBCA 8.62 alternatyva, pagal kurią suinteresuotas direktorius gali išvengti atsakomybės, jei tinkamai informavo akcininkus apie savo suinteresuotumą ir akcininkų sprendimu buvo pritarta sandoriui;
- (c) MVKA 8.70 straipsnis nurodo, jog direktorius gali išvengti atsakomybės, jei prieš pasinaudojant verslo galimybe (angl. *business opportunity*), kuria pasinaudoti bendrovė turėjo pirmenybės teisę, direktorius praneša bendrovei ir bendrovė pirmenybės teisės atsisako valdybos ar akcininkų sprendimu.

Šie saugūs uostai yra tam tikros procedūros, kurių laikymasis užtikrintų direktoriaus teisinį saugumą. Jeigu direktorius laikėsi šiuose straipsniuose nurodytų reikalavimų, jam atsakomybės negali kilti. Ieškovas, kuris teigia, kad direktorius priėmė sprendimą būdamas suinteresuotas, turi pareigą įrodyti, jog: (i) direktorius buvo suinteresuotas priimant verslo sprendimą (kas *ipso facto* yra ir neteisėti veiksmai); (ii) direktoriui neturi būti suteikiama saugių uostų suteikiama apsauga (iii) bendrovei buvo padaryta žala ir egzistuoja priežastinis ryšis⁷¹. Įrodžius visas šias sąlygas, vienintelė direktorių gynybą yra įrodyti, jog sandoris buvo visiškai sąžiningas bendrovės atžvilgiu⁷².

Paprasčiausia suvokti, kaip veikia šie saugūs uostai, yra per pavyzdį. A yra bendrovės X direktorius. B yra A sutuoktinė. Bendrovė X nori nupirkti B priklausanti nekilnojamą turtą. A apie savo interesų konfliktą tinkamai praneša X bendrovės nešališkiems direktoriams ir šie nusprendė, jog visgi verta sudaryti sandorį. Tačiau X bendrovės

⁷¹ Modelinio verslo korporacijų akto 8.31(a)(1) str. bei 8.31(b)(1) str.;

⁷² Modelinio verslo korporacijų akto 8.61(b)(3) str.;

akcininkai mano, jog sandoris neatitiko bendrovės X interesų ir pateikia teismui išvestinį ieškinį bendrovės X vardu. Šiame ieškinyje teigiama, kad A buvo suinteresuotas, o sandoris bendrovei sukėlė žalos. Teismas apskritai nevertintų ar sprendimas atitiko Taisyklės sąlygas, tačiau atsižvelgęs į tai, jog A įgyvendino saugaus uosto procedūrą, pripažintų, jog A šiuo atveju negali atsirasti civilinė atsakomybė. Tačiau, jei A nebūtų tinkamai pranešęs apie savo suinteresuotumą ir nebūtų gautas sutikimas iš nešališkų direktorių, saugaus uosto apsauga nebūtų suteikiama, o bendrovei X sėkmingai įrodžius direktorių suinteresuotumą, žalą ir priežastinį ryšį, A turėtų atlyginti žalą bendrovei X, nebent A įrodytų, jog tiek procesas tiek kaina buvo visiškai sąžiningi.

Taigi, MVKA įtvirtina tam tikrus saugius uostus, kurių procedūrų laikymasis užtikrina, jog suinteresuotam direktoriui negali kilti atsakomybė. Suinteresuoto direktoriaus verslo sprendimas vertinamas ne per Taisyklės prizmę, o tikrinama, ar atitiko kurio nors saugaus uosto reikalavimus.

2.2.2.Taisyklė

MVKA 8.31(a)(2) straipsnis įtvirtina Taisyklę. Pagal šį straipsnį direktorius neturi atsakyti už savo sprendimų sukeltą žalą, nebent ieškovas įrodo, jog direktorius:

- (a) nebuvo sąžiningas; arba
- (b) priėmė sprendimą, kurio metu nebuvo
 - i. protingai (angl. *reasonably*) tikima, jog priimamas sprendimas yra geriausias bendrovės interesams; arba
 - ii. protingai tikima, jog yra adekvačiai informuotas priimti sprendimą.

Nors lingvistiškai ši Taisyklė gan panaši į Delavero aukščiausiojo teismo byloje *Aronson v. Lewis* pateiktą Taisyklės kaip prezumpcijos formuluotę, tačiau iš tiesų jos yra gan skirtingos. Šią Taisyklės versiją reiktų suvokti kaip tam tikrą sąlygų visumą (angl. *set of rules*)⁷³. Jeigu neįrodoma, jog egzistuoja nors viena iš šių sąlygų, direktoriui negali kilti atsakomybė. Tačiau įrodžius, jog egzistuoja nors viena iš šių Taisyklės sąlygų, ieškovas vis dar turi pareigą įrodyti bendrovei atsiradusią žalą bei priežastinį ryšį, o visiško sąžiningumo testas nėra taikomas. Šios Taisyklės sąlygos neturi būti siejamos su fiduciarinėmis pareigomis. „Fiduciarinės pareigos“ yra gan neaiški ir skirtingai suvokiama sąvoka, todėl

⁷³ DOOLEY, M.P., Rules, Standards, and the Model Business Corporation Act. *Law & Contemp. Probs*, 2011, Vol. 74, p. 49;

MVKA autoriai yra nurodę, jog savo modeliniame akte bandoma pernelyg nenaudoti šio instituto⁷⁴. Tai reiškia, jog „sąžiningas“, „protingai tikintis, jog priimamas sprendimas yra geriausias bendrovės interesams“ bei „protingai tikintis, jog yra adekvačiai informuotas priimti sprendimą“ yra ne kodifikuotos lojalumo ir rūpestingumo fiduciarinės pareigos, o tam tikri veiklos reikalavimai, kuriais reikia vadovautis atliekant konkrečias direktoriaus funkcijas bei pareigas⁷⁵.

Pagal šią Taisyklės formuluotę direktorius turi protingai tikėti, jog priimamas sprendimas yra geriausias bendrovės interesams, bei protingai tikėti, jog jis yra adekvačiai informuotas. Pasirodžius pirmiems MVKA projektams, buvo nerimaujama⁷⁶, jog tokia formuluotė leis teismams spręsti dėl verslo sprendimo turinio, t. y. teismai pradės spręsti, koks bendrovės elgesys yra protingas. Tačiau pasirodžius MVKA komentarui ir pirmajai teismų praktikai, kurios metu buvo taikoma ši Taisyklė, šios baimės išsisklaidė, kadangi sąvoka „protingai tikima“ buvo aiškinama gan liberaliai direktorių atžvilgiu⁷⁷.

MVKA „protingo tikėjimo“ reikalavimas turi subjektyvųjį bei objektyvųjį elementą. Subjektyvusis elementas reikalauja, jog ieškovas tikėtų, o objektyvusis elementas reikalauja, jog jo tikėjimas būtų protingas. Tai reiškia, jog ieškovas gali teigti, jog:

- (a) direktorius nemanė, jog priimamas sprendimas yra geriausias bendrovės interesams bei turi pakankamai informacijos priimti verslo sprendimą, t. y. buvo pažeistas subjektyvusis elementas; arba
- (b) direktorius manė, jog priimamas sprendimas yra geriausias bendrovės interesams bei turi pakankamai informacijos priimti verslo sprendimą, tačiau toks direktoriaus manymas nebuvo protingas, t. y. buvo pažeistas objektyvusis elementas.

Neprotingas gali būti pats sprendimas (pavyzdžiui, bendrovės turto išvaistymas) arba sprendimo priėmimo procesas (pavyzdžiui, sprendimas buvo priimtas neturinti jokios informacijos). Sąvoką „protingas“ šio straipsnio kontekste sunku apibrėžti. MVKA oficialiame komentare neprotingas sprendimas apibrėžiamas kaip „už racionalumo ribų“ ir

⁷⁴ Plačiau BALOTTI, R.F.; ir HINSEY IV, J., Director Care, Conduct, and Liability: The Model Business Corporation Act Solution. *The Business Lawyer*, 2000. p. 40;

⁷⁵ Corporate Laws Committee of the ABA Business Law Section. *Model Business Corporation Act annotated*, 2008, p. 8-190;

⁷⁶ VEASEY, E. On Corporate Codification: Historical Peek at the Model Business Corporation Act and the American Law Institute Principles through the Delaware Lens. *Law and Contemporary Problems*, 2011, Vol. 74(1), 104;

⁷⁷ Ten pat;

„priimtas už normalios diskrecijos rėmų“. Esant tokiam neprotingumo apibrėžimui, „protingas tikėjimas“ turi gan plačias ribas. Tai patvirtina ir MVKA oficialiame komentare nurodytas autorių siekis suteikti direktoriams kuo platesnę diskreciją⁷⁸.

Didžiausia šios Taisyklės problema yra tai, jog toks pats protingo tikėjimo standartas yra keliamas tiek reikalavimui būti informuotam, t. y. sprendimo priėmimo procesui, tiek reikalavimui, jog sprendimas būtų geriausias bendrovės interesams, t. y. pačiam sprendimui. Visgi teismai praktikoje labiau koncentruojasi į sprendimo priėmimo procesą, o ne į patį sprendimą⁷⁹. Tai lemia, kad valstijų, kuriose įtvirtinta ši Taisyklės versija, teismų praktikoje „protingas tikėjimas“ turi labai neaiškias ribas, o tai lemia ir labai nenuoseklią teismų praktiką bei teisinį netikrumą⁸⁰.

Taip pat sunku pasakyti, ar subjektyvaus elemento egzistavimas turi būti vertinamas teigiamai. Iš vienos pusės originalus požiūris užbaigia diskusijas, kokio lygio neatsargumas, t. y. paprastas ar didelis neatsargumas, reikalingas pareigos būti informuotam pažeidimui⁸¹. Iš kitos pusės ieškovams atsiranda gan sudėtinga įrodinėjimo pareiga. Kaip jau buvo minėta, ieškovai gali bandyti įrodyti, jog direktorius žinojo, jog priimdamas sprendimą jis nėra pakankamai informuotas. Tačiau praktikoje vargu, ar toks ieškovų bandymas būtų sėkmingas, kadangi įrodyti direktoriaus tyčią yra itin sudėtinga užduotis. Ieškovas taip pat gali bandyti įrodyti, jog jo manymas nebuvo protingas. Tačiau kadangi protingumas apibrėžiamas taip plačiai ir taip neaiškiai, tai padaryti irgi sudėtinga.

Vėlgi, paprasčiausias būdas atskleisti, kaip veikia Taisyklė yra per pavyzdžius. Pratęskime praeitame skyrelyje pateiktą pavyzdį. Bendrovės X akcininkai nenori pasiduoti ir pateikia bendrovės X vardu ieškinį, kuriame teigiama, jog bendrovės X valdyba pažeidė savo rūpestingumo pareigą, kadangi sprendimo priėmimo metu valdyba negalėjo protingai tikėti, jog yra pakankamai informuoti priimti sprendimą. Ieškinyje nurodoma, jog direktoriai: (i) nesidomėjo, kokia bendrovės X perkamo nekilnojamo turto tikroji vertė; (ii)

⁷⁸ Corporate Laws Committee of the ABA Business Law Section. *Model Business Corporation Act annotated*, 2008, p. 8-234;

⁷⁹ VEASEY, E. On Corporate Codification: Historical Peek at the Model Business Corporation Act and the American Law Institute Principles through the Delaware Lens. *Law and Contemporary Problems*, 2011, Vol. 74(1), 104;

⁸⁰ American Law Institute. *Principles of Corporate Governance: Analysis and Recommendations*, 1994, 4.01 str. d komentaras, [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-02-13]. Prieiga per internetą: www.westlaw.com;

⁸¹ Nors Delavero valstijoje nusistovėjusi praktika, jog turi būti didelio neatsargumo standartas, kitų valstijų teismai dar neturi nusistovėjusios praktikos šiuo klausimu. Pavyzdžiui, Džordžijos Aukščiausias teismas byloje *Federal Deposit Insurance Corporation v. Loudermilk et al*, 761 S.E.2d 332 (Ga. 2014), nurodė, jog egzistuoja galimybė, jog direktorius turi atsakyti ir dėl paprasto neatsargumo, tačiau nedetalizavo šio teiginio ir nepateikė pavyzdžių;

nebuvo deramasi dėl kainos; (iii) sprendimas sudaryti sandorį buvo priimtas per kelias minutes. Kadangi šioje situacijoje keliamas ne reikalavimo būti nesuinteresuotam pažeidimo klausimas, o reikalavimo būti protingai informuotam pažeidimas, aktuali Taisyklė, o ne saugūs uostai. Tikėtina, jog ieškovui sėkmingai įrodžius faktus, teismas pripažintų, kad valdybos sprendimas nebuvo priimtas direktoriams protingai tikint, jog jie yra pakankamai informuoti priimti sprendimą, ir Taisyklės apsauga direktoriams nebūtų suteikiama. Tačiau ieškovas, norėdamas prisiteisti žalos atlyginimą, turėtų dar įrodyti žalą ir priežastinį ryšį.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima teigti, jog MVKA Taisyklė yra tam tikra sąlygų visuma. Ieškovui įrodžius nors vienos sąlygos egzistavimą, Taisyklė nebeginia direktoriaus. Tačiau ieškovas vis dar turi pareigą įrodyti žalą bei priežastinį ryšį tarp direktorių neteisėtų veiksmų bei žalos, o visiško sąžiningumo testas apskritai nebus taikomas. MVKA taiko „protingo tikėjimo“ testą nustatant, ar direktorius buvo pakankamai informuotas priimti sprendimą bei nustatant, ar sprendimas yra geriausias bendrovės interesams.

2.3. Taisyklė Amerikos teisės instituto Bendrovių veiklos organizavimo principuose

Amerikos teisės institutas 1923 m. buvo įkurtas to meto žymiausių JAV teisėjų, advokatų ir mokslininkų. Jo pagrindinis tikslas yra paprastas – tobulinti galiojančią teisę⁸². Šis institutas prisidėjo prie daugiau nei 50 projektų, kurie turėjo didelę reikšmę teisės vystymuisi⁸³. Vienas iš šių projektų yra „Bendrovės veiklos organizavimo principai: analizė ir rekomendacijos“ (angl. *Principles of Corporate Governance: Analysis and Recommendations*) (toliau – **Principai**), kurio galutinė versija dienos šviesą išvydo 1994 m. Principais nebuvo siekiama kodifikuoti geriausios JAV valstijų praktikos ir sukurti veikiančio bendrovių teisės modelio. Šio akto tikslas yra tiek įstatymų leidėjams, tiek teismams, tiek pačioms bendrovėms pateikti rekomendacijas, pagal kurias jie galėtų patobulinti esamą praktiką⁸⁴. Šis projektas sulaukė beprecedentės diskusijos verslininkų ir teisininkų tarpe, kadangi jis siūlė pakeisti jau ilgą laiką nusistovėjusią ir standartine tapusią

⁸²Amerikos teisės institutas [interaktyvus] JAV, 2015 [žiūrėta 2016 vasario 3 d.] <https://www.ali.org/about-ali/creation/>;

⁸³Amerikos teisės institutas [interaktyvus] JAV, 2015 [žiūrėta 2016 vasario 3 d.] <https://www.ali.org/about-ali/institute-projects/>;

⁸⁴SOMMER, A. A. Review of A Guide to the American Law Institute Corporate Governance Project. *The Business Lawyer*, 1996, Vol. 51(4), p. 1334;

praktiką bendrovės valdyje ir teismų praktikoje⁸⁵. Puikus kontraversiško sprendimo pavyzdys yra tai, jog pagal Principus Taisyklė (ir saugūs uostai) taikoma ne vien direktoriams, bet ir žemesniems vadovams. Šie principai turėjo reikšmingą indėlį bendrovių teisės vystymuisi ir tapo svarbus teisės šaltinis tiek mokslininkų⁸⁶, tiek teismų praktikoje⁸⁷. Kadangi Principai yra puikus modernios bendrovių teisės pavyzdys, svarbu išanalizuoti, kaip veikia Principų Taisyklė.

Principai turi du institutus, kurie gina direktorius nuo atsakomybės:

- (i) 4.01 straipsnyje įtvirtinta Taisyklė;
- (ii) 5.02 straipsnyje ir 5.05 straipsnyje įtvirtinti saugūs uostai.

Toliau pateikiama šių institutų analizė.

2.3.1. Taisyklė

Principų 4.01(c) str. įtvirtina Taisyklę. Pagal šį straipsnį direktorius ar žemesnysis vadovas, kuris sąžiningai priima verslo sprendimą, įvykdo rūpestingumo pareigą, jei:

- (i) nėra suinteresuotas šio sprendimo turiniu;
- (ii) protingai tiki, jog yra adekvačiai informuotas sprendimui;
- (iii) racionaliai tiki, jog toks sprendimas yra priimamas geriausiais bendrovės interesais.

Pagal Principų 4.01(d) str. ieškovas turi pareigą įrodyti, jog: (i) Taisyklė neturi ginti direktoriaus ar žemesniojo vadovo; (ii) egzistuoja visos atsakomybės sąlygos (įskaitant neteisėtus veiksmus).

Panašumas tarp Principų ir MVKA Taisyklės formuluočių nėra atsitiktinumas, kadangi egzistavo tam tikra simbiozė tarp šių dviejų aktų. Sudarant Principus buvo remiamasi MVKA ir jo komentaru. O atliekant MVKA 1998 m. pakeitimus buvo

⁸⁵ Plačiau DOOLEY, M. P. Two Models of Corporate Governance. *The Business Lawyer*, 1992, Vol. 47(2), 461;

⁸⁶ Pavyzdžiui, MVKA autoriai remiasi Bendrovės organizavimo principais pagrįsdami savo 8.31 straipsnio Taisyklės formuluotę. Žiūrėti Corporate Laws Committee of the ABA Business Law Section. Model Business Corporation Act annotated, 2008, p. 8-231;

⁸⁷ Pavyzdžiui, jais remiasi JAV aukščiausiasis teismas byloje *Citizens United v. Federal Election Commission*, No. 08-205, 558 U.S. 310 (2010), arba Pavyzdžiui, Pensilvanijos aukščiausiasis teismas byloje *CUKER V. MIKALAUSKAS*, No. 547 Pa. 600 (Pa. 1997), nurodė, jog Pensilvanijos valstijoje teismai pripažįsta Principų Taisyklę;

remiamasi Principais⁸⁸. Tačiau egzistuoja gan svarbių skirtumų, kaip veikia šių aktu Taisyklės.

Principų Taisyklę galima apibūdinti kaip tam tikrą „slenkštį“, kuris gina direktorius ir žemesnius vadovus nuo atsakomybės už sprendimus. Ir nesvarbu kokia, ieškovo teigimu, pareiga buvo pažeista, kol ieškovas neįrodo, jog buvo pažeista nors viena iš Taisyklės prielaidų, Taisyklė direktorių ar žemesnį vadovą gins nuo atsakomybės. Perėjus šį „slenkštį“ bus vertinama, ar direktoriaus ar žemesniojo vadovo elgesys sprendimo priėmimo metu atitiko rūpestingumo pareigą, įtvirtinta Principų 4.01(a) str., bei lojalumo pareiga, įtvirtinta Principų V dalyje⁸⁹. Kitaip tariant, ieškovei paneigus Taisyklės apsaugą, vertinama ar atsakovo veiksmai atitiko direktorių bei žemesnių vadovų veikos standartą. Pagal MVKA Taisyklės pažeidimas ir yra neteisėti veiksmai, pagal Principus Taisyklė yra tiesiog slenkstis, kurį ieškovas turi pereiti.

Antras skirtumas yra, jog Principų Taisyklėje vartojami terminai „protingai tiki“ ir „racionaliai tiki“. Principų autoriai tai padarė neatsitiktinai. Autoriai teigia, jog „racionaliai tiki“ yra daug platesnis terminas nei „protingai tiki“ ir suteikia direktoriams ir žemesniems vadovams daugiau diskrecijos. Toks sprendimas turėtų būti vertinamas teigiamai, kadangi išvengiama MVKA egzistuojanti problema, kai sąvoka „protingas tikėjimas“ įgauna labai neaiškias ribas. Principų vartojamas terminas „racionaliai“ reiškia tą patį, ką ir Delavero neracionalumo teste⁹⁰. Tačiau sąvokai „protingas tikėjimas“ trūksta aiškumo. Principų oficialiame komentare šis terminas apibrėžiamas, kaip toks tikėjimas, kurį panašioje situacijoje būtų turėjęs protingas asmuo, esantis direktoriaus ar žemesniojo vadovo pozicijoje⁹¹. Nustatant, ar buvo „protingai tikima“ reikia analizuoti: (i) sprendimo svarbą; (ii) turėtą laiką priimti sprendimą; (iii) papildomos informacijos kainą; (iv) kokie kiti svarbūs klausimai buvo darbotvarkėje; bei (iv) direktoriaus ar žemesniojo vadovo išsilavinimą ir jo rolę bendrovės veikloje⁹². Svarbu atkreipti dėmesį, jog Principų ir MVKA vartojamas terminas „protingai tiki“ turi skirtingas reikšmes ir neturėtų būti tapatinamas. MVKA terminas „protingai tiki“ reikšmė labiau atitinka Principų „racionaliai tiki“.

⁸⁸ Corporate Laws Committee of the ABA Business Law Section. *Model Business Corporation Act annotated*, 2008, p. 8-231;

⁸⁹ American Law Institute. *Principles of Corporate Governance: Analysis and Recommendations*, 1994, 4.01 str. d komentaras, [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-02-13]. Prieiga per internetą: www.westlaw.com;

⁹⁰ Ten pat, 4.01(c) str. komentaras;

⁹¹ Ten pat, 4.01(a)(1)-(a)(2) str. komentaras;

⁹² Ten pat, 4.01(c) str. komentaras;

2.3.2.Saugūs uostai

Principai įtvirtina du saugius uostus:

- (i) 5.02 str. įtvirtina saugų uostą suinteresuotiems direktoriams ir žemesniems vadovams, kurie tinkamai informuoja apie savo suinteresuotumą;
- (ii) 5.05 str. įtvirtina saugų uostą direktoriams ir žemesniems vadovams, kurie prieš pasinaudojant verslo galimybe, kuria pasinaudoti bendrovė turėjo pirmenybės teisę, apie tai praneša bendrovei ir bendrovė pirmenybės teisės atsisako.

Šie saugūs uostai yra panašūs į MVKA saugius uostus, taigi detali šių uostų analizė nėra reikalinga. Tiesiog būtina suprasti, kad pagal Principus, jei ieškovas įrodo, jog direktorius ar žemesnysis vadovas buvo suinteresuotas ir panaikinama Taisyklės suteikiama apsauga, direktorių ar žemesnįjį vadovą vis dar gina šie uostai. Taigi tokiu atveju ieškovas dar turėtų įrodyti, jog buvo pažeista viename iš uostų numatyta procedūra. Jei ieškovas sėkmingai tai padaro, direktorius ar žemesnysis vadovas turi pareigą įrodyti sandorio visišką sąžiningumą.

2.3.3.Modifikuotas *Unocal* peržiūros standartas

Principų 6.02 str. įtvirtina kitą peržiūros standartą. Principų 6.02 str. nurodoma, kad valdyba gali imtis veiksmų, kurie turi numatomą poveikį blokuoti priešišką įmonės perėmimą, jei tie veiksmai buvo pagrįsti. Tai yra ne kas kita, kaip kodifikuota Delavero *Unocal* peržiūros standarto versija. Tačiau Principų peržiūros standartas skiriasi nuo Delavero *Unocal* standarto dvejais svarbiais ypatumais:

- (i) įrodinėjimo pareiga, jog direktorių veiksmai buvo neprotingi, yra ieškovo⁹³;
- (ii) šis standartas taikomas tik dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu, o ne dėl direktorių atsakomybės. Direktorių atsakomybės klausimas sprendžiamas taikant Taisyklę⁹⁴.

Alternatyvaus standarto įtvirtinimas Principuose reiškia, jog šio akto autoriai sutinka su Delavero teismų poziciją, kad egzistuoja tam tikras neatsiejamas konfliktas tarp valdymo organų ir akcininkų, norinčių parduotų savo akcijas, ir tokiose situacijose Taisyklė nėra tinkamas peržiūros standartas direktorių sprendimams.

⁹³ Ten pat, 6.02 str. komentaras;

⁹⁴ Ten pat, 6.02(d) str.;

2.4. Apibendrinimas

JAV nėra vieningos Taisyklės versijos, tačiau galima teigti, jog egzistuoja trys pagrindinės versijos: (i) Delavero valstijos teismų; (ii) MVKA; bei (iii) Principų.

Nors egzistuoja daug niuansų, bendriausia prasme, visos šios Taisyklės apsaugo direktorių pareigos atlyginti jo verslo sprendimo sukeltą žalą, jei direktorius: (i) nėra suinteresuotas sprendimu; (ii) yra adekvačiai informuotas priimti sprendimą; (iii) tiki, jog sprendimas yra geriausias bendrovės interesams.

Labiausiai „klasikine“ turėtų būti laikoma Delavero valstijos teismų praktikoje egzistuojanti Taisyklės versija. Šioje versijoje minėti reikalavimai verslo sprendimui ir jo priėmimo procesui yra tiesiogiai kildinami iš fiduciarinių pareigų.

MVKA bei Principų autoriai manydami, jog reikia didesnio teisinio aiškumo, nusprendė atskirti Taisyklę nuo fiduciarinių pareigų ir kodifikuodami Taisyklę įtvirtino konkrečius reikalavimus, kuriuos turi atitikti direktoriaus verslo sprendimo priėmimo procedūra ir pats sprendimas. Tačiau klausimas, kiek teisinio aiškumo tai suteikė, kadangi vis tiek egzistuoja gan daug neaiškių vietų šių aktų Taisyklės versijose.

Galima pastebėti du svarbius ypatumus susijusias su JAV Taisykle:

- (i) direktoriams yra suteikiama labai plati diskrecija. Jei direktorius nėra suinteresuotas sprendimu ir yra adekvačiai informuotas priimti sprendimą, tik:
 - (a) verslo sprendimui, kurį priimdamas direktorius žinojo, jog sprendimas nėra naudingas bendrovei; arba
 - (b) verslo sprendimui, kuris yra už racionalumo ribų,nėra suteikiama Taisyklės apsauga.
- (ii) nors Taisyklė yra pagrindinis peržiūros standartas, egzistuoja Taisyklės įvairių išimčių, kurios pakeičia teismo taikoma peržiūros standartą iš Taisyklės, į kurį nors kitą peržiūros standartą. Delavero teismų praktikoje egzistuoja *Unocal*, *Revlon* standartai, MVKA – visiško sąžiningumo testas bei saugūs uostai, Principuose – modifikuotas *Unocal* standartas.

3. TAISYKLĖ VOKIETIJOS TEISINĖJE SISTEMOJE

Vokietijoje Taisyklė pirmiausia atsirado teismų praktikoje. 1997 m. metais Vokietijos Aukščiausiasis Teismas byloje *ARAG/Garmenbeck expressis verbis* pirmą kartą pritaikė Taisyklę, kaip peržiūros standartą dėl direktorių civilinės atsakomybės⁹⁵. 2005 m. Taisyklė buvo kodifikuota Akcinių Bendrovių Įstatymo (toliau – **Vokietijos ABĮ**) 93 str. 1 d.⁹⁶. Tai buvo pirmasis Taisyklės kodifikavimas Europos Sąjungoje valstybėje narėje. Ne maža mokslininkų dalis sutinka, jog Vokietijos Taisyklė yra modifikuota Principų Taisyklės versija⁹⁷.

Vokietijos ABĮ 93 str. 1 d. numatyta, jog direktorius nėra laikomas pažeidęs pareigą elgtis rūpestingai, jei priimdami verslo sprendimą:

- (i) protingai tiki, jog priimamas sprendimas yra geriausias bendrovės interesams;
- (ii) protingai tiki, jog yra adekvačiai informuotas sprendimui.

Pirmiausia reiktų suvokti, jog Vokietijos ABĮ 91 str. vartojamas terminas „rūpestingai“ (vok. *sorgfaltspflicht*) turi skirtingą reikšmę, nei JAV rūpestingumo pareiga, kuri yra vien iš dviejų fiduciarinių pareigų. JAV turi labai platų fiduciarinių pareigų apibrėžimą ir visos direktorių pareigos bendrovei yra dalis rūpestingumo, arba lojalumo pareigos⁹⁸. T. Bachner teigia, jog vokiškoji pareiga elgtis rūpestingai yra bendro pobūdžio pareiga atlikti visas pareigas rūpestingai⁹⁹. Taip pat, reiktų atkreipti dėmesį, jog Taisyklė nėra taikoma esant interesų konfliktui. Jei ieškovas teigia, jog direktorius buvo suinteresuotas, taikoma ne Taisyklė, o bendrosios civilinės normos¹⁰⁰.

Apskritai, perkelti Taisyklę į kontinentinės Europos valstybę yra gan sudėtinga, kadangi Taisyklė JAV visą laiką buvo siejama su fiduciarinėmis pareigomis. Neturint nuoseklios fiduciarinių pareigų doktrinos, negalima turėti ir nuoseklios Taisyklės taikymo praktikos. Tačiau, kaip ir pati Taisyklė, fiduciarinės pareigos kontinentinėje Europoje yra naujas institutas¹⁰¹. Todėl nieko keisto, jog Vokietijoje, kaip ir daugelyje kitų kontinentinės

⁹⁵ Vokietijos Aukščiausiasis Teismas byloje *ARAG/Garmenbeck*, BGH, 21.04.1997 – II ZR 175/95.

⁹⁶ Vokietijos Federacijos Akcinių bendrovių įstatymas (vok. *Aktiengesetz*);

⁹⁷ Pavyzdžiui, WAGNER, G., *Officers' and Directors' Liability Under German Law — A Potemkin Village, Theoretical Inquiries in Law*, 2015, Vol. 16:69, p. 74 arba ROTH, M., *Outside Director Liability: German Stock Corporation Law in Transatlantic Perspective, Journal of Corporate Law Studies*, 2008, Vol. 8, p. 9;

⁹⁸ Plačiau apie tai, kaip skiriasi šių pareigų suvokimas Vokietijoje bei JAV: BACHNER T., *Creditor Protection in Private Companies Anglo-German Perspectives for a European Legal Discourse*, Kembrižas, 2009, p. 152-158;

⁹⁹ Ten pat, p. 158;

¹⁰⁰ DAVIES, P., et al., *Corporate Boards in European Law: A Comparative Analysis*. Oxford, 2013, p. 325.

¹⁰¹ DIDŽIULIS, L., Fiduciarinių pareigų instituto kilmė, esmė ir recepcija. *Teisė*, 2014, p. 92;

teisės valstybių, Taisyklė yra tik pradinio vystymosi stadijoje ir apie Taisyklės taikymą egzistuoja daugiau klausimų, nei atsakymų.

Didelis skirtumas tarp JAV ir Vokietijos Taisyklių yra įrodinėjimo pareiga. Remiantis Vokietijos ABĮ 93 str. 2 d. direktoriai turi įrodyti, jog jie buvo rūpestingi. Vokietijoje, kaip ir Lietuvoje, egzistuoja keturios civilinės atsakomybės sąlygos: (i) neteisėti veiksmai (pareigos pažeidimas); (ii) žala; (iii) kaltė; ir (iii) priežastinis ryšys. Vokietijos teisininkų tarpe buvo diskutuojama, kurios iš šių sąlygos pagal Vokietijos ABĮ 93 str. 2 d. yra preziumuojamos. Viena iš nuomonių, jog preziumuojama turi būti tik kaltė¹⁰². Kita, jog preziumuojama ir kaltė ir neteisėti veiksmai¹⁰³. Kadangi pastarąją ir pasirinkto Vokietijos teismai, ši nuomonė tapo dominuojanti¹⁰⁴. Taigi, pagal dabartinę praktiką ieškovas turi įrodyti tik žalą ir priežastinį ryšį.

Vokietijos įstatymų leidėjas tokį sprendimą grindžia tuo, jog ginčo dėl direktoriaus civilinės atsakomybės metu, atsakovas turi daug daugiau įrodymų ir yra geresnėje pozicijoje nei ieškovas¹⁰⁵. Tačiau toks argumentas nėra labai įtikinantis, o Vokietijos įstatymų leidėjų sprendimas turi tiek pozityvių, tiek neigiamų pasekmių. Iš vienos pusės, kai įrodinėjimo pareiga yra ieškovo pusėje, įrodymų pateikti ieškovas dažnai tiesiog neturi galimybės. Tokiu atveju prašoma teismo išreikalausiti įrodymus iš atsakovo. Tokioje situacijoje Vokietijos modelis tiesiog sutrumpintų šį procesą. Tačiau dažnai yra ir taip, jog direktorius ginčo metu jau nebeina direktoriaus pareigų bendrovėje, t. y. direktorius yra arba atleistas, arba bendrovė yra bankrutuojanti. Tokioje situacijoje direktorius neturi prieigos prie jam reikalingų įrodymų ir turės prašyti teismo išreikalausiti įrodymus iš ieškovo. Taigi toks įrodinėjimo pareigos perkeltas naudingas tik dalyje bylų.

Apibendrinus tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad Vokietijos Taisyklė yra modifikuota Principų Taisyklė. Ši Taisyklė suteikia apsaugą tik nesuinteresuotų valdybos narių verslo sprendimams, kurie atitinka Vokietijos ABĮ 93 str. 1 d. nurodytus reikalavimus. Vokietijoje preziumuojama direktorių kaltė ir neteisėti veiksmai.

¹⁰² PAEFGEN W.G., Grundlagen, Anwendungsbereich und Formulierung einer Business Judgment Rule im künftigen UMAG, *Die Aktiengesellschaft* 2004, p. 245, 258 iš DAVIES, P. et al, *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*, Oksfordas, 2014, p. 347;

¹⁰³ DAVIES, P. et al, *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*, Oksfordas, 2014, p. 346-347;

¹⁰⁴ Ten pat;

¹⁰⁵ GERNER-BEUERLE, C.; PAECH, P.; ir SCHUSTER, E. *Annex to Study on Directors' Duties and Liability. London School of Economics and Political Science. Prepared for the European Commission DG Markt.* London, April 2013 [interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-08]. Prieiga per internetą http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/board/2013-study-reports_en.pdf, p. 339;

3.1. Verslo sprendimas

Taisyklė taikoma tik verslo sprendimams. Verslo sprendimas pagal vokiškąją Taisyklę suprantamas kaip sprendimas, kurio metu pasirenkama imtis tam tikrų veiksmų, susijusių su įmonės verslo operacijomis, arba iš vis nesiimti jokių veiksmų. Diskrecija yra būtinas verslo sprendimo elementas. Jei valdymo organas neturi diskrecijos elgtis tam tikru būdu, pavyzdžiui, direktorius turi atlikti tam tikrus veiksmus, kuriuos reikalauja atlikti įstatymai, tai nėra verslo sprendimas¹⁰⁶.

Įdomu tai, jog pagal tokį verslo sprendimo apibrėžimą Vokietijos Taisyklė negina direktorių, kurie pažeidė įstatymus ar bendrovės įstatus¹⁰⁷. Teigiama, jog tokie veiksmai būtų už direktorių diskrecijos rėmų, kas reiškia, jog nebuvo ir verslo sprendimo¹⁰⁸. Kita vertus, tokią poziciją palaiko ne visi mokslininkai. G. Wagner teigia¹⁰⁹, jog tokia išimtis veikia tais atvejais, kai daugiau ar mažiau akivaizdu, ko reikalauja įstatymas. Tačiau realiame gyvenime įstatymų, kurie reglamentuoja bendrovių veiklą, kiekis yra didelis ir dažnai įstatymuose vartojamos sąvokos specialiai nėra aiškios ir reikia, jog jas išaiškintų teismai. Dėl šios priežasties visą laiką išlieka rizika, jog direktorius net ir nenorėdamas gali priimti sprendimą, kuris pažeidžia įstatymus. Dažnai tokiose situacijose neteisėtumas išaiškėja tik *ex post*. Wagner argumentuoja, jog kai *ex ante* nebuvo aišku ko reikalauja įstatymas, nebūtų sąžininga *ex post* bausti direktorius, jog jie pažeidė įstatymus.

Nagrinėjant verslo sprendimo sampratą, viena iš problemiškesnių vietų yra priežiūros organo sprendimai. Ar priežiūros organo sprendimai yra verslo sprendimai? Minėtoje *ARAG/Garmenbeck* byloje teismas nurodė, jog priežiūros organo sprendimas pateikti ar nepateikti teismui ieškinį dėl žalos atlyginimo iš valdybos nario, nėra verslo sprendimas, taigi Taisyklė neturėtų ginti tokio sprendimo¹¹⁰. Teismas nurodė, jog toks sprendimas yra ne verslo sprendimas, o priežiūros sprendimas. Šis aukščiausio teismo sprendimas sukėlė gan dideles diskusijas teisininkų tarpe. Kai kurie autoriai teigė, jog priežiūros organo nariams turi būti suteikta tokia pat apsauga kaip ir valdymo organo

¹⁰⁶ PAINTER, R. W.; ir KAAL, W. A., Initial Reflections on an Evolving Standard: Constraints on Risk Taking by Directors and Officers in Germany and the United States. *Seton Hall Law Review*, 2010, p. 1461;

¹⁰⁷ WAGNER, G., Officers' and Directors' Liability Under German Law — A Potemkin Village, *Theoretical Inquiries in Law*, 2015, Vol. 16:69, p. 75;

¹⁰⁸ PAINTER, R. W.; ir KAAL, W. A., Initial Reflections on an Evolving Standard: Constraints on Risk Taking by Directors and Officers in Germany and the United States. *Seton Hall Law Review*, 2010, p. 1462.

¹⁰⁹ WAGNER, G., Officers' and Directors' Liability Under German Law — A Potemkin Village, *Theoretical Inquiries in Law*, 2015, Vol. 16:69, p. 75-76;

¹¹⁰ Ten pat, p. 78;

nariams ir siūlė teismams taikyti „priežiūros sprendimų vertinimo taisyklę“, kuri gintų priežiūros organo sprendimus¹¹¹. Galbūt šie argumentai įtikino Vokietijos teismus, kadangi byloje *Mannesmann* Vokietijos aukščiausiasis teismas nurodė, jog iš priežiūros organo narių suformuotos specialios komisijos sprendimas suteikti premiją bendrovės direktoriui yra verslo sprendimas ir Taisyklė gina tokį sprendimą¹¹². Taigi, šiuo metu Vokietijos teismai kai kuriuos priežiūros organo sprendimus priskiria priežiūros sprendimams, o kai kuriuos – verslo sprendimams. P. Master teigimu, Vokietijoje priežiūros organas priima šiuos verslo sprendimus: (i) paskiria ir atleidžia valdybos narius; (ii) sprendžia dėl valdybos narių kompensacijos; (iii) patvirtina metines finansines ataskaitas; (iv) parenka privalomą auditorių ir sudaro su juo sutartį; (v) priima atitinkamus sprendimus, kurių reikalauja perėmimų teisė¹¹³. Apibrėžti, kas yra priežiūros sprendimas yra gan sudėtinga. Tikslaus apibrėžimo nėra nei Vokietijos teismų praktikoje, nei doktrinoje. P. Master nurodo, kad priežiūros sprendimas yra kažkas panašaus į verslo sprendimą, tačiau priimant priežiūros sprendimą yra „dalinau apribota“ diskrecija¹¹⁴.

Taigi, verslo sprendimas yra sprendimas, kurio metu diskrecija leidžia imtis tam tikrų veiksmų, susijusių su įmonės verslo operacijomis, arba nesiimti veiksmų. Diskrecija neapima sprendimų, kuriu metu pažeidžiami įstatymai ar bendrovės įstatai. Vokietijos teismų teigimu priežiūros organo nariai priima ne vien verslo sprendimus, tačiau ir priežiūros sprendimus.

3.2. Reikalavimas verslo sprendimui

Jog direktoriui būtų suteikta Taisyklės apsauga, yra reikalaujama protingai tikėti, jog priimamas sprendimas yra geriausias bendrovės interesams.

¹¹¹ Plačiau žr.: du PLESSIS, J.J. et al, *German corporate governance in international and European context*, Berlin, 2012, p. 83-84;

¹¹² Vokietijos Aukščiausiasis Teismas byloje *Mannesmann*, BGH, 21.12.2005 - 3 StR 470/04, iš ROTH, M., *Outside Director Liability: German Stock Corporation Law in Transatlantic Perspective*, *Journal of Corporate Law Studies*, 2008, Vol. 8, p. 5;

¹¹³ MASER, P., *Liability of the Supervisory Board and its limitation by the business judgment rule. Corporate Governance Forum Information for Supervisory Board and Audit Committee Members*, 2013, p. 6. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/de/Documents/governance-risk-compliance/GRC-Newsletter-CGF-4-2013-englisch.pdf>;

¹¹⁴ Ten pat;

Kaip ir pagal Principų Taisyklę, šis reikalavimas turi ir subjektyvųjį, ir objektyvųjį elementą. Tačiau Vokietijos Taisyklės formuluotėje vartojama sąvoka „protingai“ turi savitą reikšmę. Originaliame tekste vartojama sąvoka „vernünftigerweise“, kuri gali reikšti tiek „protingai“, tiek „racionaliai“. Principuose, iš kurių perimta Vokietijos Taisyklės formuluotė, vartojamos sąvokos „protingai“ ir „racionaliai“, kurios turi skirtingas reikšmes ir suteikia direktoriams skirtingas laisvės ribas. Kai kurie autoriai teigia, jog Vokietijos Taisyklės sąvoka „protingai“ yra kažkur per vidurį tarp Principų Taisyklės sąvokų „protingai“ ir „racionaliai“¹¹⁵. Aiškaus apibrėžimo, koks sprendimas yra už „protingumo“ rėmų, nėra. Dažniausiai teigiama, jog „protingumas“ turi būti siejamas su atsargumu, t. y. neatsargus sprendimas yra neprotingas sprendimas¹¹⁶. Kartais protingumas siejamas su normalia rizika. *ARAG/Garmenbeck* byloje teismas nurodė, jog direktoriai nėra apsaugoti, jei jie pernelyg rizikuoja. Aiškinamasis Vokietijos ABĮ raštas irgi nurodo, jog neatsakingas rizikavimas nėra ginamas Taisyklės¹¹⁷.

Tai, kad Vokiškasis reikalavimas protingai tikėti, jog priimamas sprendimas yra geriausias bendrovės interesams, yra daug griežtesnis nei šio reikalavimo atitikmuo JAV, galima pagrįsti konkrečiomis bylomis. Jau buvo aprašyta *Disney* byla, kurioje Delavero teismas pripažino, jog 140 mln. USD kompensacija žemesniajam vadovui nėra neracionali. Įdomu tai, jog tuo pačiu laikotarpiu Vokietijoje buvo sprendžiama labai panaši *Mannesmann* byla. Šios bylos trumpa fabula yra tokia: Mannesmann buvo bendrovė, kuri daugiausiai veikė telekomunikacijų rinkoje. 2000 m. šią bendrovę įsigijo Didžiojoje Britanijoje įsikūrusi bendrovė Vodafone. K. Esser buvo vienas iš bendrovės Mannesmann direktorių. Dėl puikių K. Esser darbo rezultatų derybų su Vodafone metu, specialus komitetas, sudarytas iš priežiūros organo narių, nusprendė suteikti K. Esser 10 mln. svarų sterlingų premiją. Kitiems Mannesmann direktoriams irgi buvo suteiktos premijos, tačiau daug mažesnės. Kai kurie Mannesmann priežiūros organo nariai manė, jog 10 mln. svarų sterlingų premija yra pernelyg didelė, ir kreipėsi į teismą su ieškiniu dėl žalos atlyginimo iš specialaus komiteto narių. Aukščiausiasis teismas pripažino, jog šis specialaus komiteto sprendimas yra verslo sprendimas, todėl turi būti taikoma Taisyklė. Tačiau įvertinęs tai, jog premija nėra numatyta Esser darbo sutartyje, bei tai, jog po kelių mėnesių visi Mannesmann

¹¹⁵ ROTH, M., Outside Director Liability: German Stock Corporation Law in Transatlantic Perspective, *Journal of Corporate Law Studies*, 2008, Vol. 8, p. 10;

¹¹⁶ ROTH, M., Outside Director Liability: German Stock Corporation Law in Transatlantic Perspective, *Journal of Corporate Law Studies*, 2008, Vol. 8, p. 16;

¹¹⁷ Ten pat;

direktoriai bus pakeisti į Vodafone išrinktus direktorius, nusprendė, jog tokios didelės premijos suteikimas turi būti vertinamas kaip neatsargus sprendimas ir negalima manyti, jog toks sprendimas gali atnešti naudos bendrovei¹¹⁸. Taigi, Taisyklės apsauga šiam sprendimui nebuvo suteikta. Dvi ganėtinai panašios bylos, tačiau dėl skirtingų reikalavimų verslo sprendimui, buvo prieita prie visiškai skirtingų išvadų. Nekyla abejonės, jog jei Mannesmann būtų registruota JAV Delavero valstijoje, toks sprendimas nebūtų buvęs pripažintas neracionalus.

Apibendrinus, vokiškosios Taisyklės reikalavimas protingai tikėti, kad priimamas sprendimas yra geriausias bendrovės interesams turi subjektyvų ir objektyvų elementą. Objektyvusis elementas turi būti siejamas su atsargumu ir normalia rizika.

3.3. Reikalavimas sprendimo priėmimo procesui

Taisyklė taip pat reikalauja, kad direktorius protingai tikėtų, jog jis yra pakankamai informuotas prieš priimant sprendimą.

Reiktų atkreipti dėmesį, kad sprendimo priėmimo procesui irgi keliamas „protingo tikėjimo“ reikalavimas. Tai reiškia, jog tokie patys reikalavimai keliami tiek pačiam sprendimui, tiek sprendimo priėmimo procedūrai¹¹⁹. Kiek, pagal Vokietijos teisės doktriną, informacijos yra pakankamai, kad teismas konstatuotų, kad patenkintas objektyvusis elementas pateikti sunku. Vienoje byloje teismas nurodė, jog direktorius turėjo susipažinti su visa prieinama informacija¹²⁰. Toks sprendimas turėtų būti vertinimas kritiškai, kadangi, pirma, pati Taisyklės formuluotė reikalauja tik „adekvačiai“ būti susipažinus su informacija, antra, realiam pasaulyje tokios tobulos situacijos, jog direktorius turėtų laiko susipažinti su visa prieinama informacija, tiesiog negali būti. Tačiau galima rasti ir tinkamesnės teismų praktikos, pagal kurią nustatomos visos svarbios sprendimo priėmimo metu buvusios faktinės aplinkybės ir tada sprendžiama, ar direktoriaus tikėjimas buvo protingas¹²¹. Tokia praktika atitiktų tiek Principus, tiek Delavero teismų taikomą praktiką.

¹¹⁸ GEVURTZ, F.A., Disney in a Comparative Light. *The American Journal of Comparative Law*, 2007, p. 464;

¹¹⁹ ROTH, M., Outside Director Liability: German Stock Corporation Law in Transatlantic Perspective, *Journal of Corporate Law Studies*, 2008, Vol. 8, p. 18;

¹²⁰ Plačiau žr. WAGNER, G., Officers' and Directors' Liability Under German Law — A Potemkin Village, *Theoretical Inquiries in Law*, 2015, Vol. 16:69, p. 75;

¹²¹ Plačiau žr. PAINTER, R. W.; ir KAAL, W. A., Initial Reflections on an Evolving Standard: Constraints on Risk Taking by Directors and Officers in Germany and the United States. *Seton Hall Law Review*, 2010, p. 1464;

Apibendrinus, tiek pačiam sprendimui, tiek sprendimo priėmimo procedūrai keliamas toks pats „protingo tikėjimo“ reikalavimas. Tačiau kiek informacijos yra pakankamai, jog būtų konstatuotas protingas tikėjimas, Vokietijos teismų praktika tiksliai nepateikia.

3.4. Apibendrinimas

Vokietija yra pirmoji Europos Sąjungos valstybė narė, kuri kodifikavo Taisyklę. Šios valstybės Taisyklė yra modifikuota Amerikos teisės instituto Principų Taisyklė.

Vokietijoje, priešingai nei JAV, direktoriai turi pareigą įrodyti, jog jų verslo sprendimas atitiko Taisyklės reikalavimus.

Vokietijos teisinėje sistemoje „verslo sprendimas“ yra daug svarbesnis Taisyklės elementas nei JAV, kurioje šis elementas yra labiau implicitinis. Vokietijoje verslo sprendimu nelaikomas direktoriaus sprendimas, kuriuo yra pažeidžiami įstatymai ar bendrovės įstatai, todėl tokiems sprendimams apskritai Taisyklės apsauga negali būti suteikiama. Taip pat, Vokietijos teismai Taisyklės apsaugą suteikia ne visiems priežiūros organo narių sprendimams. Vokietijos teismu teigimu, ne visi šio organo sprendimai yra „verslo, kadangi kai kurie turi būti vertinami kaip „priežiūros“. Tačiau tokią teismų praktiką palaiko ne visi mokslininkai.

Vokietijoje pačiam sprendimui keliamas gan griežtas „protingo tikėjimo“ standartas, o ne JAV egzistuojantis atlaidusis racionalumo (ar panašus, pavyzdžiui, Principų racionalaus tikėjimo) standartas. Šio vokiškojo „protingo tikėjimo“ standarto neatitinka neatsargus ar pernelyg rizikingas verslo sprendimas.

4. TAISYKLĖ EUROPOS MODELINIAME BENDROVIŲ AKTE

2007 m. rugsėjo 27-28 d. Orhuso mieste, Danijoje, grupė teisininkų susirinko apsvarstyti galimybę parengti Europos modelinį bendrovių aktą¹²² (angl. *European Model Company Act*) (toliau tiesiog – **EMBA**). 2015 m. liepos mėnesį pasirodė galutinė EMBA projekto versija. EMBA autoriai teigia, jog jų įkvėpimas parengti šį aktą yra jau aptartas JAV MVKA¹²³. EMBA turi du tikslus¹²⁴:

- (i) pateikti rekomendacijas įstatymų leidėjams, teismas ir pačioms bendrovėms, t. y. veikti kaip tam tikri bendrovių teisės principai;
- (ii) pateikti veikiančio bendrovių įstatymo modelį.

Neabejotina, jog pirmasis EMBA tikslas tikrai bus įgyvendintas. Europos Sąjungos valstybių narių teismai tikrai remsis EMBA, kaip *soft law* šaltiniu. Ar bus įgyvendintas antrasis tikslas, parodys laikas. Tačiau, kadangi EMBA parengtas tokiu būdu, jog būtų įmanoma perkelti tik dalį akto¹²⁵, didelė tikimybė, jog nors dalis EMBA bus inkorporuota į valstybių narių teisės aktus.

Kadangi EMBA yra paremtas moderniausia bendrovių teise, nieko keisto, jog šio akto 10 skyriaus 1(3) skirsnyje įtvirtinta Taisyklė: direktorius, kuris sąžiningai priima verslo sprendimą, įvykdo rūpestingumo pareigą, jei:

- (i) nėra suinteresuotas šio sprendimo turiniu;
- (ii) protingai tiki, jog yra adekvačiai informuotas sprendimui;
- (iii) racionaliai tiki, jog toks sprendimas yra priimamas geriausiais bendrovės interesais.

Pagal to paties skyriaus 1(4) skirsnį, ieškovas turi pareigą įrodyti, kad Taisyklė negina atsakovo.

Lingvistinis šios Taisyklės ir Principų Taisyklės panašumas leidžia teigti, jog EMBA Taisyklė perimta iš Principų. Ši teiginį patvirtina ir tai, kad EMBA komentare yra nurodyta,

¹²² BAUMS, T. ir ANDERSEN, P.K., The European Model Company Law Act Project. *Law Working Paper No. 97/2008*, 2008, p. 7

¹²³ European Model Company Act Group. *The European Model Company Act Draft*. 2015, p. 4. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>;

¹²⁴ European Model Company Act Group. *The European Model Company Act Draft*. 2015, p. 4. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>;

¹²⁵ Ten pat;

jog akto autoriai rėmėsi Principais rengiant EMBA¹²⁶. Taisyklė yra ne vienintelis panašumas tarp EMBA ir Principų. EMBA 10 skyriaus 5(2) skirsnyje yra įtvirtintas saugus uostas suinteresuotiems direktoriams, kurie praneša apie savo suinteresuotumą, o EMBA 8 skyriaus 6 skirsnyje įtvirtintas saugus uostas direktoriams, kurie gauna sutikimą prieš pasinaudojant verslo galimybe.

Sprendimas perimti Principų Taisyklę turėtų būti vertinamas teigiamai. Principų Taisyklė yra tikriausiai geriausias bandymas kodifikuoti Taisyklę, kadangi juose kodifikuoti visi Taisyklės elementai. Taip pat Principai turi platų ir išsamų Taisyklės ir jos elementų komentarą. Kadangi EMBA komentare nėra išaiškintos sąvokos „protingai tiki, jog yra adekvačiai informuotas sprendimui“ ir „racionaliai tiki, jog toks sprendimas yra priimamas geriausiais bendrovės interesais“, Principų komentaras galės būti naudojamas kaip antrinis teisės šaltinis. Toliau nagrinėjami EMBA Taisyklės išskirtinimai.

Pirma, EMBA 10 skyriaus 1(5) skirsnyje nurodoma, jog direktorius nėra atsakingas už bendrovei sukeltą žalą, jei imtis atitinkamų veiksmų buvo nuspręsta teisėtu visuotiniu akcininkų susirinkimo sprendimu. EMBA autoriai yra išreiškę, jog siekė skatinti akcininkų dalyvavimą valdyme¹²⁷. Tai galbūt ir paskatino šio instituto egzistavimą EMBA. Šį institutą galima pavadinti „bendrojo saugiu uostu“ direktoriams, kadangi šis institutas panaikina direktorių atsakomybę už sprendimus, jei yra teisėtas visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas. Tai yra kartu ir Taisyklės išimtis, kadangi esant akcininkų pritarimui, nebėra tikslo vertinti verslo sprendimo atitikimą Taisyklės reikalavimams. Nereikėtų painioti šio „bendrojo saugaus uosto“ ir kitose dalyse aptartų saugių uostų. EMBA „bendrasis saugus uostas“ suteikia daug stipresnę apsaugą, kadangi kitose dalyse nagrinėti uostai suteikia apsaugą tik reikalavimo neturėti interesų konflikto kontekste.

Antra, EMBA pripažįstamas bendrovių grupės interesas¹²⁸. Nuo praėjusio šimtmečio vidurio, verslas yra organizuojamas ir vykdomas ne per vieną juridinį asmenį, o per atskirų įmonių tinklą¹²⁹. Kadangi šiais laikais įmonių grupės yra tiesiog ekonominė realybė, EMBA autoriai nutarė pripažinti grupės intereso egzistavimą. EMBA 15 skyriaus 16(1) skirsnyje įtvirtinta motininės bendrovės teisė duoti nurodymus savo dukterinės bendrovės

¹²⁶ Ten pat, p. 250;

¹²⁷ BARTKUS G. *Įmonių valdymui neša modernumą* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://vz.lt/premium/2015/10/07/imoniu-valdymui-nesa-modernuma>;

¹²⁸ European Model Company Act Group. *The European Model Company Act Draft*. 2015, p. 394 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>;

¹²⁹ Ten pat, p. 392;

valdymo organams. EMBA 15 skyriaus 16(2) skirsnys įtvirtina valdymo organų pareigą klausyti duotų nurodymų. Ši pareiga klausyti motininės bendrovės nurodymų glaudžiai susijusi su Taisykle, kadangi Taisyklė reikalauja, jog būtų priimtas verslo sprendimas. Būtų klaidinga teigti, jog egzistuoja sprendimas, jei valdymo organas turi tik pareigą vykdyti nurodymus. Tokiu atveju galima kalbėti tik apie Taisyklės taikymą motininės bendrovės direktoriams, kurie nusprendė skirti nurodymą. Visgi reikia užduoti klausimą, kas būtų, jei dukterinės bendrovės direktorius pats nuspręstų priimti sprendimą, kuris būtų naudingas ne pačiai bendrovei, o bendrovės motininei bendrovei? Tokiu atveju būtų svarbus EMBA 15 skyriaus 16(1) skirsnis. Šiame skirsnyje įtvirtinta vadinama *Rozenblum* doktrina su tam tikrais pakeitimais¹³⁰. *Rozenblum* doktrina atsirado vienoje Prancūzijos baudžiamosioje byloje ir yra naudojama direktorių, kaip gynybos priemonė baudžiamosiose bylose dėl piktnaudžiavimo bendrovės turtu (pranc. *abus de biens sociaux*)¹³¹. EMBA autoriai supaprastino *Rozenblum* doktrinos sąlygas, pritaikė šią doktriną kaip peržiūros standartą ir ją kodifikavo. Pagal EMBA 15 skyriaus 16(1) skirsnį, jei dukterinės bendrovės valdymo organas priima sprendimą, kuris nėra geriausias dukterinės bendrovės interesams, nėra laikoma, jog valdymo organas pažeidė savo fiduciarines pareigas, jei:

- (i) sprendimas yra naudingas visai bendrovių grupei; ir
- (ii) valdymo organas gali protingai manyti, jog dukterinei bendrovei bus kompensuota per protingą terminą; ir
- (iii) sprendimas nesukelia pavojaus, jog dukterinė bendrovė gali nustoti egzistuoti.

Pagal 15 skyriaus 16(2) skirsnį, jei dukterinė bendrovė yra visiškai priklausanti motininei bendrovei, t. y. kai motinei bendrovei priklauso 100 proc. dukterinės bendrovės akcijų, (ii) reikalavimas nėra taikomas. Sprendimas įtvirtinti grupės interesą ir specialų peržiūros standartą turėtų būti vertinamas teigiamai. Kaip ir teigė EMBA autoriai, bendrovių grupės yra realus ekonominis reiškiny, o šio reiškinio nepripažinimas bei nureglamentavimas direktoriams lemia teisinį neaiškumą. Taip pat pozityviai turi būti vertinamas sprendimas priimti *Rozenblum* peržiūros standartą, kuris yra tam tikra išimtis Taisyklei. Pavyzdžiui, Delavero teismų praktikoje įmonių grupės problema vis dar nėra adekvačiai išspręsta. Delavero teismai, vadovaudamiesi pirmoje dalyje minėta kontroliuojančio akcininko fiduciarinių pareigų doktrina, priklausomai nuo situacijos, taiko arba Taisyklę, arba visiško

¹³⁰ Ten pat, p. 414;

¹³¹ Ten pat;

sąžiningumo testą, o kartais dar ir visiško sąžiningumo testą su perkelta įrodinėjimo pareiga ieškovui¹³². Tačiau nuspėti, kuris peržiūros standartas bus taikomas kiekvienoje byloje yra gan sudėtinga, nes teismų praktika vis keičiasi. Pavyzdžiui, prieš 2014 m., Taisyklė net negalėjo būti peržiūros standartas, kai sudaromas sandoris tarp dukterinės ir motininės bendrovės¹³³. *Rozenblum* peržiūros standartas, kaip Taisyklės išimtis, tokiose situacijose suteikia daug stipresnį teisinį aiškumą.

Paskutinis ypatumas yra susijęs su Taisyklės prielaida, kuri reikalauja, kad sprendimo priėmimo metu direktorius racionaliai tikėtų, jog sprendimas yra priimamas geriausiais bendrovės interesais. Visos jau nagrinėtos Taisyklės versijos turi panašų reikalavimą direktoriams. Jau nagrinėtuose atvejuose, bendrovės interesai turi būti siejami su „pelnu“ bei „bendrovės verte“¹³⁴. Tačiau EMBA ypatingas tuo, jog remiasi vadinamąjį „apsišvietusio akcininko vertės“ teorija, pagal kurią bendrovės interesai turi būti siejami ne su „pelnu“, o su „sėkme“, kuri turi būti suprantama plačiau nei vien „pelnas“¹³⁵. Ši teorija pirmiausiai buvo įtvirtinta Anglijos Bendrovių įstatymo 172(1) straipsnyje¹³⁶. Pagrindinė šios teorijos idėja yra ta, kad direktoriai daug greičiau gali pasiekti ilgalaikę bendrovės sėkmę akcininkų naudai, jeigu bendrovė veiks atsakingai, atsižvelgdama į visų interesų grupių, įskaitant darbuotojus bei aplinką, interesus. Pagal šią teoriją iš direktorių reikalaujama atsižvelgti į interesų grupių interesus tiek, kiek tai turi naudos akcininkams, t. y. bendrovės dalyviams, kaip visumai. Ši pareiga reiškia, jog priimant sprendimus turi būti sutelkiamas dėmesys į platų įvairių faktorių spektrą, tokiu būdu plėtojant pasitikėjimo santykius tarp interesų grupių. Kas atitinkamai yra geriausias būdas užtikrinti bendrovės patvarumą, bendrą klestėjimą bei gerovę. Pagal „apsišvietusio akcininko vertės“ teoriją, prioritetas teikiamas ne trumpalaikei, o ilgalaikiai akcininkų vertei¹³⁷.

Tai reiškia, jog sąvoka „geriausiais bendrovės interesais“ pagal EMBA turi labai plačias ribas ir, priešingai nei jau nagrinėtose Taisyklės versijose, apima ne vien pelno siekimą. Geriausiai šis skirtumas iliustruojamas pavydžiu. Sakykime, bendrovės, kurios

¹³² Plačiau apie problemą skaityti Smith, D. G., *The Modern Business Judgment Rule. Research Handbook on Mergers and Acquisitions*, Forthcoming. 2015, p. 14-17;

¹³³ Ten pat;

¹³⁴ Pavyzdžiui, Principų 2.01(a) str. nurodyta, jog bendrovės tikslas yra didinti bendrovės pelną. Žr.: American Law Institute. *Principles of Corporate Governance: Analysis and Recommendations*, 1994, 2.01(a) str., [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-02-13]. Prieiga per internetą: www.westlaw.com;

¹³⁵ Ten pat, p. 258;

¹³⁶ 2006 Anglijos Bendrovių įstatymas (angl. *Companies Act 2006*);

¹³⁷ JAKUNTAVIČIŪTĖ, G. *Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, p. 106-107;

apyvarta yra 30 milijonų EUR, o grynasis pelnas yra 2 milijonai EUR, valdymo organas nusprendžia padovanoti 10 000 EUR vietinei bibliotekai. Taikant, pavyzdžiui, Delavero Taisyklę, būtų laikoma, jog toks sprendimas priimtas ne geriausiais bendrovės interesais ir yra pažeista sąžiningumo pareiga. Pagal EMBA Taisyklę, valdymo organas priėmė sprendimą, kuris atneša naudos bendruomenei, o tai reiškia, kad nėra pažeista Taisyklės reikalavimas elgtis geriausiais bendrovės interesais.

Apibendrinant visa, kas buvo išdėstyta, EMBA Taisyklė yra perimta iš Principų, todėl EMBA Taisyklėje vartojamos sąvokos turi būti aiškinamos taip, kaip jos aiškinamos oficialiame Principų komentare. EMBA Taisyklės modelis turi kelis svarbius ypatumus. Pirma, egzistuoja „bendrasis saugus uostas“, kuris gali būti direktorių naudojamas kaip gynybos priemonė paneigus Taisyklės suteikiamą apsaugą. Antra, EMBA pripažįsta *Rozenblum* doktriną. Tai reiškia, jog direktoriaus sprendimas, kuris naudingas ne tiesiogiai bendrovei, o jos motininei bendrovei, turi būti tikrinamas ne per Taisyklės prizmę, o turi būti vertinama, ar buvo įgyvendintos *Rozenblum* sąlygos. Trečia, kadangi EMBA paremtas „apsišvietusio akcininko vertės“ teorija, bendrovės interesai turi būti suprantami kaip ilgalaikė bendrovės sėkmė, o sėkmė turi būti suprantama plačiau nei vien pelno siekimas.

5. TAISYKLĖ LIETUVOS TEISINĖJE SISTEMOJE

Lietuvoje Taisyklė, kaip ir Vokietijoje, atsirado teismų praktikoje. Pirmą kartą teismas *expressis verbis* nurodė, jog taiko Taisyklę tik 2014 metų byloje UAB „Mitnija“ v. E. R., V. G.¹³⁸ Šioje byloje ieškovas UAB „Mitnija“ prašė teismo priteisti žalos atlyginimą už neteisėtus buvusio bendrovės vadovo ir valdybos nario A. G. veiksmus. Ieškovas teigė, jog A. G., eidamas vadovo pareigas, sudarė aibę bendrovei nenaudingų sandorių. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) išplėstinė kolegija pasisakydama dėl vadovo atsakomybės, nurodė, jog dalyvavimas versle yra susijęs su rizika, todėl priimami sprendimai gali būti ne tik naudingi, bet ir nuostolingi. Jei įmonės valdymo organų nariai būtų asmeniškai atsakingi už kiekvieną nuostolius sukėlusį sprendimą, tai žlugdytų jų iniciatyvumą, versliškumą, ribotų veikimo laisvę greitų bei ryžtingų sprendimų reikalaujančiose situacijose, skatintų šešėlinį vadovavimą bendrovėms. Siekiant apsaugoti įmonės valdymo organų narius nuo žalos atlyginimo ieškinių, taikoma verslo sprendimo priėmimo taisyklė (angl. *business judgment rule*), pagal kurią preziumuojamas šių asmenų veikimas *bona fide* geriausiaisiais bendrovės, kuriai jie vadovauja, interesais. Ši prezumpcija skirta apsaugoti bendrovės valdymo organo narius nuo asmeninės atsakomybės už sąžiningai priimtus verslo sprendimus, atitinkančius rūpestingumo pareigos standartus. Dėl to žalos atlyginimo siekiančiam asmeniui nepakanka įrodyti padarytos žalos faktą, tačiau būtina įrodyti ir įmonės valdymo organų narių fiduciarinių pareigų (lojalumo, sąžiningumo, protingumo ir kt.) pažeidimą, akivaizdų protingos ūkinės – komercinės rizikos peržengimą, aiškų aplaidumą arba jiems suteiktų įgaliojimų viršijimą¹³⁹.

Prieš LAT priimant šį precedentinį sprendimą, doktrinoje neegzistavo vieningos nuomonės, ar Lietuvoje yra galimybė taikyti Taisyklę. Pavyzdžiui, G. Jakuntavičiūtė savo disertacijoje neigė galimybę Lietuvoje taikyti Taisyklę¹⁴⁰. Visiškai priešingą nuomonę turi R. Greičius. Jo nuomone Lietuvoje Taisyklė buvo reglamentuota 2000 m. liepos 13 d. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme (toliau – ABĮ)¹⁴¹. Tos redakcijos ABĮ 22

¹³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Mitnija“ v. E. R., V. G., Nr. 3K-7-124/2014;

¹³⁹ Ten pat;

¹⁴⁰ JAKUNTAVIČIŪTĖ, G. *Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, p. 122;

¹⁴¹ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000 m. liepos 13 d., Nr. 64-1914;

str. 8 d. buvo nurodyta¹⁴², jog bendrovės valdymo organai neturi teisės priimti sprendimų ar atlikti kitų veiksmų, kurie:

- (a) pažeidžia bendrovės įstatus ar yra priešingi įstatuose nurodytiems bendrovės veiklos tikslams; arba
- (b) akivaizdžiai viršija normalią gamybinę–ūkinę riziką; arba
- (c) yra akivaizdžiai nuostolingi ar akivaizdžiai ekonomiškai nenaudingi.

R. Greičiaus teigimu, nors naujesnėse ABĮ redakcijose nebeliko šio straipsnio, teismų praktikoje Taisyklė vis tiek egzistuoja¹⁴³.

Tikėtina, jog abiejų autorių nuomonės iš dalies teisingos. Vargu, ar galima teigti, jog senos redakcijos ABĮ buvo pilnai kodifikuota Taisyklė. Šio straipsnio konstrukcija labiau suponuoja, jog tai yra tam tikras veiklos standartas, o ne kodifikuotas peržiūros standartas. Tačiau būtų pagrįsta teigti, jog Lietuvos teismų praktikoje dar prieš minėtą *UAB „Mitnija“ v. E. R., V. G.* bylą egzistavo Taisyklės užuomazgos. Pavyzdžiui, 2012 m. byloje *UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š. ir kt.* LAT kolegija nurodė, jog vadovas atsako ne dėl bet kokių jam priskirtų pareigų pažeidimo, tačiau tik dėl jo didelės kaltės, t. y. tyčios siekiant pažeisti kreditorių interesus ar didelio neatsargumo pasireiškiančio aiškiu ir nepateisinamu aplaidumu vykdant savo pareigas, todėl paprastas atsakovo neatsargumas, susijęs su įmonės ūkinės-komercinės veiklos rizika, neturėtų būti pagrindu atsirasti įmonės vadovo civilinei atsakomybei Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.263 straipsnio pagrindu¹⁴⁴. Arba, pavyzdžiui, 2013 m. byloje *UAB „Minera“ v. BUAB „Gratus“* LAT, spręsdamas dėl bendrovės bankroto pripažinimo tyčiniu, lyginamuoju aspektu išnagrinėjo Taisyklę ir nurodė, jog versle nebūna absoliučiai visi sandoriai tik pelningi, dažniausiai egzistuoja tam tikra rizika, kad numatytas sandoris, vykdomas projektas gali būti nesėkmingas, tačiau tokiu atveju yra svarbu įvertinti atsakingo už įmonės veiklą subjekto veiksmus, t. y. kiek jis buvo lojalus bendrovės interesams, rūpestingas, kiek jo sprendimai buvo sąžiningi ir kvalifikuoti, ar buvo pasitelkiama kvalifikuotų specialistų pagalba ir pan.¹⁴⁵ Tačiau šiose

GREIČIUS, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007, p. 139. Taip pat darbo autorius norėtų pastebėti, jog panašus reikalavimas vadovui buvo ir senojo 1994 m. liepos 5 d. ABĮ redakcijoje, galiojusioje nuo 2000-03-16 iki 2001-04-04, 18 str. 6 d.;

¹⁴² Straipsnis buvo panaikintas priėmus Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo įstatymą, *Valstybės žinios*, 2003-12-30, Nr. 123-5574;

¹⁴³ Ten pat, p. 147;

¹⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š. ir kt.*, Nr. 3K-3-19/2012;

¹⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Minera“ v. BUAB „Gratus“*, Nr. 3K-3-648/2013;

bylose teismas tiesiog remiasi ta pačia idėja, kuria yra kartais grindžiama Taisyklė, t. y. tam tikros rizikos priimant verslo sprendimus egzistavimu, o ne suformulavo tikrąją Taisyklę, su aiškiais valdymo organo narių atsakomybės sąlygomis.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima teigti, jog pirmą kartą Taisyklė tikai buvo panaudota 2014 m. byloje *UAB „Mitnija“ v. E. R., V. G.*, tačiau tam tikrų jos užuomazgų ar paminėjimų galime rasti ankstesnėje teismų praktikoje.

5.1. Taisyklės pagrindimas

Pirmojoje darbo dalyje buvo minėta, jog Taisyklė turi kelias skirtingas pagrindimo teorijas. Yra svarbu nustatyti kokiomis teorijomis remiasi Lietuvos teismai, kadangi tik tinkamas Taisyklės pagrindimas lems Taisyklės egzistavimą mūsų teisės sistemoje. Jei Taisyklė pagrindžiama silpnais argumentais, ieškovas norėdamas prisiteisti žalos atlyginimą iš valdymo organo galėtų bandyti įrodyti ne tai, jog buvo pažeistos Taisyklės prielaidos, tačiau tai, jog iš vis Taisyklė neturėtų būti taikoma.

Lietuvos teismų praktikoje galima aptikti naudojamas dvi Taisyklės pagrindimo teorijas. Pirmoji yra socialinė-ekonominė teorija. LAT byloje *BUAB „Star 1 Airlines“ v. M. L.* nurodė, jog kad dalyvavimas versle visada yra susijęs su rizika, priimami sprendimai gali būti ne tik naudingi, bet ir nuostolingi. Ūkinėje veikloje egzistuoja verslo ciklai, svyravimai, todėl versle negalima garantuoti nei nuolatinio ir stabilaus pelno, nei vien tik naudingų sandorių sudarymo, todėl jei įmonės valdymo organų nariai būtų asmeniškai atsakingi už kiekvieną nuostolius sukėlusį sprendimą, tai žlugdytų jų iniciatyvumą, versliškumą, ribotų veikimo laisvę greitų bei ryžtingų sprendimų reikalaujančiose situacijose, t. y. prieštarautų vadovavimo bendrovės tikslams plėtoti verslą¹⁴⁶.

Antroji teorija yra valdymo organų ir akcininkų kompetencijų atribojimo teorija. LAT byloje *BUAB „Naruva“ ir V. P. v. G. T. ir kt.* nurodė, kad jei įmonės valdymo organų nariai būtų asmeniškai atsakingi už kiekvieną nuostolius sukėlusį sprendimą, tai skatintų šešėlinį vadovavimą bendrovėms¹⁴⁷.

Taigi, Lietuvos teismai Taisyklę grindžia dvejomis teorijomis: (i) socialine-ekonominė; bei (ii) valdymo organų ir akcininkų kompetencijų atribojimo. Pozityviai turėtų

¹⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Star 1 Airlines“ v. M. L.*, Nr. 3K-3-244/2014;

¹⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Naruva“ ir V. P. v. G. T. ir kt.*, Nr. 3K-3-210-611/2015;

būti vertinama tai, kad teismai neapsiriboja viena pagrindimo teorija. Tačiau teismai neturėtų apsiriboti vien šiomis dvejomis teorijomis ir turėtų paremti Taisyklės naudojimą visomis egzistuojančiomis teorijomis, ypač „žmogaus netobulumo“ teorija, kadangi tik stipriai pagrįsta Taisyklė prigis Lietuvos teisės sistemoje.

Nustačius teorinį Taisyklės pagrindimą, reikia nustatyti teisinį Taisyklės pagrindimą. LAT praktikoje dėl įmonės vadovo atsakomybės už bendrovei padarytą žalą nurodoma, kad ieškovas, reikšdamas atsakovui, kaip įmonės valdymo organo nariui, reikalavimą atlyginti įmonei padarytą žalą, privalo įrodyti (i) neteisėtus atsakovo veiksmus; (ii) padarytą žalą; (iii) neteisėtų veiksmų bei žalos priežastinį ryšį¹⁴⁸. Juridinio asmens organų narių pareigas reglamentuoja Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 2.87 straipsnis¹⁴⁹. Šio straipsnio 7 dalyje nustatyta, jog juridinio asmens valdymo organo narys, nevykdantis arba netinkamai vykdamas pareigas, nurodytas šiame straipsnyje ar steigimo dokumentuose, privalo padarytą žalą atlyginti juridiniam asmeniui visiškai. Kitaip tariant, CK 2.87 str. 7 d. yra nurodyti kokie juridinio asmens valdymo organo veiksmai turėtų būti laikomi neteisėti.

Su CK 2.87 str. 7 d. ir turi būti labiausiai siejama Taisyklė. Tuo atveju, jei neįrodoma, kad buvo pažeista nors viena Taisyklės prielaida, verslo sprendimai, kurie visuomet vertinami jau *ex post*, sukėlę nuostolių, negali būti pripažįstami bendrovės valdymo organų narių veiksmų neteisėtumo faktu kaip jų civilinės atsakomybės sąlyga¹⁵⁰. Tačiau reiktų kelti klausimą, ar Taisyklės nereikėtų sieti ir su kalte, o ne vien neteisėtais veiksmais? Anglosaksų teisės jurisdikcijoje nėra kaltės, kaip atskiros civilinės atsakomybės sąlygos, taigi tose jurisdikcijose Taisyklė yra siejama vien su neteisėtais veiksmais. Tačiau Lietuvoje kaltė yra atskira civilinės atsakomybės sąlyga. Ir nors Lietuvos teismų praktikoje tai tiesiogiai nenurodoma, tačiau Taisyklė turi įtakos ir šiai civilinės atsakomybės sąlygai. Teismai pagal dabartinę praktiką kelia didelės kaltės reikalavimą valdymo organo narių civilinei atsakomybei¹⁵¹. Būtų logiška teigti, jog didelės kaltės reikalavimas irgi yra Taisyklės egzistavimo padarinys. Todėl manytina, jog Taisyklė turi būti siejama ne vien su neteisėtais veiksmais, tačiau ir kalte, kaip civilinės atsakomybės sąlyga.

¹⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Skanvolvita“ v. Š. Š., Nr. 3K-3-220-916/2015;

¹⁴⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000 m. rugsėjo 6 d., Nr. 74-2262;

¹⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Star 1 Airlines“ v. M. L., Nr. 3K-3-244/2014;

¹⁵¹ Plačiau apie tai žr. šio darbo 5.7. skyrių;

Apibendrinant visa, kas buvo išdėstyta, galima teigti, jog šiuo metu Lietuvos teismuose Taisyklė grindžiama socialine-ekonomine bei valdymo organų ir akcininkų kompetencijų atribojimo teorijomis. Teismai Taisyklę kildina iš CK 2.87 str. 7 d., kurioje nurodyta, jog pareigų nevykdymas arba netinkamas vykdymas yra valdymo organo nario neteisėti veiksmai. Tačiau Taisyklę reikėtų sieti ne vien su neteisėtais veiksmais, bet ir su kalte.

5.2. Taisyklės formuluotė

Dabartinėje teismų praktikoje labiausiai paplitusi UAB „Mitnija“ v. E. R., V. G. byloje nurodyta Taisyklės formuluotė: įmonės valdymo organų narių veikimas *bona fide* geriausiais bendrovės, kuriai jie vadovauja, interesais yra preziumuojamas. Ši prezumpcija skirta apsaugoti bendrovės vadovus nuo asmeninės atsakomybės už sąžiningai priimtus verslo sprendimus, atitinkančius rūpestingumo pareigos standartus. Dėl to žalos atlyginimo siekiančiam asmeniui nepakanka įrodyti padarytos žalos faktą, tačiau būtina įrodyti:

- (a) fiduciarinių pareigų pažeidimą; arba
- (b) akivaizdų protingos ūkinės – komercinės rizikos peržengimą; arba
- (c) aiškų aplaidumą; arba
- (d) jiems suteiktų įgaliojimų viršijimą.

Vėlesnėje byloje LAT susiaurino Taisyklės ribas ir nurodė išimtį, pagal kurią verslo sprendimas yra pripažįstamas neteisėtais veiksmais, jei jis buvo priimtas pažeidžiant: (a) įstatymus; ar (b) bendrovės įstatus¹⁵².

Lietuviškoji Taisyklė turi labai daug sąsajų su JAV Delavero valstijos Taisyklės versija. Bendriausia prasme, pagal abi Taisykles preziumuojama, jog direktorius įvykdė visas savo fiduciarines pareigas, ir kol nepaneigiama ši prezumpcija, Taisyklė gina valdymo organo narius nuo civilinės atsakomybės už jo sprendimo sukeltą žalą. Nors lietuviškosios Taisyklės formuluotėje išvardintos keturios sąlygos, tačiau pirmoji sąlyga, kuri nurodo, jog atsakovas gali įrodyti fiduciarinių pareigų pažeidimą, yra plačiausia ir apima visas kitas, t. y. (b), (c) ir (d) sąlygos yra iš tiesų tiesiog (a) sąlygos pasireiškimo formos. Toks šių sąlygų aiškinimas pirmiausiai atitiktų dabartinę Lietuvos teismų praktiką. Pavyzdžiui, byloje BUAB „Optimalūs finansai“ v. G. P. LAT nurodė, jog bendrovę ir

¹⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Star 1 Airlines“ v. M. L., Nr. 3K-3-244/2014;

vadovą sieja fiduciariniai santykiai, o tai reiškia, jog vadovas turi veikti rūpestingai, sąžiningai, atidžiai, kvalifikuotai¹⁵³. Byloje UAB „Arvi cukrus“ v. G. V. LAT irgi nurodė, jog fiduciariniai santykiai lemia, jog nuo pat tapimo įmonės vadovu momento vadovas turi elgtis rūpestingai, atidžiai ir apdairiai¹⁵⁴. Juk aplaidumas bei akivaizdus protingos ūkinės–komercinės rizikos peržengimas ir yra veikimo rūpestingai, atidžiai, apdairiai ir kvalifikuotai pažeidimas. Tai patvirtina ir byloje „Mantrida“ v. L. V., E. M. LAT išsakytą poziciją, jog bendrovės vadovas, prieš sudarydamas konkretų sandorį, turi maksimaliai atidžiai ir rūpestingai įvertinti visas reikšmingas aplinkybes tokio sandorio sudarymui. Teismas taip pat nurodė, jog vertindamas aplinkybes vadovas turi atsižvelgti ir į tai, ar jo sudarymas nereikš pernelyg didelės rizikos, atsižvelgiant į įmonės finansinę padėtį ir kreditorių interesus¹⁵⁵. Taigi šioje byloje teismas nurodė, jog pernelyg didelės rizikos prisiėmimas yra rūpestingumo ir atidumo pažeidimas. Antra, tai patvirtina ir kitų valstybių praktika. Jau nagrinėtoje JAV Delavero valstijoje, aplaidumas yra siejamas su rūpestingumo pareiga, o akivaizdus protingos ūkinės – komercinės rizikos peržengimas ir įgaliojimų viršijimas vertinamas per racionalumo testo prizmę, t. y. vertinama, ar sprendimas nebuvo nesąžiningas. Byloje *Smith v. Van Gorkom* Delavero aukščiausiasis teismas nurodė, kad rūpestingumo pareiga įpareigoja direktorius prieš priimant verslo sprendimą būti susipažinus su visa reikalinga ir jiems prieinama informacija, o didelis neatsargumas vykdant šią pareigą yra jos pažeidimas¹⁵⁶. Byloje *Kaplan v. Centex Corp.* Delavero Lordo Kanclerio teismas teigė, kad šiurkštus diskrecijos pažeidimas yra sąžiningumo pažeidimas¹⁵⁷.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad lietuviškos Taisyklės formuluotė buvo perimta iš JAV Delavero valstijos teismų praktikos. Pagal abi Taisyklės ieškovas turi įrodyti fiduciarinių pareigų pažeidimą priimant verslo sprendimą tam, kad būtų panaikinta Taisyklės suteikiama apsauga.

¹⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis byloje BUAB „Optimalūs finansai“ v. G. P., Nr. 3K-7-444/2009;

¹⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje „Arvi cukrus“ v. G. V., Nr. 3K-3-699/2013;

¹⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija. 2015 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje „Mantrida“ v. L. V., E. M., Nr. 3K-3-331-695/2015;

¹⁵⁶ Delavero aukščiausiasis teismas byloje *Smith v. Van Gorkom*, 488 A.2d 858, 872 (Del. 1985);

¹⁵⁷ Delavero Lordo Kanclerio teismas byloje *Kaplan v. Centex Corp.*, 284 A.2d 119, 125 (Del. Ch. 1971);

5.3. Taisyklės subjektai

LAT yra nurodęs jog Taisyklė taikoma valdymo organo nariams¹⁵⁸. Diskusijų nekyla, jog vadovas ir valdyba yra valdymo organai ir turėtų būti priskiriami Taisyklės subjektams. Tačiau sudėtingesnis klausimas yra, ar Taisyklė taikoma stebėtojų tarybos nariams?

Jeigu stebėtojų taryba yra valdymo organas, ji taipogi būtų priskiriama Taisyklės subjektams. Tačiau šiuo metu nei teisės doktrinoje ar teismų praktikoje nerasime vieningos nuomonės dėl to, kas yra priskiriama juridinio asmens valdymo organų kategorijai. S. Kavalnė ir R. Norkus, teigia, jog stebėtojų taryba turėtų būti priskiriama valdymo organų kategorijai, kadangi visi valdymo organai, *inter alia*, atlieka priežiūros funkciją¹⁵⁹. G. Jakuntavičiūtė irgi pritaria, jog stebėtojų taryba yra valdymo organas. Šios autorės teigimu, valdymo organams yra priskiriamos šios funkcijos: (i) vadovavimo; (ii) atstovavimo; ir (iii) kontrolės. Stebėtojų taryba atlieka bendrovės veiklos kontrolę. O kadangi stebėtojų taryba atlieka vieną iš valdymo organų priskiriamą funkciją, stebėtojų taryba irgi yra valdymo organas¹⁶⁰. LAT praktikoje irgi galima rasti pozicijų, jog stebėtojų taryba yra valdymo organas. Pavyzdžiui, byloje *UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B. ir A. G.* LAT nurodė, jog stebėtojų taryba yra valdymo organas¹⁶¹. Tačiau R. Greičius savo monografijoje neigia, jog kolegialaus valdymo organo sąvoka apima stebėtojų tarybą. Autorius išskiria ekonominį ir teisinį požiūrį į valdymą ir teigia, kad ekonominiu požiūriu galima būtų teigti, kad stebėtojų taryba yra valdymo organas, tačiau teisiniu požiūriu tai būtų klaidingas teiginys¹⁶². LAT praktikoje irgi galima rasti aiškų valdymo organų ir priežiūros organų atskyrimą¹⁶³.

Nesant aiškaus atsakymo į klausimą, ar stebėtojų taryba priskiriama juridinio asmens valdymo organų kategorijai, reiktų užduoti kitą klausimą, ar Taisyklė gali būti taikoma stebėtojų tarybai, net jei stebėtojų taryba nėra valdymo organas? R. Greičiaus teigimu, tiek

¹⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Mitnija“ v. E. R., V. G.*, Nr. 3K-7-124/2014, arba Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Naruva“ ir V. P. v. G. T. ir kt.*, Nr. 3K-3-210-611/2015;

¹⁵⁹ KAVALNĖ, S.; ir NORKUS, R. *Bankroto teisė. Antroji dalis. Vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 119;

¹⁶⁰ JAKUNTAVIČIŪTĖ, G. *Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, p. 49-54;

¹⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija. 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š. ir kt.*, Nr. 3K-3-19/2012;

¹⁶² GREIČIUS, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007, p. 106;

¹⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė kolegija. 2006 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje *K. J. J. v. J. B. ir V. K.*, Nr. 3K-7-266/2006;

priežiūros organo nariai, tiek valdymo organų nariai turi fiduciarines pareigas¹⁶⁴. Tai leidžia daryti išvadą, jog priežiūros organo nariams turi taikomas valdymo organų narių civilinės atsakomybės standartas¹⁶⁵, o tai *ipso facto* reikštų, jog Taisyklė taikoma ir stebėtojų tarybos nariams. Tokiai nuomonei turėtų būti pritartina dėl kelių priežasčių. Pirma, teismų praktikoje egzistuoja precedentas, kad stebėtojų tarybos narių atsakomybė turi būti nustatoma taikant analogiškas normas, įtvirtinančias valdybos narių civilinę atsakomybę¹⁶⁶. Antra, tokia pozicija atitiktų EMBA, kuriame kodifikuota geriausia Europos valstybių praktika, poziciją¹⁶⁷. Trečia, tai atitiktų Vokietijos praktiką. Jau buvo nurodyta, jog pagal dabartinę teismų praktiką Taisyklės apsauga suteikiama ir priežiūros organo nariams. Tačiau reiktų nepamiršti, jog norint pritaikyti Taisyklę, turi būti priimtas verslo sprendimas. Pavyzdžiui, Vokietijos teismų praktikoje yra neigiama, jog visi priežiūros organo priimami sprendimai yra verslo sprendimai. Taigi svarbesni klausimai būtų, ar Lietuvoje stebėtojų taryba gali priimti verslo sprendimus? Jei taip, kokius? Į šiuos klausimus bus bandoma atsakyti kitame darbo skyriuje.

Taip pat reiktų atkreipti dėmesį, jog Lietuvos teismų praktikoje pripažįstama *de facto* valdymo organų doktrina. LAT yra daug kartų nurodęs, jog jei vadovu nepaskirtas asmuo sistemingai atliko funkcijas, kurias paprastai atlieka vadovas, jo atsakomybė už neteisėtus veiksmus įmonei padarytą žalą taikoma kaip *de jure* vadovui¹⁶⁸. O byloje BUAB „Mantrida“ v. L. V., E. M.¹⁶⁹ LAT patvirtino, jog Taisyklė taikoma ir *de facto* valdymo organo nariams. Šioje byloje vienas iš ieškovo BUAM „Mantrida“ reikalavimų buvo, jog E. M., buvęs ieškovo vadovas, atlygintų žalą už ieškovui priklausiusio automobilio pardavimą mažesne nei rinkos kaina. Ši situacija neįprasta tuo, jog E. M. vadovu buvo išrinktas L. V., prieš E. M. ėjusios ieškovo vadovo pareigas, įsakymu. Kitaip tariant, vadovas vietoje savęs paskyrė kitą vadovą. Tokiu sprendimu buvo pažeista ABI 37 str. 3 d., pagal kurią bendrovės vadovą renka ir atleidžia iš pareigų valdyba (jei valdyba nesudaroma

¹⁶⁴ GREIČIUS, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007, p. 112;

¹⁶⁵ JAKUNTAVIČIŪTĖ, G. *Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, p. 48-48;

¹⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė kolegija. 2006 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje K. J. J. v. J. B. ir V. K., Nr. 3K-7-266/2006;

¹⁶⁷ EMBA Taisyklėje nurodoma, jog Taisyklės subjektai yra direktoriai. Tačiau EMBA 1 skyriaus 2 skyriuje pateikta direktorių sąvoka yra platesnė nei šiame darbe naudojamą sąvoka ir apima ne vien valdymo organo narius, tačiau ir priežiūros organo narius;

¹⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. spalio 11 d. nutartis, civilinėje byloje „Barker textiles“ v. I. A., Nr. 3K-3-427/2013;

¹⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 28 d. nutartis, civilinėje byloje BUAB „Mantrida“ v. L. V., E. M., Nr. 3K-3-293/2014;

– tai stebėtojų taryba, jei ši nesudaroma – tai visuotinis akcininkų susirinkimas). LAT nurodė, jog nors ir *de jure* E. M. vadovu nebuvo, tačiau atitinkamu laikotarpiu faktiškai organizavo bendrovės veiklą ir yra atsakingas už atliktus bendrovės vadovo veiksmus. Taip pat LAT nurodė, jog E. M. turi teisę į Taisyklės apsaugą. Tokios pat pozicijos laikosi ir užsienio teismai. Pavyzdžiui, JAV Kanzaso valstijos aukščiausiasis teismas byloje pripažinęs, jog asmenys buvo *de facto* valdybos nariai, irgi vertino jų veiksmus per Taisyklės prizmę¹⁷⁰.

Apibendrinus galima teigti, jog Lietuvos teisinėje sistemoje Taisyklės apsauga turi būti suteikiama *de jure* ir *de facto* valdymo organo ir priežiūros organo nariams.

5.4. Verslo sprendimas

Lietuviškoji Taisyklė gina valdymo organo narį tik tuo atveju, jei buvo priimtas verslo sprendimas. Visgi nei Lietuvos teisės aktai, nei teismų praktika nepateikia tikslaus rizikingo verslo sprendimo apibrėžimo. Vienintelis rimtesnis bandymas apibrėžti, kaip Lietuvos teisinėje sistemoje turi būti suprantamas verslo sprendimas buvo G. Jakuntavičiūtės¹⁷¹. Sistemiškai išaiškinusi CK ir ABĮ nuostatas, G. Jakuntavičiūtė sąvoką „verslo sprendimas“ susiejo su sąvoka „rizika“, ir apibrėžė „rizikingą verslo sprendimą“ kaip sprendimą atlikti tam tikrus veiksmus, susijusius su ūkinės-komercinės veiklos vykdymu, priimama tokiomis aplinkybėmis, kai egzistuoja neapibrėžtumas dėl galimų pasirinkto veikimo modelio padarinių, arba šių veiksmų neatlikti¹⁷². Tikėtina, jog toks verslo sprendimo apibrėžimas yra pagrįstas, kadangi atitinka ir Vokietijos teisės doktrinoje esantį verslo sprendimo apibrėžimą¹⁷³.

Apsibrėžus verslo sprendimą, reiktų atsakyti į jau iškeltą klausimą, ar Lietuvoje stebėtojų taryba gali priimti verslo sprendimus? Stebėtojų tarybos kompetencija apibrėžta ABĮ 32 str. Apibendrinus šį straipsnį, galima teigti, jog stebėtojų taryba:

- (i) renka valdybos narius (jei valdyba nesudaroma – bendrovės vadovą) ir atšaukia juos iš pareigų;
- (ii) prižiūri valdybos ir bendrovės vadovo veiklą;

¹⁷⁰ Kanzaso aukščiausiasis teismas byloje *UNRAU v. KIDRON BETHEL RETIREMENT SVCS*, 271 Kan. 743 (Kan. 2001);

¹⁷¹ JAKUNTAVIČIŪTĖ, Gintarė. Neteisėtumas kaip vadovo civilinės atsakomybės už rizikingais verslo sprendimais bendrovei padarytą žalą sąlyga. 2013;

¹⁷² Ten pat, p. 1554;

¹⁷³ Plačiau žr. šio darbo 3.1. skyriuje;

- (iii) tam tikrais klausimais teikia visuotiniam akcininkų susirinkimui atsiliepimus ir pasiūlymus;
- (iv) tam tikrais klausimais teikia siūlymus valdybai ir bendrovės vadovui;
- (v) sprendžia kitus stebėtojų tarybos kompetencijai priskirtus bendrovės ir jos valdymo organų veiklos priežiūros klausimus.

Jeigu pritartumėm Vokietijoje egzistuojančiame sprendimų skirstymui į verslo ir priežiūros, remiantis G. Jakuntavičiūtės patektu verslo sprendimo apibrėžimu, galima teigti, jog tik valdybos narių ar vadovo parinkimas tikrai turi būti priskirtas verslo sprendimams.

Tačiau galbūt galima išvis kvestionuoti sprendimų skirstymą į verslo bei priežiūros. Pavyzdžiui, JAV atskiras organas, kuriam priskirta priežiūros funkcija, neegzistuoja. Dažniausiai teigiama, jog JAV priežiūros funkciją, vietoje priežiūros organo narių, atlieka nevykdantieji direktoriai (angl. *non-executive directors*)¹⁷⁴. Jei teigiame, jog egzistuoja dviejų tipų sprendimai (verslo ir priežiūros), tai reikštų, jog JAV valdyba priima tiek verslo, tiek priežiūros sprendimus. Tačiau JAV teismai nesigilina ir neskirsto sprendimų į verslo ar priežiūros ir taiko Taisyklę abejais atvejais. Ši JAV praktika ypač aktuali Lietuvai, kadangi Lietuvoje stebėtojų taryba nėra privalomas bendrovės organas. Remiantis ABĮ 34 str. 10 d. priežiūros funkciją gali atlikti ir valdyba, jei stebėtojų taryba nėra sudaroma. Tai reiškia, kad kaip ir JAV, priežiūros sprendimus teoriškai priiminėja ir valdyba. Negalima sutikti, jog valdymo organas būtų skatinimas priimti rizikingus sprendimus, t. y. būtų įgyvendintas Lietuvos teismų praktikoje nurodomas vienas iš Taisyklės tikslų, jei tik daliai valdymo organo sprendimų būtų suteikiama Taisyklės apsauga. Franklin A. Gevurtz, nagrinėdamas Vokietijos teismų praktiką taikant Taisyklę, padarė išvadą, jog tikroji priežastis, kodėl Vokietijos teismai nesuteikia Taisyklės apsaugos visiems priežiūros organų sprendimams, yra teismų nepasitikėjimas bendrovės organų gebėjimui atlikti savivaldą. Gevurtz teigimu, toks siauras verslo sprendimo apibrėžimas iš tiesų yra Vokietijos politinės ir ekonominės filosofijos, kuri nuo Bismarko laikų skatina valstybės institucijų kišimąsi į ekonominius santykius, simptomas ir neturėtų būti vertinamas teigiamai¹⁷⁵. Gevurtz išvada yra gan pagrįsta, kadangi tarp Vokietijos teisės mokslininkų

¹⁷⁴ Pavyzdžiui, CONYON, M. J.; ir PECK, S. I. Board size and corporate performance: evidence from European countries. *The European journal of finance*, 1998, p. 296; arba Roth, M., Outside Director Liability: German Stock Corporation Law in Transatlantic Perspective, *Journal of Corporate Law Studies*, 2008, Vol. 8, p. 1;

¹⁷⁵ GEVURTZ, F.A., Disney in a Comparative Light. *The American Journal of Comparative Law*, 2007, p. 463-470;

yra paplitusi poziciją, jog Vokietijoje priežiūros organo pagrindinė paskirtis yra ne siekti naudos bendrovei, o užtikrinti viešąjį interesą¹⁷⁶. Sutikus su tokiu teiginiu, būtų logiška sutikti, jog kai kurie priežiūros sprendimai yra verslo, o kai kurie yra priežiūros. Tačiau Lietuvos teisės doktrinoje net nėra keliamas klausimas, ar stebėtojų tarybos viena iš pareigų yra užtikrinti viešąjį interesą, kadangi atsakymas ir taip visiems aiškus. Taip pat Taisyklės apsaugos priežiūros organams nesuteikimas labai dažnai argumentuojamas tuo, jog egzistuoja tam tikras interesų konfliktas priimant sprendimus, susijusius su kolegomis. Kartais šis interesų konfliktas apibūdinamas posakiu „varna varnai akių nekapoja“¹⁷⁷. Tačiau šis argumentas nėra labai įtikinantis, kadangi Taisyklė ir taip turi reikalavimą, jog priimant verslo sprendimą, Taisyklės subjektas būtų nesuinteresuotas. Jei teigiama, kad priimant tokį sprendimą yra interesų konfliktas, ieškovui neturėtų kilti problemų tą konfliktą įrodyti, o priežiūros organo narys turėtų galimybę įrodyti intereso konflikto nebuvimą. Tokia egzistuojančio konflikto teorija Lietuvai dar labiau nepritaikoma, kadangi mūsų teisinėje sistemoje egzistuoja keli valdymo organai: (i) valdyba; (ii) vadovas. Jei teismai pritartų tokiai egzistuojančio konflikto teorijai, reiktų atsakyti, kodėl toks konfliktas neegzistuoja tarp valdybos ir vadovo?

Kol kas Lietuvos teismai nėra pasisakę, ar pritaria sąvokos „priežiūros sprendimas“ egzistavimui ir nėra apibrėžę „verslo sprendimų“ sąvokos, todėl tikslaus atsakymo į iškeltą klausimą neįmanoma pateikti. Tačiau, vargu, ar Vokietijos teismų praktika, pagal kuria apsauga suteikiama tik daliai sprendimų gali būti pritaikoma Lietuvos teisinėje sistemoje, kadangi Lietuvoje priežiūros organo paskirtis nėra užtikrinti viešąjį interesą. Tai reikštų, jog Lietuvoje derėtų suteikti apsaugą visiems stebėtojų tarybos sprendimams.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad verslo sprendimas Lietuvoje turėtų būti suprantamas kaip sprendimas imtis tam tikrų veiksmų, susijusių su ūkinės-komercinės veiklos vykdymu arba jų nesiimti. Šiuo metu negalima konstatuoti ar Lietuvoje Taisyklė turėtų ginti visus stebėtojų tarybos narių sprendimus ar tik jų dalį. Tačiau manytina, jog tikslingiau būtų suteikti stebėtojų tarybos nariams pilnavertišką Taisyklės apsaugą.

¹⁷⁶ GRIGOLEIT, H. C., Directors' Liability and Enforcement Mechanisms—General Structure and Key Issues—from the German Perspective. *German and Asian Perspectives on Company Law*, Mohr Siebeck, 2016, p. 23; arba HOPT, K. J., The German Law of and Experience with the Supervisory Board. *European Corporate Governance Institute (ECGI) - Law Working Paper No. 305/2016*, 2016, p. 1;

¹⁷⁷ GEVURTZ, F.A., Disney in a Comparative Light. *The American Journal of Comparative Law*, 2007, p. 473;

5.5. Taisyklės išimtis

Išanalizavus verslo sprendimo sąvoką, reikia aptarti ir LAT suformuluotą Taisyklės išimtį, pagal kurią verslo sprendimas yra pripažįstamas neteisėtais veiksmais, jei jis buvo priimtas pažeidžiant įstatymus ar bendrovės įstatus. Kol kas tai yra vienintelė Taisyklės išimtis, kurią pripažįsta LAT.

Praktikoje ši išimtis buvo pritaikyta tik vieną kartą byloje BUAB „Skanvolvita“ v. Š. Š.¹⁷⁸. Šioje byloje atsakovas buvo ieškovo akcininkas, turintis 50 proc. ieškovo akcijų, ir vadovas. Veikdamas kaip vadovas, atsakovas priėmė sprendimą, jog UAB „Skanvolvita“ suteiktą paskolą trečiajam asmeniui. Paskola siekta, jog trečiasis asmuo įsigytų ieškovo akcijų iš atsakovo. Tuo metu galiojusio ABĮ 44 str. 9 str. buvo nurodyta, jog bendrovė negali iš anksto mokėti lėšų, suteikti paskolos ar užtikrinti prievolių įvykdymo tretiesiems asmenims, jeigu šiais veiksmais siekiama sudaryti sąlygas kitiems asmenims įsigyti tos bendrovės akcijų. Teismas nustatė, jog atsakovas veikė pažeisdamas tuo metu galiojusio ABĮ 44 straipsnio 9 dalyje nustatytą draudimą, todėl Taisyklės apsauga jam nebuvo suteikta.

Deja, bet LAT nepateikia argumentacijos, kodėl sprendimas priimtas pažeidžiant įstatymus ar bendrovės įstatus yra Taisyklės išimtis, todėl jos tenka ieškoti kituose šaltiniuose. Autoriaus nuomone, vienintelis išimties paaiškinimas yra, jog išimtis buvo perimta iš Vokietijos teismų praktikos. Jau buvo aptarta, kad Vokietijoje sprendimai, priimti pažeidžiant įstatymus ar bendrovės įstatus, nėra pripažįstami kaip verslo sprendimai, kadangi jie peržengia vadovo ar direktoriaus diskrecijos rėmus¹⁷⁹.

Tačiau sunku pasakyti, ar tokios išimties egzistavimas Lietuvos teismų praktikoje turėtų būti vertinamas teigiamai. Ankstesnėje dalyje jau buvo nurodyta G. Wagner kritika šiai išimčiai¹⁸⁰. Wagner poziciją sustiprina tai, jog visiškai kitaip įstatymų ar bendrovės įstatų pažeidimus vertina Principai, iš kurių ir buvo perimta Vokietijos Taisyklė. Principai įstatymų ar bendrovės įstatų pažeidimą vertina per sąžiningumo pareigos prizmę. Remiantis Principais, sąžiningumo pareiga yra pažeidžiama tik tada, kai direktorius (a) žinodamas pažeidė įstatymus; arba (b) direktoriaus manymas, jog nepažeidžia įstatymų, buvo

¹⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Skanvolvita“ v. Š. Š., Nr. 3K-3-220-916/2015;

¹⁷⁹ Plačiau žr. šio darbo 3.1. skyriuje;

¹⁸⁰ Ten pat;

neracionalus¹⁸¹. Principai taip pat nurodo du atvejus, kai net tyčinis įstatymo pažeidimas nėra sąžiningumo pareigos pažeidimas¹⁸²:

- (i) kai įstatymo laikymasis sukeltų neproporcingai didesnę žalą trečiosioms šalims. Pavyzdžiui, laiku nepavykus atlikti elektrinės oro ventiliacijos sistemos atnaujinimų, kad elektrinė atitiktų pasikeitusias higienos normas, tęsiamas darbas elektrinėje. Jei būtų sustabdomas darbas elektrinėje, didelė miesto dalis netektų elektros tiekimo. Nebūtų laikoma, jog vadovas priėmęs sprendimą tęsti darbą elektrinė pažeidė sąžiningumo pareigą, kadangi būtų sukurta neproporcingai didelė žala, jei būtų laikomasi įstatymo;
- (ii) kai nukrypimas nuo įstatymo toleruojamas tiek atitinkamų valdžios institucijų, tiek visuomenės, t. y. kai tam tikra norma yra mirusi. Pavyzdžiui, valstybėje egzistuoja norma, kuri draudžia parduotuvėms veikti sekmadieniais. Tačiau praktikoje šios normos nesilaikoma kurį laiką: daug įvairių parduotuvių veikia sekmadieniais, atitinkamos valdžios institucijos neskiria baudų už šios normos nesilaikymą, o visuomenėje priimtina, jog parduotuvės veiktų sekmadieniais. Bendrovės, kuri užsiima mažmenine prekyba, vadovas priima sprendimą prekiauti ir sekmadieniais. Nebūtų laikoma, jog vadovas pažeidė sąžiningumo pareigą.

Delavero valstijos teismų praktikoje, iš kurios, autoriaus teigimu, ir buvo perimta Lietuvos Taisyklė, irgi neegzistuoja tokia Taisyklės išimtis. Delavero valstijos teismai įstatymo ar įstatų pažeidimą vertina per sąžiningumo pareigos prizmę. Tik įrodžius, jog buvo tyčia pažeista sąžiningumo pareiga, arba sprendimui neatitikus racionalumo testo, nesuteikiama Taisyklės apsauga¹⁸³. MVKA irgi neturi tokios išimties, o įstatų ar įstatymų pažeidimą vertina per reikalavimą protingai tikėti, jog priimamas sprendimas yra geriausias bendrovės interesams¹⁸⁴.

Galimas argumentas, kodėl reikalinga tokia išimtis, yra CK 1.6 str. įtvirtintas principas, jog įstatymų nežinojimas ar netinkamas jų nuostatų suvokimas neatleidžia nuo

¹⁸¹ American Law Institute. *Principles of Corporate Governance: Analysis and Recommendations*, 1994, 4.01(a) str. d. bei 4.01(c) d. komentaras, [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-02-13]. Prieiga per internetą: www.westlaw.com. Tačiau reiktų nepamiršti, jog pagal Principus iš direktoriaus reikalaujama, jog jis protingai tikėtų, jog priima informuotą sprendimą, todėl jei, pavyzdžiui, jis nepasikonsultavęs su teisininku priėmė sprendimą, kuris vėliau buvo pripažintas prieštaraujantis įstatymams, buvo pažeistas būtent šis reikalavimas;

¹⁸² Ten pat, 2.01 str. d. komentaras;

¹⁸³ Plačiau žr. šio darbo 2.1. skyrių;

¹⁸⁴ Plačiau žr. šio darbo 2.2.2. skyrių;

juose numatytų sankcijų taikymo ir nepateisina įstatymų reikalavimų nevykdymo ar netinkamo jų vykdymo. Kitaip tariant LAT galėjo remtis jau Senovės Romoje žinomu¹⁸⁵ *ignorantia iuris neminem excusat* principu. Tačiau vargu ar šis principas turėtų būti taikomas sprendžiant ar buvo priimtas verslo sprendimas, ar ne. Šio principo esmė, jog jis draudžia naudoti nežinojimą, kaip gynybos priemonę prieš civilinę ar baudžiamąją atsakomybę¹⁸⁶. Tačiau šis principas niekada nebuvo naudojamas nustatant kaltės formą, fiduciarinių pareigų pažeidimo faktą bei sprendžiant, ar buvo priimtas verslo sprendimas.

Taisyklės išimtis, pagal kurią gynyba nesuteikiama, jei buvo pažeisti bendrovės įstatai ar įstatymai potencialiai atkeliavo iš Vokietijos teismų praktikos ir tikėtina, jog turėtų būti grindžiama diskrecijos viršijimu. Tačiau tokios Taisyklės išimties reikalingumas yra kvestionuotinas, kadangi, pirma, valdymo organo narys net ir nenorėdamas gali priimti sprendimą, kuris pažeidžia įstatus ar įstatymus, antra, tokia išimtis neegzistuoja JAV teisinėje sistemoje.

5.6. Fiduciarinės pareigos Taisyklės taikymo kontekste

Jau buvo nurodyta, jog bendriausia prasme pagal lietuvišką Taisyklės versiją reikalaujama, kad ieškovas įrodytų fiduciarinių pareigų pažeidimą priimant verslo sprendimą. Tačiau fiduciarinės pareigos Lietuvos teismų praktikoje yra labai neaiški sąvoka. Pavyzdžiui, L. Didžiulis ironizuodamas nurodė, jog Lietuvos teismų praktika ilgą laiką frazę „fiduciarinės pareigos“ vartojo labiau kaip retorinę puošmeną nei kaip prasmingą ir funkciškai unikalų teisinį instrumentą¹⁸⁷. Šiame skyriuje siekiama išanalizuoti teismų praktiką taikant fiduciarinių pareigų institutą bei: (i) nustatyti kokius konkrečiai reikalavimus verslo sprendimų priėmimui kelia Lietuvos teismų praktika; (ii) atrasti sąvokų „akivaizdus protingos ūkinės – komercinės rizikos peržengimas“, „aiškus aplaidumas“ ir „įgaliojimų viršijimas“ santykį su šiais konkrečiais reikalavimais; (iii) nuspręsti, ar tokia Lietuvos teismų praktika turėtų būti vertinama teigiamai.

¹⁸⁵ Plačiau žr.: DAVIES, S. L., The Jurisprudence of Willfulness: An Evolving Theory of Excusable Ignorance. *Duke Law Journal*, 1998, p 350;

¹⁸⁶ Ten pat;

¹⁸⁷ DIDŽIULIS, L., Fiduciarinių pareigų instituto kilmė, esmė ir recepcija. *Teisė*, 2014, p. 97;

5.6.1. Reikalavimas priimti rūpestingus sprendimus

Byloje *UAB „Mitnija“ v. E. R., V. G.* teismas teigė, jog bendrovės valdymo organų nariai turi elgtis rūpestingai ir sąžiningai bendrovės atžvilgiu, o tai, be kita ko, reikalauja, kad prieš priimdami sprendimą valdymo organo nariai būtų pakankamai susipažinę su visa reikiama informacija.

Taigi, teismai reikalauja, jog būtų priimamas informuotas verslo sprendimas. Lietuvos teismų praktikoje nėra įvardinta į kokius aspektus teismas atsižvelgia vertindamas, ar sprendimas buvo priimtas pakankamai susipažinus su visa reikiama informacija. Vertėtų vadovautis kitų šalių gerąja praktika ir sprendžiant, ar valdymo organas buvo pakankamai informuotas, nustatyti visas svarbias sprendimo priėmimo metu buvusios faktinės aplinkybės ir tik tada spręsti, ar vadovas buvo adekvačiai informuotas. Nereiktų reikalauti, jog valdymo organo narys būti susipažinęs su visa prieinama informacija. Tokia praktika atitiktų tiek JAV Delavero valstijos teismų praktiką, tiek MVKA, tiek Principus.

Reiktų atkreipti dėmesį, jog nors Lietuvos teismai *expressis verbis* to nenurodo, pagal teismų praktiką vienodi standartai taikomi tiek sprendimo priėmimo procesui, tiek pačiam verslo sprendimui. Abejais atvejais taikomas akivaizdaus aplaidumo standartas¹⁸⁸. Pavyzdžiui, byloje *BUAB „SRTP“ v. A. A., G. B., E. G.* teismas nurodė, jog valdybos sprendimas investuoti 320 000 EUR, kas sudarė daugiau negu 2/3 sunkioje finansinėje būklėje buvusios UAB „SRTP“ turto, į kitos įmonės akcijas, negali būti pripažįstamas kaip atitinkantis protingumo kriterijų ir turi būti vertinamas kaip akivaizdžiai aplaidus¹⁸⁹. Arba, pavyzdžiui, byloje *BUAB „Tinkosta“ v. D. K. ir A. L.* byloje teismas nurodė, jog sprendimas be jokio prievolės įvykdymo užtikrinimo suteikti faktiškai nemokiai bendrovei apytiksliai 100 000 EUR paskolą, turi būti vertinamas kaip akivaizdžiai aplaidus¹⁹⁰. Tai reiškia, jog net ir tada, kai adekvačiai informuotas valdymo organo narys priima verslo sprendimą, kuris teismo pripažįstamas kaip akivaizdžiai aplaidus, teismas konstatuos, jog reikalavimas priimti sprendimą rūpestingai yra pažeistas.

„Akivaizdžiai aplaidus“ Lietuvos teismų praktikoje reiškia, jog:

¹⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija. 2015 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje „Mantrida“ v. L. V., E. M., Nr. 3K-3-331-695/2015;

¹⁸⁹ Ten pat;

¹⁹⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Tinkosta“ v. D. K. ir A. L.*, Nr. 2A-689-241/2015;

- (a) protingas ir apdairus bendrovės vadovas tokiomis pačiomis sąlygomis sandorio nebūtų sudaręs; arba
- (b) sandorio sudarymo metu, atsižvelgiant į bendrovės įprastą veiklos praktiką, bendrovės vadovas prisiimtų neprotingai didelę nuostolių bendrovei atsiradimo riziką¹⁹¹.

Puikus šio standarto taikymo pavyzdys yra byla *BUAB „Star 1 Airlines“ v. M. L.*¹⁹² Pagal šios bylos fabulą, bendrovė „Star 1 Airlines“ ir tai pačiai įmonių grupei priklausanti bendrovė „Star Holidays“ buvo sudariusios užsakomųjų skrydžių sutartį. Viena iš esminių šios sutarties sąlygų buvo, jog „Star Holidays“ turi sumokėti 145 000 EUR depozitą. „Star Holidays“ ne tik nesumokėjo depozito, bet ir nepilnai atsiskaidydavo su ieškovu. Tačiau M. L. ne tik neatsisakė toliau vykdyti užsakomųjų skrydžių sutartį, bet netgi sudarė dar dvi tokio pat tipo sutartis su „Star Holidays“. Ieškovas teigė, jog toks atsakovo elgesys buvo akivaizdžiai aplaidus. Visgi teismas turėjo kitokią nuomonę. Įvertinęs tai, jog: (i) abi bendrovės priklausė tai pačiai įmonių grupei; (ii) sutarčių vykdymo metu buvo sparčiai pablogėjusi verslo aplinka dėl pasaulinės ekonominės krizės; (iii) įmonių teikiamų paslaugų rinkoje egzistuoja ypač didelė konkurencija; (iv) „Star Holidays“ buvo pagrindinis ieškovo užsakovas, teismas nurodė, jog faktinės aplinkybės labiau liudija ne akivaizdaus vadovo ūkinės komercinės rizikos protingumo peržengimą ar aiškaus aplaidumo faktus, o situaciją, pripažintiną kaip itin nepasisėkusią verslininkų investiciją, prie kurios nerezultatyvumo ekonominiu aspektu prisidėjo ir įmonių grupės vadovas, tačiau jo veiksmuose nematyti ūkinės komercinės rizikos akivaizdaus peržengimo, aiškaus aplaidumo ar kitokio pobūdžio esminio neapdairumo verslo sprendimų rizikų vertinimo cikle.

Taigi, Lietuvos teismų praktikoje nustatyti, ar verslo sprendimas nebuvo akivaizdžiai aplaidus, taikomas hipotetinio protingo valdymo organo nario testas kartu su neprotingai didelės rizikos testu. Priėjus tokią išvadą, būtų galima užduoti du klausimus:

- (i) ar vienodų standartų kėlimas tiek sprendimui, tiek sprendimo priėmimo procesui turėtų būti vertinamas teigiamai?
- (ii) ar šis akivaizdaus aplaidumo standartas yra tinkamas?

¹⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. liepos 26 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Stagena“ v. SEB bankas, G. S.*, Nr. 3K-3-420/2013 arba Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija. 2015 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje *„Mantrida“ v. L. V., E. M.*, Nr. 3K-3-331-695/2015;

¹⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Star 1 Airlines“ v. M. L.*, Nr. 3K-3-244/2014;

Vieningos nuomonės, kaip turi būtų atsakyta į pirmąjį klausimą nėra. JAV Delavero valstijos teismai kelia skirtingus reikalavimus pačiam procesui ir sprendimui. Šios JAV valstijos teismai taiko didelio neatsargumo standartą sprendimo priėmimo procesui, o pačiam sprendimui taikomas neracionalumo testas. Principai bei EMBA irgi taiko skirtingus standartus priėmimo procesui ir pačiam sprendimui. Pagal šiuos aktus, procesui taikomas „protingo tikėjimo“ standartas, o pačiam sprendimui „racionalaus tikėjimo“ standartas. Tačiau Vokietijoje tiek procesui, tiek pačiam sprendimui taikomas „protingo tikėjimo“ standartas¹⁹³. Manytina, jog pirmoji pozicija labiau atspindi Taisyklės „dvasią“. Taisyklė visą laiką labiau buvo orientuota į sprendimo priėmimo procesą, o ne patį sprendimą¹⁹⁴. Nesvarbu, kurią Taisyklės pagrindimo teoriją remtumėmės, visos jos teigia, jog teismai neturi priiminėti verslo sprendimų vietoje bendrovės valdymo organų. Teismai turi labiau koncentruotis į „kaip“ sprendimas buvo priimtas, o ne „koks“ sprendimas priimamas. Ir kaip nurodė Delavero Lordo Kanclerio teismas, nors ir teismas mano, kad verslo sprendimas buvo toks netinkamas, jog būtų galima sprendimą apibūdinti kaip „kvailas“ ar „nepaprastai blogas“, toks sprendimas nėra pagrindas valdymo organų nario civilinei atsakomybei, jei sprendimo priėmimo procesas buvo tinkamas¹⁹⁵.

Pirmojo klausimo atsakymas suponuoja atsakymą ir į antrąjį klausimą. Nors akivaizdaus aplaidumo standartas yra tinkamas vertinant sprendimo priėmimo procesui, tačiau standartas pačiam sprendimui yra pernelyg griežtas. Delavero valstijos teismų praktikoje, MVKA, Principuose ir EMKA pačiam sprendimui taikomi liberalesni standartai ir pripažįstama, jog tik neracionalus sprendimas panaikinta Taisyklės apsaugą. Šios pozicijos šalininkų teigimu, tik suteikiant plačias diskrecijos ribas valdymo organo nariams, galima pasiekti Taisyklės tikslų¹⁹⁶. Pavyzdžiui, jau minėtoje byloje *BUAB „Tinkosta“ v. D. K. ir A. L.* teismas nurodė¹⁹⁷, jog sprendimas suteikti faktiškai nemokiai bendrovei paskolą be užtikrinimo yra akivaizdžiai aplaidus. Žinoma, retrospektyviai vertinant, šis sprendimas tikrai nebuvo protingiausias. Visgi ne teismo teisė

¹⁹³ Plačiau žiūrėti šio darbo 3.2. ir 3.3. skyrius;

¹⁹⁴ DESPOTOVIČ, D. *Fiduciary Duties and the Business Judgement Rule*. Master Thesis. University of Tilburg. 2010. p. 16;

¹⁹⁵ Delavero Lordo Kanclerio teismas byloje *In re Caremark Int'l Inc. Derivative Litig.*, 698 A.2d 959, 967 (Del. Ch. 1996);

¹⁹⁶ Žiūrėti Corporate Laws Committee of the ABA Business Law Section. *Model Business Corporation Act annotated*, 2008, p. 8-234 arba American Law Institute. *Principles of Corporate Governance: Analysis and Recommendations*, 1994, 4.01(c) str. f komentaras., [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-02-13]. Prieiga per internetą: www.westlaw.com;

¹⁹⁷ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Tinkosta“ v. D. K. ir A. L.*, Nr. 2A-689-241/2015;

ir pareiga spręsti, kokie verslo sprendimai yra protingi. Galima grįžti prie Gevurtz iškeltos minties apie teismų pasitikėjimo bendrovės organais trūkumą. Kadangi nėra pasitikėjimo bendrovių organų savikontrolės sugebėjimais, teismai perima diskreciją spręsti, koks bendrovės elgesys turėtų būti „protingas“ bei „adekvačiai rizikingas“. Šioje byloje teismas turėjo kontrastuoti, jog vadovas pažeidė savo fiduciarines pareigas ne todėl, jog „protingas ir apdairus bendrovės vadovas tokiomis pačiomis sąlygomis paskolos sandorio nebūtų sudaręs“, o todėl, jog vadovas, prieš suteikiant paskolą, tinkamai nepasidomėjo kitos bendrovės finansine padėtimi ir tinkamai neįvertinęs rizikos sudarė paskolos sutartį. Ypač nepasitikėjimas bendrovės organų savikontrolė pasireiškia žemesniuose teismuose. Pavyzdžiui, Kauno apylinkės teismas vienoje byloje¹⁹⁸ sprendė klausimą, ar sunkioje padėtyje esančios bendrovės vadovo sprendimas pirkti brangų meno kūrinių yra akivaizdžiai aplaidus. Vadovo paaiškinimai, kodėl jis sudarė šį sandorį buvo gan įdomūs. Vadovas teigė, kad sandoriu norėjo pagerinti įmonės įvaizdį įsigyjant prabangius daiktus, paveikslas turėjo būti skirtas įmonės reprezentatyvumui tarp verslo partnerių išlaikyti, atsakovas neva siekė užmegzti naujus ryšius su potencialiais paslaugų gavėjais, kadangi patalpose, kur kabėjo paveikslas, vykdavo verslo derybos. Šioje byloje teismas pirmiausiai įvertino, kokius kreditorius turėjo bendrovė sandorio sudarymo metu ir kiek bendrovė jiems buvo skolinga. Tada palygino tikėtiną meno kūrinių kainą jo pardavimo antrinėje rinkoje metu ir kainą, kurią sumokėjo už kūrinių vadovas. Galiausiai priėmė sprendimą, jog apyvartinių lėšų panaudojimas abejotino sandorio sudarymui, o ne atsiskaitymui su kreditoriais ar ūkinės komercinės veiklos vystymui, peržengia protingas rizikos ribas ir prieštarauja geriems verslo standartams, ir pripažino šiuos veiksmus kaip neteisėtus. Nurodęs, jog buvo atlikti neteisėti vyksmai, teismas tik pažymėjo, jog nebuvo pateikti įrodymai, kad buvo konsultuotasi su meno ekspertais. Ši procedūra primena labiau ne klasikinės Taisyklės taikymą, o pačio griežčiausio visiško sąžiningumo testo taikymą. Teismas šioje byloje turėjo koncentruotis į tai, jog vadovas, nepasitaręs su meno ekspertais ir nežinodamas tikrosios daikto vertės, priėmė neinformuotą sprendimą. Taip teismas būtų priėjęs prie tokios pat išvados, tačiau daug teisingesniu keliu.

Visgi reikėtų paminėti, jog Lietuvos teismų praktikoje egzistuoja ir tinkamų sprendimų, kuriuose koncentruojamasi ne į sprendimą, o į sprendimo priėmimo procedūrą. Pavyzdžiui, byloje BUAB „Balpro“ v. R. Z. buvo keliamas klausimas, ar vadovas turi

¹⁹⁸ Kauno apylinkės teismas. 2015 m. balandžio 20 d. sprendimas civilinėje byloje BUAB „Vardona“ v. T. L. Nr. 2-3095-775/2015;

atlyginti bendrovei žalą, jei priėmė sprendimą parduoti prekes (rėmus) Prancūzijoje veikiančiai bendrovei, kuri vėliau už jas neatsiskaitė, kadangi bankrutavo. Teismas labai teisingai nenagrinėjo, ar teismo manymu sprendimas buvo „protingas“, tačiau įvertinęs tai, jog vadovas sprendimo priėmimo metu negalėjo žinoti, jog užsakovas yra nemokus, pripažino, kad fiduciarinės pareigos nebuvo pažeistos¹⁹⁹.

Reiktų kelti klausimą, ar nebūtų tikslinga atsisakyti šiuo metu teismų praktikoje egzistuojančių hipotetinio protingo valdymo organo nario bei neprotingai didelės rizikos testų ir, pavyzdžiui, perimti Principuose bei EMKA egzistuojančius „protingo tikėjimo“, bei „racionalaus tikėjimo“ testus? Šie testai daug labiau atitinka „klasikinę“ Taisyklę, pagal kurią valdymo organo narys neturi atsakyti už savo sprendimo sukeltą žalą, jei šio sprendimo priėmimo procesas buvo tinkamas.

Taigi, fiduciarinės pareigos reikalauja, jog valdymo organo narys priimtų rūpestingą sprendimą. Lietuvos teismų praktikoje taikomas toks pats standartas tiek sprendimo priėmimo procesui, tiek pačiam sprendimui. Abejais atvejais taikomas akivaizdaus aplaidumo standartas. Nustatant, ar sprendimas buvo akivaizdžiai aplaidus, teismai taiko hipotetinio protingo vadovo bei neprotingai didelės rizikos testus. Visgi tokia teismų praktika turėtų būti kvestionuojama, kadangi yra iškreipiama Taisyklė.

5.6.2. Sąžiningumo reikalavimas

Visose bylose nurodoma, jog Taisyklė suteikia apsaugą tik tada, kai verslo sprendimas buvo priimtas sąžiningai²⁰⁰. Galima teigti, kad reikalavimas elgtis sąžiningai yra neaiškiausias reikalavimas verslo sprendimo priėmimo kontekste. Tai neturėtų stebinti, kadangi jau buvo aptarta, jog sąžiningumas yra sudėtingiausia vieta ir JAV Delavero valstijos Taisyklėje, iš kurios Lietuva ir perėmė savąją Taisyklę. Lietuvos teismų praktikoje galima aptikti tik nelabai vykusių bandymų apibrėžti sąžiningumą. Pavyzdžiui, kartais nurodoma, jog sąžiningumas reikalauja, kad būtų veikama juridinio asmens naudai tokiu būdu, kad sprendimas neatneštų žalos²⁰¹. Toks sąžiningumo apibrėžimas reikštų, jog bet

¹⁹⁹ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Balpro“ v. R. Z., Nr. 2A-905-232/2014;

²⁰⁰ Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Star 1 Airlines“ v. M. L., Nr. 3K-3-244/2014;

²⁰¹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 19 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Beltateksas“ v. UAB „Sarteksas“ ir A. K., Nr. 2A-653-943/2015; arba Lietuvos Aukščiausiojo

kokios žalos sukėlimas bendrovei panaikintų Taisyklės suteikiamą apsaugą, nes būtų priimtas nesąžiningai.

Nesant aiškaus sąžiningumo apibrėžimo Lietuvos teismų praktikoje, derėtų vadovautis anglosaksų teisės doktrinoje esančiu sąžiningumo apibrėžimu. Jau buvo minėta, jog sąžiningumas JAV suvokiamas kaip lojalumo pareigos dalis. Taip pat sąžiningumas suprantamas ir Anglijoje²⁰². Lojalumo pareiga priimant verslo sprendimus reikalauja, jog priimant sprendimą būtų siekiama jį priimti geriausiais bendrovės interesais. Tačiau valdymo organo nariui priimant verslo sprendimus egzistuoja tam tikra nežinomybė, kadangi verslo sprendimai visą laiką nukreipti į ateitį. Valdymo organo narys niekada negali būti tikras, jog sprendimas atneš tokios naudos, kurios buvo tikėtasi. Kadangi negalima reikalauti, jog valdymo organo narys žinotų, kas įvyks ateityje, turi būti tik reikalaujama, jog direktorius priimtų verslo sprendimus sąžiningai tikėdamas, jog sprendimas bus geriausiais bendrovės interesams. Taigi sąžiningumas turi būti apibrėžiamas kaip valdymo organo nario psichologinė būseną verslo sprendimo priėmimo metu²⁰³.

Reiktų atkreipti dėmesį, jog Lietuvos teisinėje sistemoje nėra visiškai aišku, kas yra „bendrovės interesai“. Pavyzdžiui, CK 2.87 straipsnyje įtvirtinta, jog valdymo organų nariai turi veikti juridinio asmens interesais, tačiau CK 2.82 straipsnio 4 dalyje nurodoma ir kreditoriaus teisė ginčyti valdymo organų sprendimus, pažeidžiančius jų teises ar teisėtus interesus. Be to, ABĮ 19 straipsnio 8 dalyje nustatyta, jog bendrovės vadovas privalo veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai. Tokia teisinė reglamentacija nepateikia aiškaus atsakymo, kieno interesais valdymo organai turi vadovautis, priimdami sprendimus²⁰⁴. Aiškaus atsakymo nerasime ir teismų praktikoje. LAT praktikoje dažnai pabrėžiama, kad juridinio asmens valdymo organų nariai turi vykdyti fiduciarines pareigas tiek akcininkams, tiek pačiai bendrovei²⁰⁵, t. y. LAT vadovaujasi akcininkų interesų pirmenybės teorija. Tačiau netgi apibrėžus bendrovės interesus, kaip akcininkų interesus, kas yra „akcininkų interesai“ teismų praktikoje irgi nėra apibrėžta. Ar tai pelno maksimizavimas? Teismai gan dažnai nurodo kad bendriausias privačių juridinių asmenų tikslas – tenkinti privačius

Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje *Laivų krovos AB „Klaipėdos Smeltė“ v. UAB „Birių krovinių terminalas“, D. B. ir R. M., Nr. 3K-3-73/2008*;

²⁰² DIDŽIULIS, L., Fiduciarinių pareigų instituto kilmė, esmė ir recepcija. *Teisė*, 2014, p. 87;

²⁰³ FURLOW, C. W. Good faith, fiduciary duties, and the business judgment rule in Delaware. *Utah Law Review*, 2009, No. 3, p. 1070;

²⁰⁴ JAKUNTAVIČIŪTĖ, G. *Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, p. 102;

²⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š. ir kt., Nr. 3K-3-19/2012*;

interesus, o pelno siekimas yra vienas iš privačių interesų tenkinimo būdų²⁰⁶. O galbūt akcininkų interesai yra kažkas plačiau, nei pelno maksimizavimas? LAT yra nurodęs, jog pasirinktą veiklą vykdanči ir ją išplėtojusi įmonė yra reikšmingas subjektas ekonominiu ir socialiniu, t. y. viešojo intereso, aspektu – ji užtikrina darbo vietas ir pajamas darbuotojams bei įplaukas į valstybės ir savivaldybės biudžetus. Viešasis interesas reikalauja užtikrinti apsaugą įmonės dalininkų siekiui atsakingai panaudoti lėšas ir pelno gavimą derinti su ilgalaikės įmonės veiklos bei plėtros perspektyva²⁰⁷. Toks akcininkų intereso apibrėžimas labiausiai atitiktų „apsišvietusio akcininko vertės“ teoriją. Visgi LAT kartais nurodo, jog bendrovės valdymo organus nariai turi fiduciarines pareigas ne vien pačiai įmonei ir jos akcininkams, tačiau ir bendrovės kreditoriams, kadangi bendrovė privalo veikti atsižvelgdama į visų suinteresuotų asmenų, įskaitant ir kreditorius, interesus²⁰⁸, t. y. kartais teismai vadovaujasi aplinkinių interesų teorija. Taip pat LAT yra konstatavęs, jog valdymo organo nariai paprastai neturi fiduciarinių pareigų bendrovės kreditoriams, tačiau pablogėjus bendrovės finansinei būklei, atsiranda tiesioginės fiduciarinės pareigos kreditoriams²⁰⁹, t. y. LAT remiasi ir nemokumo grėsmės teorija. Situaciją sudėtingesnę daro ir tai, jog visų šių subjektų interesai yra skirtingi ir labai dažnai yra diametraliai priešiški. Nors šio darbo tikslas nėra nustatyti, kuri iš šių teorijų yra tinkamiausia Lietuvai, visgi, reiktų užduoti klausimą, ar bendrovės vadovo sprendimą gins Taisyklė, jei jis nuspręs dalį bendrovės pelno paaukoti vietinei bibliotekai? Jei Lietuvos teismai teigia, jog Taisyklė turėtų skatinti valdymo organo narių iniciatyvumą bei versliškumą, reikia, jog Taisyklė jiems suteiktų saugumo jausmą priimant verslo sprendimus. Negalima sutikti, jog esant tokiai nenuosekliai teismų praktikai šiuo klausimu, yra užtikrinamas valdymo organų saugumo jausmas.

Taip pat reiktų paminėti, jog neaišku, ar Lietuvos teisinėje sistemoje pripažįstamas įmonių grupės interesas. Tai yra gan svarbus klausimas tiek Taisyklės taikymo kontekste, tiek apskritai valdymo organų narių civilinės atsakomybės kontekste. Pavyzdžiui, bendrovės vadovas nusprendžia suteikti paskolą nepalankiomis sąlygomis motininei

²⁰⁶ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje UAB „KAUNO HRONAS“ v. BUAB „ALTAVIS“, Nr. 2A-751/2013;

²⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje N. K. v. SIA „J. L. invest“, Nr. 3K-3-681/2013;

²⁰⁸ Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Vilniaus rajono apylinkės vyriausiasis prokuroras, UAB „Vilniaus vandenys“ v. A. J. V. M. ir J. B. Nr. 3K-3-517/2009;

²⁰⁹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Ginrutis LT“ v. G. R., Nr. 2A-1396/2014;

bendrovei. Ar toks sprendimas turi būti ginamas Taisyklės? Jei ne, ar turi būti taikomas kitas peržiūros standartas? Atsakymai į šiuos klausimus priklauso nuo to, ar valstybėje pripažįstamas įmonių grupės interesas ir kaip jis reglamentuojamas. Iš vienos pusės, nei Lietuvos įstatymuose, nei Lietuvos teismų praktikoje nėra nurodyta, jog įmonių grupės interesas egzistuoja. Iš kitos pusės, ABĮ 5 str. 1 d. yra pateikta patronuojančios bendrovės sąvoka. Tačiau negalima teigti, jog vien patronuojančios bendrovės sąvokos pateikimas yra įmonių grupės intereso pripažinimo įrodymas. Visgi teismai kartais atsižvelgia į faktą, jog bendrovės priklauso tai pačiai įmonių grupei, kai sprendžia klausimą dėl vadovų civilinės atsakomybės²¹⁰. Toks neaiškumas vėlgi sukelia teisinį netikrumą. Reiktų pritarti EMBA autoriams, kurių teigimu, šiais laikais įmonių grupės yra tiesiog ekonominė realybė, taigi yra ir būtinybė pripažinti šią realybę. Tačiau teigtina, jog Taisyklė nėra tinkamas peržiūros standartas santykiuose tarp įmonių grupės narių, kadangi Taisykle nepakankamai užtikrinami kreditorių interesai. Tokiuose santykiuose reikalingas griežtesnis standartas, pavyzdžiui, jau aptartas *Rozenblum* peržiūros standartas.

Nors, kaip jau minėta, teismų praktikoje nėra apibrėžiami „sąžiningi veiksmai“, tačiau galima nesunkiai rasti nesąžiningų veiksmų pavyzdžių. Pavyzdžiui, jau aptartoje byloje *BUAB „Skandvita“ v. Š. Š.* teismas nurodė, jog sandoris, kurio metu yra skolinami bendrovės pinigai tam, jog trečiasis asmuo galėtų įsigyti akcijas iš bendrovės dalyvio yra sudarytas ne bendrovės, o kito asmens geriausiaisiais interesais, yra vertinamas kaip nesąžiningas²¹¹. Kitoje byloje teismas nurodė, jog sandoris negali būti vertinamas, kaip sudarytas geriausiaisiais bendrovės interesais, kai vadovas iš anksto žinojo, jog dėl sandorio bendrovei atsirastų žalos²¹².

Priimdamas verslo sprendimą, bendrovės valdymo organo narys turi sąžiningai tikėti, jog priimamas sprendimas yra geriausias bendrovės interesams. Tinkamo sąžiningumo apibrėžimo Lietuvos teismų praktikoje nėra, tačiau galima rasti nesąžiningų veiksmų pavyzdžius. Teismų praktikoje taip pat nėra vieningos pozicijos, kas yra bendrovės interesai. Taip pat nėra aišku, ar Lietuvoje pripažįstamas įmonių grupės interesas. Kol teismai neapibrėš, kas yra bendrovės interesai, vargu, ar bus pilnai įgyvendinti tikslai, kurių buvo siekiama perkeltant Taisyklę į Lietuvos teisinę sistemą.

²¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Star 1 Airlines“ v. M. L.*, Nr. 3K-3-244/2014;

²¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Skandvita“ v. Š. Š.*, Nr. 3K-3-220-916/2015;

²¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija. 2015 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje *„Mantrida“ v. L. V., E. M.*, Nr. 3K-3-331-695/2015;

5.6.3. Reikalavimas neturėti interesų konflikto

Įvairiose bylose LAT yra nurodęs, jog priimant verslo sprendimus neturi būti interesų konflikto²¹³. Jei priimant verslo sprendimą valdymo organo narys buvo suinteresuotas, jam nesuteikiama Taisyklės apsauga.

Lietuvoje „interesų konflikto“ samprata nėra apibrėžta nei įstatymuose, nei teismų praktikoje. Lietuvos teisėje doktrinoje vienintelis bandymas apibrėžti šią sąvoką buvo P. Miliausko. Autorius, remdamasis atstovavimo teorija, interesų konfliktą, fiduciarinių pareigų kontekste, apibrėžė kaip situaciją, kai tam tikras atstovo asmeninis (bet nebūtinai finansinis) arba trečiosios šalies (pavyzdžiui, atstovo giminaičio, draugo, religinės bendrovės, politinės partijos) interesas kliudo atstovo gebėjimui priimti sprendimus ar atlikti veiksmus pagal atstovaujamojo interesus²¹⁴.

Nagrinėjant šį reikalavimą, svarbu pabrėžti, jog Lietuvos teismų praktikoje pripažįstama, kad suinteresuotam valdymo organo nariui vis tiek yra suteikiama Taisyklės apsauga, jei jis tinkamai informavo kitus bendrovės organus (įskaitant ir akcininkus) apie egzistuojantį interesų konfliktą ir gavo jų pritarimą²¹⁵. Kitaip tariant, suinteresuotas valdymo organo narys gali įrodyti, jog Taisyklės apsauga jam turi būti suteikiama, jei jis įrodo, kad buvo gautas tinkamas bendrovės organų pritarimas. Tačiau reiktų atkreipti dėmesį, jog bendrovės organų pritarimas suteikia apsaugą tik reikalavimo būti nesuinteresuotam kontekste. Tai reikia, jog, pavyzdžiui, nerūpestingai priėmus verslo sprendimą, vadovas turės atsakyti už tokio nerūpestingai priimto sprendimo sukeltą žalą, net ir esant akcininkų pritarimui. Todėl Lietuvos akcininkų pritarimas neturėtų būti painiojamas su EMBA 10 skyriaus 1(5) „bendruoju saugiu uostu“, kuris visais atvejais apsaugo valdymo organo nario nuo civilinės atsakomybės, jei yra gautas tinkamas akcininkų pritarimas. Puikiai šį skirtumą iliustruoja byla *UAB Druskininkų autobusų parkas v. V. V.*²¹⁶ Pagal šios bylos fabulą, atsakovas 2000–2008 m. ėjo ieškovo vadovo pareigas. Šiuo laikotarpiu ieškovas ir V. V. individuali įmonė sudarė kelias nuomos ir

²¹³ Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Naruva“ ir V. P. v. G. T. ir kt., Nr. 3K-3-210-611/2015;

²¹⁴ MILIAUSKAS, P. Interesų konfliktas: sąvoka ir galimi sprendimo būdai. *Teise*, 2010, 75.1., p. 101, 108;

²¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Naruva“ ir V. P. v. G. T. ir kt., Nr. 3K-3-210-611/2015; arba Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija. 2016 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Vilindigas“ v. A. B., Nr. 3K-3-64-248/2016;

²¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija. 2014 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB Druskininkų autobusų parkas v. V. V., Nr. 3K-3-508/2014;

paslaugų teikimo sutartis. Šių sutarčių sudarymui pritarė ir ieškovo valdyba. Ieškovas teigė, jog sudarydamas šias sutartis atsakovas pažeidė savo fiduciarines pareigas. Atsakovas teigė, jog valdybos pritarimas jį atleidžia nuo atsakomybės. LAT pripažino, jog esant valdybos pritarimui, Taisyklė turi ginti atsakovą. Tačiau įvertinęs visas aplinkybes, nurodė, jog sutartys nebuvo sudarytos bendrovei prisiimant įprastą jos veikloje ūkinę komercinę riziką, bei pripažino, jog V. V. pažeidė savo fiduciarines pareigas.

Įdomu tai, jog Lietuvos teismų praktikoje galima aptikti dar viena būdą, kuriuo vadovaujantis, suinteresuotas valdymo organo narys gali įrodyti, jog jis visgi nepažeidė fiduciarinių pareigų. Vienoje byloje kasacinis teismas nurodė, jog vien aplinkybės, kad vadovas priėmė sprendimus veikiamas interesų konflikto, nepakanka, jog būtų pripažintas lojalumo pareigos pažeidimas ir jam būtų taikoma civilinė atsakomybė, tam turi būti įvertintos kitos reikšmingos ginčo aplinkybės; atsakomybę gali šalinti tiek akcininkų pritarimas vadovo veiksams, tiek faktas, kad vadovo veiksmai yra naudingi bendrovei²¹⁷. Byloje BUAB „Tobula santechnika“ v. D. B., UAB „Certa“²¹⁸ teismas nagrinėjo klausimą, ar vadovo sprendimas parduoti automobilį savo sutuoktinei yra neteisėti veiksmai. Akivaizdu, jog priimant tokį sprendimą egzistavo interesų konfliktas. Tačiau teismas įvertinęs tai, jog automobilis buvo patyręs auto įvykį ir atsižvelgęs į atstatomojo remonto kainą, nusprendė, kad automobilis buvo parduotas už tinkamą kainą, ir konstatavo, jog sandoris buvo visiškai teisingas ir pagrįstas. Kitaip tariant, teismas konstatavo, jog vadovo veiksmai buvo teisėti. Galbūt tokia teismų praktika galima vertinti kaip jau aptarto ir Delavero valstijoje egzistuojančio „visiško sąžiningumo testo“ atėjimą į Lietuvos teisinę sistemą? Yra gan daug panašumų. Pirma, Delavero visiško sąžiningumo testas irgi taikomas, kai yra pažeista pareiga būti suinteresuotam. Antra, pagal visiško sąžiningumo testą irgi nagrinėjama, ar sandoris yra naudingas bendrovei. Trečia, įrodžius, jog sandoris buvo visiškai sąžiningas, teismai irgi konstatuoja, kad veiksmai buvo teisėti. Visgi reiktų atkreipti dėmesį, kad minėtos bylos neatitinka vyraujančios teismų praktikos, pagal kurią, Taisyklė yra vienintelis peržiūros standartas, o suinteresuoto valdymo organo nario priimtas verslo sprendimas, nesant bendrovės organų pritarimui, laikomas fiduciarinių

²¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija. 2016 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Vilindigas“ v. A. B., Nr. 3K-3-64-248/2016;

²¹⁸ Kauno apygardos teismas. 2014 m. spalio 9 d. sprendimas civilinėje byloje BUAB „Tobula santechnika“ v. D. B., UAB „Certa“, Nr. 2-1896-259/2014;

pareigų pažeidimu, t. y. neteisėtais veiksmais²¹⁹. Pagal vyraujančią praktiką, veiksmų naudingumas bendrovei gali būti vertinamas tik per žalos, kaip civilinės atsakomybės sąlygos, prizmę.

Taip pat reikėtų paminėti, jog teismų Lietuvos praktikoje nėra taikomi JAV teisinėje sistemoje egzistuojantys *Revlon* bei *Unocal* peržiūros standartai. Šie standartai, kaip jau buvo minėta, vietoje Taisyklės turi būti taikomi tada, kai egzistuoja tam tikras „neatsiejamas interesų konfliktas“ tarp valdymo organo narių ir bendrovės, kuris nėra pakankamas, kad būtų konstatuotas lojalumo pareigos pažeidimas, tačiau pakankamas, jog Taisyklė nebūtų tinkamas peržiūros standartas. Tačiau galbūt šie standartai nėra taikomi ne todėl, jog teismų praktika nepripažįsta šių standartų, o todėl, kad neatsirado galimybės jų pritaikyti. Nuo Taisyklės atsiradimo Lietuvos teismų praktikoje, nei vienoje aukštesniųjų teismų sprendimo byloje nebuvo akivaizdus reikalingumo pritaikyti kuri nors iš šių standartų. Todėl tik laikas parodys, ar šie Taisyklei alternatyvūs standartai bus teismų naudojami.

Apibendrinus tai, kas išdėstyta, fiduciarinės pareigos reikalauja, jog priimant verslo sprendimą neegzistuantų interesų konfliktas. Interesų konfliktas yra situacija, kai tam tikras atstovo asmeninis arba trečiosios šalies interesas kliudo atstovo gebėjimui priimti sprendimus. Lietuvos teismų praktikoje pripažįstama, jog suinteresuotam valdymo organo nariui visgi yra suteikiama Taisyklės apsauga, jei jis tinkamai informavo kitus bendrovės organus apie egzistuojantį interesų konfliktą. Teismų praktikoje taip pat galima aptikti JAV egzistuojančio visiško sąžiningumo testo užuomazgų. *Revlon* bei *Unocal* peržiūros standartai Lietuvos teismų praktikoje nėra taikomi.

5.6.4.Reikalavimas neviršyti įgaliojimų.

Teismai nurodo, jog įrodžius valdymo organo nariui suteiktų įgaliojimų viršijimą, valdymo organo nariui panaikinama Taisyklės suteikiama apsauga. Reikalavimą priimant verslo sprendimus neviršyti suteiktų įgaliojimų teismai kildina iš lojalumo pareigos²²⁰. Manytina, jog šis reikalavimas Taisyklės taikymo kontekste reiškia, jog valdymo organo

²¹⁹ Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2015 m. balandžio 17 d. nutartyje, Nr. 3K-3-210-611/2015, nurodė, jog kitų bendrovės organų pritarimo gavimas yra vienintelis būdas atgauti apsaugą;

²²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija. 2005 m. vasario 7 d. nutartis byloje UAB „Khartli“ v. UAB Diagnostikos poliklinika, Nr. 3K-3-16/2005;

narys, įgyvendindamas kito valdymo organo arba dalyvių susirinkimo priimtą sprendimą, neturi viršyti tame sprendime nurodytų įgaliojimų²²¹.

Kaip ir nagrinėjant Taisyklės išimtį, galima kelti klausimą, ar toks absoliutus reikalavimas nėra pernelyg griežtas? Kai įgaliojimai yra aiškūs, o valdymo organo narys arba (a) supranta, jog jis viršija įgaliojimus; arba (b) valdymo organo nario manymas, jog jis neviršija įgaliojimus, yra neracionalus, galima teigti, jog yra pažeidžiama lojalumo pareiga. Tačiau, jei įgaliojimai nėra aiškūs, o valdymo organo narys veikė tikrai manydamas, jog veikia geriausiaisiais bendrovės interesais, nebūtų teisinga teigti, jog buvo pažeista lojalumo pareiga. Toks aiškinamas labiau atitiktų anglosaksų valstybių teisės doktriną, pagal kurią lojalumo pareiga pažeidžiama, kai yra piktnaudžiaujama pasitikėjimu ir įgaliojimais²²².

Apibendrinus galima teigti, jog pagal teismų praktiką, lojalumo pareiga reikalauja, jog įgyvendindamas kito valdymo organo arba dalyvių susirinkimo priimtą sprendimą, neturi viršyti konkrečių tame sprendime nurodytų įgaliojimų. Tačiau šio reikalavimo reikalingumą galima kvestionuoti.

5.7. Kaltė

Kalbant apie vadovo civilinę atsakomybę, reikia pabrėžti, kad tiek Lietuvos, tiek ir užsienio teisė vieningai pripažįsta, jog valdymo organo narių atsakomybė galima tik esant jo kaltei²²³.

Pagal Lietuvos teismų praktiką bendrovės valdymo organo narys atsako ne dėl bet kokių jam priskirtų pareigų pažeidimo, tačiau tik dėl jo didelės kaltės, t. y. tyčios siekiant pažeisti kreditorių interesus ar didelio neatsargumo, pasireiškiančio aiškiu ir nepateisinamu aplaidumu vykdant savo pareigas, todėl paprastas neatsargumas, susijęs su įmonės ūkinės komercinės veiklos rizika, neturėtų būti pagrindas atsirasti įmonės valdymo organo nario civilinei atsakomybei²²⁴.

²²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Mitnija“ v. E. R., V. G., Nr. 3K-7-124/2014;

²²² DIDŽIULIS, L., Fiduciarinių pareigų instituto kilmė, esmė ir recepcija. *Teisė*, 2014, p. 88;

²²³ ABRAMAVIČIUS A., ir MIKELĖNAS V. *Įmonių vadovų teisinė atsakomybė. Antrasis papildytas leidimas*. Vilnius: VĮ Teisinės Informacijos Centras, 1999. p. 250;

²²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 21 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Taurus–Ekspres“ v. K. N. ir UAB „Transdelta“, Nr. 3K-3-283-2014.

Darbe jau buvo keliamas klausimas, ar Lietuvos teismų suformuluota Taisyklės išimtis bei reikalavimas, jog priimant verslo sprendimus nebūtų viršyti suteikti įgaliojimai, nėra pernelyg griežti valdymo organų narių atžvilgiu. Teoriškai toks „didelės kaltės“ reikalavimas galėtų tapti balansas Lietuvos teismų gan plačiai apibrėžtiems neteisėtiems veiksams. Tačiau praktikoje vargu, ar „didelės kaltės“ reikalavimas turi tokią didelę reikšmę, kadangi, sprendžiant dėl valdymo organo nario civilinę atsakomybę, taikoma bendroji CK 6.248 str. 1 d. nustatyta taisyklė, pagal kurią kaltė yra preziumuojama. Autoriui nepavyko rasti nors vienos aukštesniųjų teismų bylos, kurioje nustatytas Taisyklės pažeidimą ir neteisėtus veiksmus, teismas būtų konstatavęs, kad atsakovas įrodė, jog jo kaltė buvo paprasto neatsargumo ar iš vis nebuvo kaltės.

Taigi, apibendrinant galima teigti, jog valdymo organo narys atsako ne dėl bet kokių jam priskirtų pareigų pažeidimo, tačiau tik dėl jo didelės kaltės, t. y. tyčios ar didelio neatsargumo.

5.8. Apibendrinimas

Lietuvos teismai *expressis verbis* nurodė, jog taiko Taisyklę tik 2014 m. Lietuvos Taisyklę panašiausia į Delavero teismų praktikoje egzistuojančią Taisyklę, kadangi pagal abi Taisykles ieškovas turi įrodyti fiduciarinių pareigų pažeidimą priimant verslo sprendimą tam, kad būtų panaikinta Taisyklės suteikiama apsauga.

Manytina, jog Lietuvos teisinėje sistemoje Taisyklės apsauga turi būti suteikiama *de jure* ir *de facto* valdymo organo ir priežiūros organo nariams.

Lietuvos teismų praktikoje taikomas akivaizdaus aplaidumo standartas tiek sprendimo priėmimo procesui, tiek pačiam sprendimui. Nustatant, ar verslo sprendimas buvo akivaizdžiai aplaidus, teismai taiko hipotetinio protingo vadovo bei neprotingai didelės rizikos testus. Tokio griežto standarto kėlimas pačiam verslo sprendimui yra kvestionuotinas. Dar griežtesnę Lietuvos Taisyklę daro teismų praktikoje egzistuojanti išimtis, pagal kurią Taisyklės apsauga nesuteikiama, jei buvo pažeisti bendrovės įstatai ar įstatymai, bei reikalavimas, kad priimant sprendimą Taisyklės subjektas neviršytų įgaliojimų. Teismų praktikoje šiuo metu nėra vieningos pozicijos, kas yra bendrovės interesai. Taip pat nėra aišku, ar Lietuvoje pripažįstamas įmonių grupės interesas. Kol teismai neišspręs šių problemų, vargu, ar bus pilnai įgyvendinti tikslai, kurių buvo siekiama perkeltant Taisyklę į Lietuvos teisinę sistemą.

IŠVADOS

1. Taisyklės funkcija yra apsaugoti tinkamai savo pareigas bendrovei atliekantį valdymo organo narį nuo civilinės atsakomybės už jo verslo sprendimo sukeltą žalą. Geriausiai į klausimą, kodėl reikia apsaugoti valdymo organo narį nuo civilinės atsakomybės, atsako „žmogaus netobulumo“ teorija, kurios teigimu, žmonės yra linkę klysti, todėl negalima reikalauti iš jų tobulų sprendimų.
2. Universaliai pripažįstama, jog Taisyklės apsauga turi būti suteikiama tik tada, kai valdymo organo narys: (i) priima verslo sprendimą; (ii) nėra suinteresuotas sprendimu; (iii) yra adekvačiai informuotas priimti sprendimą; (iv) tiki, jog sprendimas yra geriausias bendrovės interesams. Lietuvos teismų praktikoje keliamas papildomas reikalavimas neviršyti įgaliojimų.
3. Teisinėse sistemose, kuriose egzistuoja ir valdymo, ir priežiūros organai, nėra vieningos pozicijos, ar Taisyklės apsauga turėtų būti suteikiama visiems priežiūros organo narių sprendimams, ar tik daliai sprendimų. Manytina, jog Lietuvos teisinėje sistemoje derėtų suteikti Taisyklės „prieglobstį“ visiems stebėtojų tarybos sprendimams, kadangi Lietuva nesivadovauja priežiūros organo, kaip valstybės įrankio užtikrinti viešąjį interesą, doktrina, kuri yra būtina pagrįsti dalinį Taisyklės apsaugos suteikimą.
- 4.1. Sprendimo priėmimo procesui, t. y. reikalavimui priimti informuotą sprendimą, visų Taisyklių versijose keliamas panašaus griežtumo standartas: didelio neatsargumo – Delavero valstijoje, protingo tikėjimo – Vokietijoje, MVKA, EMBA, Principuose, akivaizdaus aplaidumo – Lietuvoje.
- 4.2. Nėra vieningos pozicijos, kokio griežtumo standartas turi būti keliamas pačiam sprendimui, t. y. reikalavimui priimti sprendimą *bona fide* geriausiais bendrovės interesais. Dažniausiai keliamas:
 - (a) racionalumo (ar racionalaus tikėjimo) standartas, kuris reikalauja, jog sprendimas būtų toks, kurį būtų priėmęs racionalus valdymo organo narys. Toks standartas taikomas Delavero valstijoje, Principuose, MVKA bei EMBA; arba

- (b) protingo tikėjimo standartas, kuris yra daug griežtesnis ir reikalauja, jog sprendimas būtų toks, kurį būtų priėmęs protingas valdymo organo narys. Toks standartas taikomas Vokietijoje. Lietuvos teismų praktikoje taikomas akivaizdaus aplaidumo standartas, kuris yra panašaus griežtumo, kaip ir protingo tikėjimo standartas.

Visgi pritartina pozicijai, kad vertinant patį sprendimą turėtų būti taikomas racionalumo (ar racionalaus tikėjimo) standartas, kadangi tik tada yra suteikiama pakankamai diskrecijos Taisyklės subjektams, jog būtų pasiekiami Taisyklės tikslai.

5. Visuose Taisyklės modeliuose egzistuoja tam tikros išimtys, pagal kurias Taisyklė nėra taikoma. Išimtis galima sugrupuoti pagal jų pagrindimą:

- (i) išimtys, kurios grindžiamos egzistuojančiu interesų konfliktu, kurio metu Taisyklė negali suteikti tinkamos interesų pusiausvyros. Šiai grupei priklauso nagrinėti saugūs uostai, *Revlon*, *Unocal*, visiško sąžiningumo ar *Rozenblum* peržiūros standartai;
- (ii) išimtys, kurios grindžiamos diskrecijos ribų viršijimu. Šiai grupei priskiriama Vokietijoje ir Lietuvoje egzistuojanti Taisyklės išimtis, pagal kurią Taisyklės „skydas“ nesuteikiamas, jei priimant verslo sprendimą buvo pažeisti bendrovės įstatai ar įstatymai. Tačiau galima teigti, jog ši išimtis nėra pakankamai pagrįsta bei neatitinka fiduciarinių pareigų instituto.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

NORMINIAI TEISĖS AKTAI

1. Lietuvos teisės aktai

- 1.1. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000 m. liepos 13 d., Nr. 64-1914;
- 1.2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000 m. rugsėjo 6 d., Nr. 74-2262.

2. Užsienio valstybių teisės aktai

- 1.1. 2006 Anglijos Bendrovių įstatymas (angl. *Companies Act 2006*);
- 1.2. Delavero bendrojo įmonių įstatymas (angl. *Delaware General Corporation Law*);
- 1.3. Vokietijos Federacijos Akcinių bendrovių įstatymas (vok. *Aktiengesetz*).

SPECIALIOJI LITERATŪRA

1. Spausdintinės monografijos

- 1.1. ABRAMAVIČIUS A., ir MIKELĖNAS V. *Įmonių vadovų teisinė atsakomybė. Antrasis papildytas leidimas*. Vilnius: VĮ Teisinės Informacijos Centras, 1999;
- 1.2. GREIČIUS, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007;
- 1.3. KAVALNĖ, S.; ir NORKUS, R. *Bankroto teisė. Antroji dalis. Vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2011;
- 1.4. BACHNER T., *Creditor Protection in Private Companies Anglo-German Perspectives for a European Legal Discourse*, Kembridžas, 2009;
- 1.5. Corporate Laws Committee of the ABA Business Law Section. *Model Business Corporation Act annotated*, 2008;
- 1.6. DAVIES, P. et al, *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*, Oksfordas, 2014;
- 1.7. du PLESSIS, J.J. et al, *German corporate governance in international and European context*, Berlin, 2012;
- 1.8. MATHIAS, J. H.; NEUMEIER, M. M.; ir BURGDOERFER, J. J. *Directors and officers liability: Prevention, insurance, and indemnification*, New York, 2000.

2. Straipsniai

- 2.1. DIDŽIULIS, L., Fiduciarinių pareigų instituto kilmė, esmė ir recepcija. *Teisė*, 2014;
- 2.2. MILIAUSKAS, P. Interesų konfliktas: sąvoka ir galimi sprendimo būdai. *Teisė*, 2010, 75.1.;
- 2.3. ARSHT, S. S. The Business Judgment Rule Revisited, *Hofstra Law Review*, 1979;
- 2.4. BAINBRIDGE S. The Business Judgment Rule as Abstention Doctrine. *UCLA, School of Law, Law and Econ. Research Paper No. 03-18*, 2003;
- 2.5. BALOTTI, R. F.; ir HINSEY, J. Director Care, Conduct, and Liability: The Model Business Corporation Act Solution. *The Business Lawyer*, 2000, 56(1);
- 2.6. BAUMS, T. ir ANDERSEN, P.K., The European Model Company Law Act Project. *Law Working Paper No. 97/2008*, 2008;
- 2.7. BERCEA, L. Business Judgment Rule And The Romanian Legal Culture. *Romanian Journal of Comparative Law*. 2011, Vol. 2 Issue 1;
- 2.8. CONYON, M. J.; ir PECK, S. I. Board size and corporate performance: evidence from European countries. *The European journal of finance*, 1998;
- 2.9. DAVIES, S. L., The Jurisprudence of Willfulness: An Evolving Theory of Excusable Ignorance. *Duke Law Journal*, 1998;
- 2.10. DOOLEY, M. P. Two Models of Corporate Governance. *The Business Lawyer*, 1992, Vol. 47(2);
- 2.11. DOOLEY, M.P., Rules, Standards, and the Model Business Corporation Act. *Law & Contemp. Probs*, 2011, Vol. 74;
- 2.12. FISCH, J. E. The Peculiar Role of the Delaware Courts in the Competition for Corporate Charters. *Faculty Scholarship*, 2000, Vol. 68;
- 2.13. FURLOW, C. W. Good faith, fiduciary duties, and the business judgment rule in Delaware. *Utah Law Review*, 2009, No. 3;
- 2.14. GARRETT, R. History, Purpose And Summary of The Model Business Corporation Act, *The Business Lawyer*, 1950, Vol. 6(1);
- 2.15. Gevurtz, F.A., Disney in a Comparative Light. *The American Journal of Comparative Law*, 2007;
- 2.16. GOLD, A. S., A Decision Theory Approach to the Business Judgment Rule: Reflections on Disney, Good Faith, and Judicial Uncertainty. *Maryland Law Review*, 2007, Vol. 66;

- 2.17. GRIGOLEIT, H. C., Directors' Liability and Enforcement Mechanisms—General Structure and Key Issues—from the German Perspective. *German and Asian Perspectives on Company Law*, Mohr Siebeck, 2016;
- 2.18. HOPT, K. J., The German Law of and Experience with the Supervisory Board. *European Corporate Governance Institute (ECGI) - Law Working Paper No. 305/2016*, 2016;
- 2.19. JOHNSON L. P. Q. Corporate Officers and the Business Judgment Rule. *The Business Lawyer*, 2005, Vol. 60;
- 2.20. LAFFERTY W. M. *et al.* A Brief Introduction to the Fiduciary Duties of Directors Under Delaware Law. *Penn State Law Review*, 2012, Vol. 116 Issue 3;
- 2.21. LYMAN P. Q. J. Unsettledness in Delaware Corporate Law: Business Judgment Rule, Corporate Purpose. *Delaware Journal of Corporate Law*, 2013, Vol. 38, No. 2;
- 2.22. LUBBEN, S. J.; *ir* DARNELL, A. J., Delaware's Duty of Care. *Delaware Journal of Corporate Law*, 2006, Vol. 31, No. 2;
- 2.23. MANNE, H. G. Our Two Corporation Systems: Law and Economics. *Virginia Law Review*, 1967 m, Vol. 53(2);
- 2.24. MILLER, R. T., Wrongful Omissions by Corporate Directors: *Stone v. Ritter* and Adapting the Process Model of the Delaware Business Judgment Rule. *University of PA Journal of Business and Employment Law*, 2008, Vol. 10;
- 2.25. PAINTER, R. W.; *ir* KAAL, W. A., Initial Reflections on an Evolving Standard: Constraints on Risk Taking by Directors and Officers in Germany and the United States. *Seton Hall Law Review*, 2010;
- 2.26. RIVERS, T. How to Be Good: The Emphasis on Corporate Directors' Good Faith in the Post-Enron Era, *Vanderbilt Law Review*, 2005, Vol. 58;
- 2.27. ROTH, M., Outside Director Liability: German Stock Corporation Law in Transatlantic Perspective, *Journal of Corporate Law Studies*, 2008, Vol. 8;
- 2.28. SIEGEL M. The Illusion of Enhanced Review of Board Actions, *University of Pennsylvania Journal of Business Law*, 2014, Vol 15;
- 2.29. SIMPSON, S. V.; *ir* BRODY, K. The Evolving Role of Special Committees in M&A Transactions: Seeking Business Judgment Rule Protection in the Context of Controlling Shareholder Transactions and Other Corporate Transactions Involving Conflicts of Interest. *Business Lawyer*, 2014, Vol. 69.4.;
- 2.30. SMITH, D. G., The Modern Business Judgment Rule. *Research Handbook on Mergers and Acquisitions*, Forthcoming. 2015;

- 2.31. SOMMER, A. A. Review of A Guide to the American Law Institute Corporate Governance Project. *The Business Lawyer*, 1996, Vol. 51(4);
- 2.32. VEASEY, E. N. On Corporate Codification: A Historical Peek At The Model Business Corporation Act And The American Law Institute Principles Through The Delaware Lens, *Law And Contemporary Problems*, 2011, Vol. 74:95;
- 2.33. WAGNER, G., Officers' and Directors' Liability Under German Law — A Potemkin Village, *Theoretical Inquiries in Law*, 2015, Vol. 16:69;

3. Baigiamieji darbai bei disertacijos

- 3.1. JAKUNTAVIČIŪTĖ, G. *Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012;
- 3.2. DESPOTOVIČ, D. *Fiduciary Duties and the Business Judgement Rule*. Master Thesis. University of Tilburg. 2010.

4. Elektroniniai dokumentai

- 4.1. American Law Institute. *Principles of Corporate Governance: Analysis and Recommendations*, [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-02-13]. Prieiga per internetą: www.westlaw.com;
- 4.2. Amerikos teisės institutas [interaktyvus] JAV, 2015 [žiūrėta 2016 vasario 3 d.] <https://www.ali.org/about-ali/institute-projects/>;
- 4.3. BARTKUS G. *Įmonių valdymui neša modernumą* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://vz.lt/premium/2015/10/07/imoniu-valdymui-nesa-modernuma>;
- 4.4. Delavero valstijos Korporacijų skyrius [interaktyvus] JAV, 2015 [žiūrėta 2016 sausio 3 d.]. <<http://www.corp.delaware.gov/aboutagency.shtml>>;
- 4.5. Delavero valstijos Korporacijų skyrius [interaktyvus] JAV, 2015 [žiūrėta 2016 sausio 3 d.]. <http://corp.delaware.gov/Corporations_2014%20Annual%20Report.pdf>;
- 4.6. European Model Company Act Group. *The European Model Company Act Draft*. 2015, p. 4. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 14 d.]. Prieiga per internetą: http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMC_A%20Code.pdf;
- 4.7. European Model Company Act Group. *The European Model Company Act Draft*. 2015, p. 4. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 14 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>;

- 4.8. GERNER-BEUERLE, C.; PAECH, P.; ir SCHUSTER, E. *Annex to Study on Directors' Duties and Liability*. London School of Economics and Political Science. Prepared for the European Commission DG Markt. London, April 2013 [interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-08]. Prieiga per internetą http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/board/2013-study-reports_en.pdf, p. 339;
- 4.9. MASER, P., Liability of the Supervisory Board and its limitation by the business judgment rule. *Corporate Governance Forum Information for Supervisory Board and Audit Committee Members*, 2013, p. 6. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2016 m. vasario 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/de/Documents/governance-risk-compliance/GRC-Newsletter-CGF-4-2013-englisch.pdf>.

TEISMŲ PRAKTIKA

1. Lietuvos teismų praktika

- 1.1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija. 2016 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Vilindigas“ v. A. B., Nr. 3K-3-64-248/2016;
- 1.2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Creditum“ v. G. Z., Nr. 3K-3-665-969/2015;
- 1.3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Skanvolvita“ v. Š. Š., Nr. 3K-3-220-916/2015;
- 1.4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija. 2015 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje „Mantrida“ v. L. V., E. M., Nr. 3K-3-331-695/2015;
- 1.5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Naruva“ ir V. P. v. G. T. ir kt., Nr. 3K-3-210-611/2015;
- 1.6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija. 2014 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB Druskininkų autobusų parkas v. V. V., Nr. 3K-3-508/2014;

- 1.7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 21 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Taurus–Ekspres“ v. K. N. ir UAB „Transdelta“, Nr. 3K-3-283/2014.
- 1.8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Star 1 Airlines“ v. M. L., Nr. 3K-3-244/2014;
- 1.9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Mitnija“ v. E. R., V. G., Nr. 3K-7-124/2014;
- 1.10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. liepos 26 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Stagena“ v. SEB bankas, G. S., Nr. 3K-3-420/2013;
- 1.11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje „Arvi cukrus“ v. G. V., Nr. 3K-3-699/2013;
- 1.12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje N. K. v. SIA „J. L. invest“, Nr. 3K-3-681/2013;
- 1.13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Minera“ v. BUAB „Gratus“, Nr. 3K-3-648/2013;
- 1.14. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje „Barker textiles“ v. I. A., Nr. 3K-3-427/2013;
- 1.15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija. 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š. ir kt., Nr. 3K-3-19/2012;
- 1.16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Vilniaus rajono apylinkės vyriausiasis prokuroras, UAB „Vilniaus vandenys“ v. A. J. V. M. ir J. B. Nr. 3K-3-517/2009;
- 1.17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis byloje BUAB „Optimalūs finansai“ v. G. P., Nr. 3K-7-444/2009;
- 1.18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Laivų krovos AB „Klaipėdos Smeltė“ v. UAB „Birių krovinių terminalas“, D. B. ir R. M., Nr. 3K-3-73/2008;

- 1.19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė kolegija. 2006 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje K. J. J. v. J. B. ir V. K., Nr. 3K-7-266/2006;
- 1.20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija. 2005 m. vasario 7 d. nutartis byloje UAB „Khartli“ v. UAB Diagnostikos poliklinika, Nr. 3K-3-16/2005;
- 1.21. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Tinkosta“ v. D. K. ir A. L., Nr. 2A-689-241/2015;
- 1.22. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Tinkosta“ v. D. K. ir A. L., Nr. 2A-689-241/2015;
- 1.23. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 19 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Beltateksas“ v. UAB „Sarteksas“ ir A. K., Nr. 2A-653-943/2015;
- 1.24. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Ginrutas LT“ v. G. R., Nr. 2A-1396/2014;
- 1.25. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje UAB „KAUNO HRONAS“ v. BUAB „ALTAVIS“, Nr. 2A-751/2013;
- 1.26. Kauno apylinkės teismas. 2015 m. balandžio 20 d. sprendimas civilinėje byloje BUAB „Vardona“ v. T. L. Nr. 2-3095-775/2015;
- 1.27. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Balpro“ v. R. Z., Nr. 2A-905-232/2014;
- 1.28. Kauno apygardos teismas. 2014 m. spalio 9 d. sprendimas civilinėje byloje BUAB „Tobula santechnika“ v. D. B., UAB „Certa“, Nr. 2-1896-259/2014.

2. Vokietijos teismų praktika

- 2.1. Vokietijos Aukščiausiasis Teismas byloje ARAG/Garmenbeck, BGH, 21.04.1997 – II ZR 175/95;
- 2.2. Vokietijos Aukščiausiasis Teismas byloje Mannesmann, BGH, 21.12.2005 - 3 StR 470/04.

3. JAV teismų praktika

- 3.1. Delavero aukščiausiasis teismas byloje Aronson v. Lewis, 473 A.2d 805 (Del 1984);

- 3.2. Delavero aukščiausiasis teismas byloje *Brehm v. Eisner*, 746 A.2d 244, 263 (Del. 2000);
- 3.3. Delavero aukščiausiasis teismas byloje *Cede & Co. v. Technicolor, Inc.*, 634 A.2d 345 (Del. 1993);
- 3.4. Delavero aukščiausiasis teismas byloje *Kahn v. M&F Worldwide Corp.*, 88 A.3d 635 (Del. 2014);
- 3.5. Delavero aukščiausiasis teismas byloje *Revlon, Inc. v. MacAndrews & Forbes Holdings, Inc.*, 506 A.2d 173 (Del. 1986);
- 3.6. Delavero aukščiausiasis teismas byloje *Sealy Mattress Co. v. Sealy, Inc.*, 532 A.2d 1324, 1337 (Del. Ch. 1987);
- 3.7. Delavero aukščiausiasis teismas byloje *Smith v. Van Gorkom*, 488 A.2d 858 (Del. 1985);
- 3.8. Delavero aukščiausiasis teismas byloje *Stone v. Ritter*, 911 A.2d 362 (Del. 2006);
- 3.9. Delavero aukščiausiasis teismas byloje *Unocal Corp. v. Mesa Petroleum Co.*, 493 A.2d 946, 954–55 (Del. 1985);
- 3.10. Kanzaso aukščiausiasis teismas byloje *UNRAU v. KIDRON BETHEL RETIREMENT SVCS*, 271 Kan. 743 (Kan. 2001);
- 3.11. Delavero Lordo Kanclerio Teismas byloje *Encite LLC v. Soni*, 2476-VCG (Del. Ch. Nov 28, 2011);
- 3.12. Delavero Lordo Kanclerio Teismas byloje *Citron v. Fairchild Camera & Instrument Corp.*, 6085, 1988 WL 53322 (Del. Ch. May 19, 1988);
- 3.13. Delavero Lordo Kanclerio Teismas byloje *Benihana of Tokyo, Inc. v. Benihana, Inc.*, 891 A.2d 150, 192 (Del. Ch. 2005);
- 3.14. Delavero Lordo Kanclerio Teismas byloje *Guttman v. Huang*, 823 A.2d 492, 506 n.34 (Del. Ch. 2003);
- 3.15. Delavero Lordo Kanclerio teismas byloje *In re Caremark Int'l Inc. Derivative Litig.*, 698 A.2d 959, 967 (Del. Ch. 1996);
- 3.16. Delavero Lordo Kanclerio Teismas byloje *In re KKR Financial Holdings LLC Shareholder Litigation* 101 A.3d 980 (Del. Ch. 2014);
- 3.17. Delavero Lordo Kanclerio Teismas byloje *In re PNB Holding Co. S'holders Litig.*, No. 28-N (DEL.CH. 2006);
- 3.18. Delavero Lordo Kanclerio teismas byloje *Kaplan v. Centex Corp.*, 284 A.2d 119, 125 (Del. Ch. 1971);
- 3.19. Niujorko valstijos apeliacinis teismas byloje *Lindner Fund, Inc. v. Waldbaum, Inc.*, 624 N.E.2d 160, 161 (1993);

3.20. Kalifornijos valstijos apeliacinis teismas byloje *Gaillard v. Natomas Co.*, 208 Cal. App. 3d 1250, 1264 (1989).

SANTRAUKA

Magistro darbe yra lyginami skirtingi verslo sprendimo vertinimo taisyklės (toliau – **Taisyklė**), kaip peržiūros standarto, sprendžiant dėl bendrovės valdymo organo narių civilinės atsakomybės, taikymo modeliai, egzistuojantys įvairiose teisinėse sistemose bei modeliniuose teisės aktuose.

Pirmojoje darbo dalyje yra atskleidžiamos Taisyklės šaknys, kurios slypi Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – **JAV**) teismų praktikoje. Šioje dalyje nurodoma, jog pagrindinė Taisyklės funkcija. Taip pat nagrinėjamos įvairios Taisyklės pagrindimo teorijos.

Antrojoje dalyje apžvelgiamos JAV teisinėje sistemoje egzistuojančios pagrindinės, t. y. Delavero valstijos, Amerikos advokatų asociacijos modelinio verslo korporacijų akto bei Amerikos teisės instituto bendrovės veiklos organizavimo principų, Taisyklės versijos. Šioje dalyje atskleidžiamas JAV vyraujantis liberalus požiūris į direktorių sprendimus. Galiausiai nagrinėjami atvejai, kai Taisyklė tampa nebetinkamas peržiūros standartas ir turi būti taikomi kiti JAV teisinėje sistemoje egzistuojantys peržiūros standartai.

Trečiojoje dalyje analizuojama Vokietijos teisinėje sistemoje egzistuojanti Taisyklė ir jos ypatumai. Atskleidžiama, jog Vokietijos Taisyklės taikymo modelis yra daug griežtesnis nei JAV. Taip pat įvertinamas Vokietijos teismų požiūris į būtinąjį Taisyklės elementą – „verslo sprendimą“.

Ketvirtojoje dalyje nagrinėjamas Europos modelinio bendrovių akto Taisyklės modelis. Nustatomas „apsišvietusio akcininko vertės“ teorijos įtaka Taisyklei. Analizuojamos bei vertinamos šio akto 10 skyriaus 1(5) skirsnyje bei 15 skyriaus 16(1) skirstinyje įtvirtintos Taisyklės taikymo išimtys.

Penktosios dalies tikslas yra detalai išanalizuoti Lietuvos teisinėje sistemoje veikiančią Taisyklę. Šioje dalyje yra nagrinėjama, kaip Lietuvos teisinėje sistemoje yra (ar turėtų būti) aiškinami visi Taisyklės elementai. Išanalizavus teismų praktika atskleidžiami bei kritiškai įvertinami reikalavimai, kurios Lietuvos teismai kelia verslo sprendimui ir jo priėmimo procesui. Taip pat nagrinėjamos šiuo metu egzistuojančios problemos, lemiančios nevisapusišką tikslų, kurių buvo siekiama perkelti Taisyklę į Lietuvos teisinę sistemą, įgyvendinimą.

SUMMARY

This master thesis compares different models of the business judgment rule (the **BJR**), as a standard of review for personal liability of members of a company's management body, that exist in various legal systems and model acts. The thesis reveals advantages and problematic issues that various versions of the BJR possess.

The first part of the thesis reveals that the roots of the BJR lies in the case law of the United States of America (the **US**). This part also explains that the main function of the BJR. Lastly, various theories for the need of the BJR are presented.

The second part provides an overview of the main versions of the BJR that exist in the US legal system, i.e. versions of the rule that exist in Delaware, the American Bar Association's Model Business Company Act and the American Law Institute's Principles of Corporate Governance. This part reveals the US provides substantial deference to the decisions the members of the company's management body. In addition, instances when the BJR is not the appropriate standard of review are examined.

The third part analyses the BJR that exist in Germany and explains its peculiarities. It is revealed that the Germany's model of the rule is much more rigorous than that of the US. Lastly, Germany's judicial viewpoint on the necessary element of the BJR - the "business decision", is evaluated.

The fourth part examines the European Model Company Act's version of the BJR. Firstly, the influence of the "enlightened shareholder value" theory to the rule is determined. Secondly, the exceptions of the rule that are laid down in Section 1(5) of Chapter 10 and Section 16 (1) of Chapter 15 of the act are analysed and assessed.

The purpose of the fifth part is to analyse in detail the BJR that currently exist in the Lithuanian legal system. This part examines how all elements of the rule are (or should be) understood in the Lithuanian legal system. In addition, an analysis of the case law is performed, and the minimum requirements that the Lithuanian courts demand for the decision-making process and the business decision itself are revealed and critically evaluated. Lastly, existing issues, which lead to the objectives sought after by implementing the BJR into the Lithuanian legal system to be not fully realised, are addressed.